

เจ้าเมืองนครปฐม
รากฐานแห่งความรุ่งโรจน์
ตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์

อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล

ศูนย์สยามทรรศน์ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

พุทธศักราช ๒๕๖๓

เจ้าเมืองนครปฐม

รากฐานแห่งความรุ่งโรจน์ตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา
ถึงกรุงรัตนโกสินทร์

อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล
บรรณาธิการ

ศูนย์สยามทรรศน์ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
พุทธศักราช ๒๕๖๓

คำนำ

เมืองนครปฐม เดิมชื่อเมืองนครชัยศรี ตั้งอยู่บริเวณแม่น้ำนครชัยศรีมานับแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ก่อนจะย้ายไปตั้งที่ตำบลพระปฐมเจดีย์ และเปลี่ยนนามเมืองเป็น “นครปฐม” ซึ่งปรากฏบทบาทของ “พระยานครชัยศรี” ในพระราชพงศาวดารเป็นลำดับมา ซึ่งจะเป็นว่าเจ้าเมืองนครปฐมมีบทบาททั้งในการศึกสงคราม การค้า และการต่างประเทศ เนื่องจากเมืองนครนครชัยศรีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น สังกัดกรมท่ามาแต่เดิม

หนังสือ “เจ้าเมืองนครปฐม: รากฐานแห่งความรู้โรจนสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์” เป็นงานเรียบเรียงและรวบรวมประวัติเจ้าเมืองนครปฐม ซึ่งหมายในบางคราวอาจใช้ชื่อว่า ข้าหลวงประจำจังหวัดบางกรมการเมืองบ้าง และในปัจจุบันใช้ว่า ผู้ว่าราชการจังหวัด โดยมุ่งหมายที่จะชำระข้อมูลชื่อ ราชทินนาม และระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งให้ถูกต้อง โดยอาศัยการตรวจสอบจากราชกิจจานุเบกษา หนังสืออนุสรณ์และหนังสือที่ระลึกต่างๆ ตลอดจนข้อมูลจากเว็บไซต์หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

เดิมทีผู้เรียบเรียงตั้งใจจะรวบรวมและชำระเฉพาะผู้ว่าราชการจังหวัดตามที่ระบุไว้ในทำเนียบผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐมเท่านั้น หากแต่เมื่อได้ตรวจสอบเอกสารและข้อมูลแล้วพบว่า ทำเนียบข้างต้นเป็นการรวมรวมราชนามเจ้าเมืองเมื่อครั้งย้ายเมืองมาอยู่ที่ตำบลพระปฐมเจดีย์ และยกขึ้นเป็นเมืองนครปฐมแล้วเท่านั้น ไม่ครอบคลุมเจ้าเมืองที่ปกครองในสมัยเป็นเมืองนครชัยศรี จึงได้ขยายขอบเขตเพิ่มเติมขึ้นไป แต่ก็ทำได้

เพียงบางส่วนเนื่องด้วยกรอบระยะเวลาและงบประมาณ ทั้งยังไม่ได้สัมภาษณ์ผู้ว่าราชการจังหวัดและอดีตผู้ว่าราชการจังหวัด (ที่ยังมีชีวิตอยู่) โดยละเอียด ดังนั้นอาจมีข้อบกพร่องหรือข้อมูลตกหล่นไม่สมบูรณ์บ้าง ต้องกราบขออภัยไว้ ณ โอกาสนี้ และในโอกาสต่อไปหากได้มีการจัดพิมพ์ในครั้งต่อไปอาจจะได้มีการเพิ่มเติมเอกสาร ภาพถ่าย และข้อมูลสัมภาษณ์ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ท้ายสุด ขอขอบพระคุณคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ที่สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน ขอขอบคุณอาจารย์ ดร. เขมฤทัย บุญวรรณ ประธานศูนย์สยามทรรศน์ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และอาจารย์ ดร. ณัฐกาญจน์ นาคนวล ประธานโครงการจัดทำหนังสือฯ ที่สนับสนุนโครงการ ขอขอบคุณนางสาวอัญญา ธรรมเกษร และนายธนภัทร พิริย์โยธินกุล ที่ช่วยประสานงานและค้นคว้าข้อมูล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล
บรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
ราชทินนาม “เจ้าเมืองนครชัยศรี – เจ้าเมืองนครปฐม”	๕
เจ้าเมืองนครชัยศรีสมัยกรุงศรีอยุธยา	๒๑
เจ้าเมืองนครชัยศรีสมัยกรุงธนบุรี	๒๔
เจ้าเมืองนครชัยศรีสมัยรัตนโกสินทร์ (ก่อนตั้งเมืองนครปฐม)	๓๖
เจ้าเมืองนครชัยศรีสมัยรัตนโกสินทร์ (หลังตั้งเมืองนครปฐม)	๖๐

ราชทินนาม

“เจ้าเมืองนครชัยศรี – เจ้าเมืองนครปฐม”

อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล

ในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยา ทรงเตรียมกำลังรบไว้รับศึก โดยการตั้งเมืองใหม่ เพื่อให้มีมุลนายควบคุมไพร่ไม่ให้หลบหนีและระดมพลได้ง่ายขึ้นนอกจากนั้นเมืองที่จะตั้งขึ้นในการนี้ล้วนเป็นเมืองที่อยู่ในย่านการค้าขาย เป็นศูนย์รวมสินค้าจากหัวเมืองต่างๆ นำล่องแม่น้ำลงมาค้าขายยังปากอ่าวไทย และรับสินค้าจากภายนอกเข้ามา ดังนั้น การตั้งเมืองที่รุ่งเรืองทางการค้าย่อมมีผลดีแก่บ้านเมืองทั้งยามสงบและยามศึกสงคราม^๑ ดังปรากฏเรื่องการตั้งเมืองนครไชยศรีในพระราชพงศาวดารดังนี้

ฝ่ายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ
ราชาธิราชเจ้าให้สถาปนาที่พระราชทานเพลิง
นั้นเปนพระเจดีย์วิหารเสร็จแล้ว ให้นำม
วัดศพสวรรคร์ แล้วสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัส
ว่า ไพร่บ้านพลเมืองตรีจัตวาปากใต้เข้า
พระนครครั้งนี้น้อย หนีออกอยู่ป่าดงห้วยเขา

^๑ นกุล ชมพูนิช. “มณฑลนครไชยศรี” ศูนย์การเรียนรู้ทวารวดี โครงการนำร่องสู่สถาบันทวารวดีศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม เข้าถึงได้จาก <http://tvaravati.npru.ac.th/PDF/๐๐๑๓.pdf> เข้าถึงเมื่อ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

ตอนไม่ได้เป็นอันมาก ให้เอาบ้านท่าจีนตั้ง
เป็นเมืองสมุทรสาคร ให้เอาบ้านตลาดขวัญตั้ง
เป็นเมืองนนทบุรี ให้แบ่งเอาแขวงเมือง
ราชบุรี แขวงเมืองสุพรรณบุรี ตั้งเป็นเมือง
นครไชยศรี^๒

การนี้โปรดให้เรียกชื่อเมืองที่ตั้งขึ้นใหม่ว่า “เมืองนครไชยศรี” (โดยได้เค้ามาจากตำนานพื้นบ้านว่ามีกษัตริย์องค์หนึ่งจากเมืองเหนือมาครองเมืองแถบนี้ชื่อพระเจ้าศิริไชยเชียงแสนบ้าง พระองค์ไชยสิริบ้าง มาครองเมืองศรีวิไชยบ้าง เมืองนครไชยศรีบ้าง ซึ่งเมืองดังกล่าวก็คือเมืองกำแพงแสน และเมืองโบราณที่ใกล้เจดีย์ใหญ่ที่เรียกกันว่าพระมหาธาตุหลวงในสมัยนั้นนั่นเอง)^๓

นับแต่โบราณ เมื่อจะขานนามเจ้าเมืองนครไชยศรี มักออกชื่อบรรดาศักดิ์แล้วตามด้วยนามเมือง คือ “พระยานครไชยศรี” บ้าง

^๒ พระราชพงษาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา: ภาค ๑ (๒๕๔๕) กรุงเทพฯ: ม.ป.พ. [สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช พิมพ์ขึ้นเป็นส่วนพระกุศลทานมัยในงานพระศพพระเจ้าบรมวงศ์เธอ (ชั้น ๓) กรมหลวงวรเสถสุตา พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าอุบลรัตนนารีนาค กรมขุนอรรคราชกัญญา สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าจันทราสรัทวาร กรมขุนพิจิตรเจษฎาจันทร์ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าเยาวมาลย์นฤมล กรมขุนสวรรคโลกย์ลักษณวดี] หน้า ๔๗

^๓ นุกูล ชมพูนุช. “มณฑลนครไชยศรี” ศูนย์การเรียนรู้ทวารวดี โครงการนำร่องสู่สถาบันทวารวดีศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม เข้าถึงได้จาก <http://tvaravati.npru.ac.th/PDF/๐๐๑๓.pdf> เข้าถึงเมื่อ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

“พระนครชัยศรีบ้าง” ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ ว่า “ความเรื่องนี้พระนครชัยศรีตัดเสียไม่ให้เข้ามาทางบกได้นั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดนัก” ซึ่งเป็นราชทินนามที่ใช้ต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓

ราชทินนาม “สุนทรบุรีศรีพิชัยสงคราม” : ความสัมพันธ์นครชัยศรี – สุพรรณบุรี

ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏราชทินนามเจ้าเมืองนครชัยศรีว่า “พระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงคราม” ซึ่งเป็นพระราชนิยมในยุคนั้น ดังเช่นปรากฏใน *ชุมนุมพระบรมราชาธิบาย* พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔ เรื่อง “ว่าด้วยนามผู้สำเร็จราชการเมืองขึ้นเมืองกาญจนบุรี ๗ เมือง”

เมืองสมิงสิงหบุรี ๑ เมืองลุ่มลุ่ม ๑
เมืองท่าตะกั่ว ๑ เมืองไทรโยค ๑ เมืองท่า
ขนุน ๑ เมืองทองผาภูมิ ๑ เมืองท่ากระดาน
๑ ทั้ง ๗ หัวเมืองเหล่านี้ แต่เดิมาก็ไม่เป็นเมือง
เป็นแต่ที่ตั้งค่ายที่ด่านตั้งอยู่เท่านั้น แต่
พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินแต่ก่อน ทรง
พระราชดำริว่า จะให้มีเกียรติศัพทดังออกไป

ข้างเมืองพะม่าว่า มีหัวเมืองแน่นหนาหลาย
ชั้น จึงโปรดตั้งให้เป็นหัวเมืองชั้น มีกรมการ
อยู่รักษาทุกๆ เมือง แลชื่อผู้สำเร็จราชการ
เมืองทั้ง ๗ นั้นแต่เดิมก็ไม่มี เป็นแต่ชื่อเรียก
ตามตำบลที่ตั้งอยู่นั้นเอง บัดนี้ทรง
พระราชดำริว่า ผู้สำเร็จราชการเมืองไม่มีชื่อ
ตั้งไม่สมควร ณวันพฤหัสบดีเดือน ๘
บูรพาษาฒแรม ๖ ค่ำ จึงโปรดเกล้าโปรด
กระหม่อมพระราชทานชื่อเป็นภาษา
สันสกฤตแก่ผู้สำเร็จราชการเมืองเหล่านั้น
ดังนี้ พระสมิงสิงหบุรีเป็นพระสมิงสิงหบุรี
นทร ผู้สำเร็จราชการเมืองสมิงสิงหบุรี
พระลุ่มลุ่มเป็นพระนินนภูมิบัติ ผู้สำเร็จ
ราชการเมืองลุ่มลุ่ม พระท่าตะกั่วเป็น
พระชินดิฐบดี ผู้สำเร็จราชการเมืองท่าตะกั่ว
พระไทรโยคเป็น พระนิโครธาภิโยค ผู้สำเร็จ
ราชการเมืองไทรโยค พระท่าขนุนเป็น
พระปณัฏฐบดี ผู้สำเร็จราชการเมืองท่าขนุน
พระทองผาภูมิเป็นพระเสถภูมิบัติ ผู้สำเร็จ
ราชการเมืองทองผาภูมิ พระท่ากระดานเป็น
พระผลกติฐบดี ผู้สำเร็จราชการเมือง
ท่ากระดาน

คัดจากประกาศวันจันทร์ เดือน ๗ แรม
 ๑๐ ค่ำ ปีมะเมียลัมฤทธิศก (พ.ศ.๒๔๐๑)

อย่างไรก็ตามพบว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยา แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราช แห่งราชวงศ์สุพรรณภูมิ อันเป็นรัชกาลที่แรกสถาปนาเมืองนครชัยศรี ปรากฏราชทินนาม “พระสุนทรสงคราม” ตำแหน่งเจ้าเมืองสุพรรณบุรี ซึ่งมีราชทินนามใกล้เคียงกันมาก ดังความปรากฏในพระราชพงศาวดาร

ขณะนั้น มีหนังสือบอกเมืองกาญจนบุรีเข้ามาว่า ชาวด่านไปถิ่บด่านถึงตำบลจอยยะได้นื้อความว่า สมเด็จพระเจ้าหงษาวดียกมาข้ามพลเมืองเมาะตมะถึง ๗ วันจึงลี้้น สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชตรัสให้เทศร์วเมืองตรีจัตวาแลแขวงจังหวัดเข้าพระนครแล้วมีพระราชกำหนดขึ้นไปถึงเมืองพระพิศณุโลกว่า ถ้าศึกหงษาวดีมาติดพระนครศรีอยุธยาเมื่อใด ให้สมเด็จพระมหาธรรมราชาเอาทัพเมืองเหนือทั้งปวงยกมาเป้นทัพกระหนาบแล้วตรัสให้พระยาจักรีออกตั้งค่ายตำบลลุมพลีถือพลหมื่นห้าพันล้วนใส่เสื้อแดงหมวกแดงฝ่ายพระมหานาคอยู่วัดกุเขาทองลี้กออกมารับอาสาตั้งค่ายกันทัพเรือ ตั้งค่ายแต่วัดกุเขาทองลงมาจนวัดป่าพลู พรรคพวกสมกำลังญาติโยม

ท้าวชายท้าวหญิงของมหานาคช่วยกันขุดคู
นอกค่ายกันทัพเรือ จึงเรียกว่า คลองมหานาค
เจ้าพระยามหาเสนาถือพลหมื่นหนึ่งออกตั้ง
ค่ายณบ้านดอกไม้ป้อมท้องนาหันตรา พลไล่
เสื่อเขี้ยวหมวกเขี้ยว พระยาพระคลังถือ
พลหมื่นหนึ่งตั้งค่ายป้อมท้ายคู พลไล่เสื่อเหลือง
หมวกเหลือง **พระสุนทรสงครามเจ้าเมือง
สุพรรณบุรี**ถือพลหมื่นหนึ่งตั้งค่ายป้อมจำปา
พลไล่เสื่อดำหมวกดำ แลบรรดาการพระนคร
นั้นก็ตักแต่งป้องกันเปนสามารถ.

ยุคสมัยดังกล่าวเป็นยุคที่เริ่มตั้งเมืองนครชัยศรี แสดงให้เห็นว่า
ราชทินนาม “สุนทรสงคราม” เป็นของเมืองสุพรรณบุรีมาแต่เดิม ปรากฏ
ชื่ออยู่ในพระราชพงศาวดารทั้งในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ สมเด็จพระนเรศวร
สมเด็จพระนารายณ์ จนถึงสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ครั้นล่วง
มาในสมัยรัตนโกสินทร์ ปรากฏชื่อ เจ้าเมืองสุพรรณบุรี คนแรก คือ พระยา
สุนทรสงคราม (จัน สุนทรพงษ์) พ.ศ.๒๓๙๔ ตรงกับต้นรัชกาล
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และหลังจากนั้นต่อมาเจ้าเมือง
สุพรรณบุรียังคงใช้ราชทินนามนี้สืบกันต่อมา ดังนี้

พระยาสุนทรสงครามรามพิไชย (แจ่ม สุนทรวิภาต)

พ.ศ.๒๔๑๒-๒๔๒๐

พระยาสุนทรสงครามรามพิไชย (สว่าง อมาตยกุล)

พ.ศ.๒๔๒๑-๒๔๒๕

พระยาสุนทรสงคราม (จัน แสงชูโต)

พ.ศ.๒๔๒๖-๒๔๒๙

พระยาสุนทรสงครามรามภักดี (พิน)

พ.ศ.๒๔๓๑-๒๔๓๕

พระยาสุนทรสงคราม (ถม ณ มหาไชย)

พ.ศ.๒๔๔๐-๒๔๔๒

พระยาสุนทรสงคราม (ม.ร.ว.เล็ก พยัคฆเสนา)

พ.ศ.๒๔๔๔-๒๔๕๔

พระยาสุนทรสงคราม (อึ้ง วรรณสูต)

พ.ศ.๒๔๕๔-๒๔๖๖

พระยาสุนทรสงคราม (ปุย สุวรรณศร)

พ.ศ.๒๔๖๖-๒๔๗๐

ขณะที่ เมืองนครชัยศรีในช่วงเวลาเดียวกันคือปลายรัชกาล พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวปรากฏราชทินนาม “พระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม”

เจ้าเมืองนครชัยศรีท่านแรกที่ใช้ราชทินนาม “พระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม” คือ พระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม (เสื่อ สุนทรสารทูล) เป็นราชินิกุลบางช้าง ต่อมาบุตรชาย คือ พระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม (สว่าง สุนทรสารทูล) ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองนครชัยศรี ครั้น พ.ศ.๒๔๓๘ โปรดให้พระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม (ชม สุนทรารชุน)

(ต่อมาคือเจ้าพระยาศรีวิไชยชนินทร) เป็นเจ้าเมืองนครไชยศรีท่านสุดท้าย ก่อนย้ายเมืองมาที่ตำบลพระปฐมเจดีย์ และตั้งเป็นเมืองนครปฐม

นอกจากนี้เมืองเมืองสุพรรณบุรีกับเมืองนครชัยศรียังเกี่ยวพันกัน กับอาณาจักรทวารวดี ซึ่งศูนย์กลางอยู่ที่เมืองนครปฐมโบราณ และเมืองสุพรรณบุรีเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักร สอดคล้องกับที่ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เคยทรงสันนิษฐานและกราบบังคมทูล พระกรุณาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แจ้งอยู่ในลายพระหัตถ์ที่กราบบังคมทูล ลงวันที่ ๒ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) เกี่ยวกับตราประจำตัว หรือประจำตำแหน่งใช้สำหรับประทับแทนลงพระปรมาภิไธย และเหตุใดพระเจ้าแผ่นดินแต่ก่อนจึงมีพระราชลัญจกรประจำพระองค์มากดวง ที่ยังเหลือสืบมาถึงปัจจุบัน ข้อที่ทรงสันนิษฐานไว้นี้เป็นข้อสันนิษฐานที่น่าสนใจ เป็นประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้าทางพระราชพงศาวดารมากอยู่ ดังมีข้อความต่อไปนี้

วิธีการปกครองแต่ก่อน แบ่งแผ่นดินเป็นสี่ส่วน คือ ส่วนกลางนั้น กรุงศรีอยุธยาเป็นที่ตั้ง ส่วนตะวันออกนั้น พระนครหลวง (คือ นครธม) เป็นที่ตั้ง ส่วนเหนือนั้น เมืองพิษณุโลกเป็นที่ตั้ง ส่วนตะวันตกนั้น เมืองสุพรรณเป็นที่ตั้ง พระราชาก็มีสี่ คือ พระอินทรราช หรือพระนครินทรราช ครอบฝ้ายตะวันออก พระธรรมราชา ครอบฝ้ายเหนือ พระบรมราชา ครอบฝ้ายตะวันตก พระรามธิบดี หรือรามศวร หรือพระราม

ราชาธิราช ครองส่วนกลาง เป็นราชาธิราช ในพระราชพงศาวดารว่า ได้เสวยราชสมบัติทรงพระนามพระบรมราชา บ้าง พระอินทราชา บ้างนั้นหลงเพราะเห็นที่จดย่อ แท้จริงคงเป็นบรมราชาและอินทราชาอยู่แล้ว เข้ามาเสวยราชสมบัติเปลี่ยนพระนามเป็นรามธิบดีทุกพระองค์ พระรามธิบดีถือตราครุฑ พระอินทราชาถือตราไอราพตสองดวงนี้แน่ ไม่มีที่สงสัย ธรรมราชาและบรมราชาใครจะถืออะไรนั้นเดายาก หลักมีอยู่น้อยที่เขาขุดเงินเก่าแขวงนครชัยศรีได้เป็นตรามหาโองการ น่าจะยกให้พระบรมราชาถือตรามหาโองการ **โดยเหตุที่กษัตริย์วงศ์สุพรรณคงจะสืบเนื่องมาจากนครชัยศรีนั่นเองเป็นเมืองที่ตั้งก่อน คงได้เลือกเอาเทวราชองค์เอก คือ พระอิศวร ไว้ใช้เป็นตราเสียก่อน กรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองตั้งทีหลัง จึงถือเอาเทวราชองค์ถัด คือ นารายณ์ ถ้าความคาดคะเนนี้ถูก ก็เหลือแต่หงสพินานองค์เดียวต้องตกเป็นของพระธรรมราชา ครั้นต่อมา การปกครองแคบเข้าเกิดจากจลาจล ไร้ใจกันไม่ได้ จึงเลิกตั้งพระราชากรองเมืองภายนอก กวาดเอาตราเข้ามาไว้หมด จึงมารวมกันไว้มาก**

จากข้อมูลประมวลมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าราชทินนาม “สุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม” ของเมืองนครไชยศรีเกี่ยวข้องกับราชทินนาม “สุนทรสงคราม” ของเมืองสุพรรณบุรี เนื่องจากเมืองนครชัยศรีนั้นแยกมาจากแขวงเมืองสุพรรณบุรีมาแต่เดิม จึงแปลงราชทินนามให้คล้ายกัน และต่อมาเมื่อมีการย้ายเมืองจากเมืองนครชัยศรี ไปเป็นเมืองนครปฐมแล้ว จึงยุติการใช้ราชทินนามนี้

ทินนาม “ศรีวิชัย”: ร่องรอยตำนานเมืองโบราณที่นครปฐม

ทินนาม “ศรีวิชัย” เป็นทินนามของเจ้าเมืองนครปฐม เมื่อแรกย้ายมาจากเมืองนครชัยศรี ปรากฏนามเจ้าเมืองที่ใช้ทินนาม “ศรีวิชัย” รวมถึง “ศรีชัย” ที่แปลงมาจาก “ศรีวิชัย” ในตำแหน่งเจ้าเมืองนครปฐมดังนี้

พระยาศรีชัยบุรินทร์ (ศิริ เทพหัสดิน ณ อยุธยา)

พระยาศรีวิชัย (ไม่ทราบนาม)

นอกจากนี้ยังมีตำแหน่ง สมุหเทศาภิบาลมณฑลนครชัยศรี ซึ่งดูแลปกครองทั้งเมืองนครปฐม สุพรรณบุรี และสมุทรสาคร คือ พระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม (ชม สุนทรารชุน) ซึ่งต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้เลื่อนเป็นเจ้าพระยามีราชนามว่า “เจ้าพระยาศรีวิไชยชนินทร์ ปฐมนครินทร์ วิบูลย์ศักดิ์ นิตยสวามิภักดิ์รามาริบัติ ศรีมณฑลกิจการวิไลฐู ธรรมสุจริต

กฤตัญญการ พิริยแรงหาญราญุทฺรชน โสภณสุนทรารชุนวงษ์ บรมราช
ประสงคฺลิตฺธิปฏิบัติ พุทธาทิรัตนสรณธาดา อุดมอาชาวธยาไศรย อภัยพิริย
บรากรมพาหุ”

ทินนาม “ศรีวิชัย” สอดคล้องกับที่ตั้งเมืองเก่าศรีวิชัยในตำนาน
เมืองเดิม^๔ ซึ่งเกี่ยวพันกับตำนานและเรื่องเล่า ๓ เรื่องดังนี้

๑. สันนิษฐานว่าเกี่ยวข้องกับที่ตั้งพระราชวังสนามจันทร์ ที่สร้าง
สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ซึ่ง
โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นบนบริเวณที่คาดว่าเป็นพระราชวังเก่า
ของกษัตริย์สมัยโบราณที่เรียกว่า "เนินปราสาท" คาดว่าจะ
เป็นเมืองศรีวิชัยเดิม
๒. สันนิษฐานว่าเกี่ยวกับตำนานพระปฐมเจดีย์คือ ตำนานพญา
กงพญาพาน โดยตำนานฉบับลายลักษณ์ที่เก่าที่สุดคือฉบับตา
ปะขาวรอด กล่าวว่า พญากงเป็นเจ้าของเมืองศรีวิชัย
๓. สันนิษฐานว่าเกี่ยวกับตำนานเมืองโบราณกำแพงแสน ตำนาน
มีอยู่ว่า ท้าวแสนปมเป็นผู้สร้างเมืองกำแพงแสน
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสันนิษฐานว่า
ท้าวแสนปมคือ พระเจ้าชินเสน ราชโอรสของพระเจ้าศิริชัย
หรือศรีวิชัย แห่งเมืองนครปฐม เมื่อขึ้นครองเมืองทรงพระ
นามว่า พระเจ้าศิริชัยเชียงแสน เมืองกำแพงแสนเดิมชื่อเมือง

^๔ ราชทินนามนี้ยังสอดคล้องกับ “ขุนศรีวิชัย” ในเรื่องบิดาของขุนช้าง ใน
เรื่องขุนช้างขุนแผน ที่เป็นนิทานประจำถิ่นของจังหวัดสุพรรณบุรีด้วย

เทพนคร หรือเทพนครศิริชัย^๕ พระองค์ครองราชย์ได้ ๒๕ ปี ก็สวรรคต ทำให้เมืองกำแพงแสนกลายเป็นเมืองร้าง นอกจากนี้ยังสัมพันธ์กับตำนานบ้านทัพหลวง ตำนานมีอยู่ว่า เมื่อพระเจ้าอู่ทองทรงย้ายไปจากกำแพงแสน เพื่อไปหาที่สร้างเมืองใหม่ที่เหมาะสมกว่า ได้ยกทัพหลวงผ่านมา และตั้งทัพหลวง ณ ที่นี้ ปัจจุบันเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอเมือง ฯ

อนึ่ง เรื่องพระเจ้าศรีวิชัยนี้มีปรากฏใน “จุลยุทธการวงศ์ ความเรียง (ตอนต้น)” ดังความว่า

แต่นั้นมา จุลศักราช ๖๘๑ ปีมะแมเอกศก บิดา
เจ้าอู่ทองจึงตีกลองทิพย์นิมิตรเป็นพระนครขึ้นในที่
นั้น ให้นามชื่อว่าเทพมหานคร เหตุสำเร็จด้วย
อาณุภาพเทพดา แลชนทั้งหลายชวนกันมาอาศัย
อยู่ณเมืองนั้นเป็นอันมาก พระองค์ได้เสวยราช
สมบัติทรงพระนามพระเจ้าศรีวิชัยเชียงแสน
ปรากฏในสยามประเทศนี้ จุลศักราช ๗๐๖ ปีวอก
ฉกศก สมเด็จพระเจ้าศรีวิชัยเชียงแสนทิวังคต อยู่
ในราชสมบัติ ๒๖ ปี แล้วกลองทิพย์นั้นก็อันตรธาน
หาย สมเด็จพระเจ้าอู่ทองราชโอรส ได้เสวยราช

^๕ ซึ่งพ้องกับการกวาดต้อนครัวเชียงแสนมาไว้ที่กำแพงแสน ปัจจุบันยังปรากฏกลุ่มชาวไทย - ญวน ที่ยังพูดไทยญวนในอำเภอกำแพงแสน

สมเด็จพระราชบิดาได้ ๖ พระวัสสา ทรงพระ
 พรารภสร้างพระนครใหม่ จึงให้ราชบุรุษเที่ยว
 แสวงหาภูมิประเทศ ที่มีพรรณไม้จลาชาติครบ
 บริบูรณ์ ราชบุรุษก็เที่ยวหามาโดยทักษิณทิศ ถึง
 ประเทศที่หนองโสน กอบด้วยพรรณปลาพร้อมทุก
 สิ่ง จึงไปกราบทูล พระเจ้าอยู่ทองจึงยกจตุรงค์โยธา
 ประชากราษฎร ทั้งปวงมาสู่ประเทศนี้ นั่น จุลศักราช
 ๗๑๒ ปีขาลโทศก ทรงสร้างพระนครเสร็จให้นาม
 ชื่อว่า กรุงเทพมหานครตามนามพระนครเดิม ๑
 ให้นามชื่อว่าทวาราวดี เหตุมีคิงคาล้อมรอบดุจนาม
 เมืองทวาราวดี ๑ ให้นามชื่อว่าศรีอยุธยา เหตุเป็น
 ที่อยู่แห่งชนชราทั้งสอง (คือยาย) ศรีแลตาอยุธยา
 เป็นสามภริยากันอาศัยอยู่ในที่นี้ นาม ๑ แลนาม
 ทั้ง ๓ ประกอบกันจึงเรียกว่า กรุงเทพมหานครทวา
 ราวดีศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าอยู่ทองได้ราชาภิเษก
 เสดยราชสมบัติพระชนมได้ ๓๗ พระวัสสา ถวาย
 พระนามสมเด็จพระเจ้ารามธิบดีแลเมื่อแรกได้
 ราชาภิเษกนั้น ได้สั่งข้ทักษิณาวรรตภายใต้ต้นหมันใน
 พระนครลัษี ๑ แล้วทรงสร้างพระที่นั่งไพฑูริย์มหา
 ปราสาทองค์หนึ่ง

จากข้อมูลดังประมวลมาทำให้เห็นว่าเมื่อย้ายเมืองจากเมืองนคร
 ชัยศรี มาตั้งที่ตำบลพระปฐมเจดีย์ และสถาปนาเมืองนครปฐมแล้ว จึงมิได้

๑๘ | **เจ้าเมืองนครปฐม** รากฐานความรุ่งโรจน์ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ถึง กรุงรัตนโกสินทร์

นำราชทินนาม “สุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม” มาใช้อีก แต่ใช้ “ศรีวิชัย” เพื่อให้สอดคล้องกับตำนานของที่ตั้งเมืองใหม่ คือ เมืองนครปฐมนั่นเอง

เจ้าเมืองนครชัยศรีสมัยกรุงศรีอยุธยา

เมืองนครชัยศรีสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น อยู่ในสถานะเมืองที่สถาปนาขึ้นใหม่ หลังจากที่ถูกปล่อยร้างตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยอยุธยาในรัชสมัยพระยอดฟ้าและเริ่มมีบทบาทสำคัญในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ แห่งราชวงศ์สุพรรณภูมิ โดยไปตั้งเมืองใหม่ที่ริมแม่น้ำนครชัยศรี (ปัจจุบันคืออำเภอนครชัยศรี) มีฐานะเป็นเมืองจัตวา และเป็นแหล่งรวบรวมสินค้าจากหัวเมืองต่างๆ แต่เมืองนครปฐมต้องลดบทบาทลงในสมัยอยุธยาต้องเสียกรุงให้แก่พม่า ทำให้ประชาชนต่างอพยพไปอยู่ยังหัวเมืองต่างๆ มาจนถึงสมัยธนบุรี

ในรัชกาลสมเด็จพระมหินทราธิราช ปรากฏบทบาทเมืองนครชัยศรีตั้งใน **พระราชพงศาวดาร ความเก่า** ตามต้นฉบับหลวงเขียนครั้งกรุงธนบุรี เมื่อจุลศักราช ๑๑๓๖^๖ กล่าวถึงเมื่อคราวพระเจ้าบุเรงนองยกทัพใหญ่มาตีกรุงศรีอยุธยา สามารถปิดล้อมกรุงศรีอยุธยาไว้ได้ แต่ตีพระนครแต่ไม่สำเร็จ เจ้าเมืองนครชัยศรีเป็นหนึ่งในบรรดาเจ้าเมืองที่ทำหน้าที่ในการป้องกันพระนคร ความว่า

*พระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ก็ให้พระยาราม
ตรวจจัดตั้งปวงขึ้นประจำหน้าที่กำแพงรอบพระนคร
แลหน้าค่ายริมตั้งปวงเป็นหนั้นหนานัก แล้วก็แต่งกอง*

^๖ ธีระ แก้วประจันต์, และ นุชนารถ กิจงาม (บรรณาธิการ). (๒๕๔๒). "พระราชพงศาวดาร ความเก่า". ใน ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๑ (น. ๒๓๗-๒๕๒). กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

แผ่นดินไว้ทั้ง ๔ ด้านรอบพระนครนั้นด้านละห้ากอง ส่วนพระยารามไชร์ตั้งทัพในท้องสนามหลวงเป็นกองกลาง ซึ่งจะยกไปช่วยทั้ง ๔ ด้าน อนึ่ง หน้าที่ใดซึ่งเป็นหน้าที่กวาดขัน พระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ก็ไว้พระกลาโหม และพระพลเทพ เมืองไชยนาท, เมืองสุพรรณบุรี, เมืองลพบุรี, เมืองอินทบุรี, เมืองเพ็ชรบุรี, เมืองราชบุรี, เมืองนครนายก, เมืองสระบุรี, เมืองพรหมบุรี, เมืองสรรคบุรี, เมืองสิงคบุรี, **เมืองนครไชยศรี**, เมืองธนบุรี, เมืองมฤท, ทั้งนี้อยู่ประจำหน้าที่แต่มุมหอรตน์ไชยลงไปเกาะแก้วซึ่งมีแต่คูหาแม่น้ำกั้นมิได้ แลหน้าที่ทั้งสามด้านไชร์ แต่ในค่ายไปถึงประตูไชยขุนหลวงพระคลังเป็นนายกองใหญ่ แต่ประตูไชยไปถึงวังไชย พระอินทรานครบาลเป็นนายกองใหญ่ แต่มุมวังไชยไปถึงประตูซีชั้น พระท้ายน้ำเป็นนายกองใหญ่ แต่ประตูซีชั้นไปถึงมุมศาลหลวง พระยาศรีราชเดโชเป็นนายกองใหญ่ แต่มุมศาลหลวงมาพระราชวัง แต่พระราชวังไปถึงชื่อน้ำ พระยาธรรมมาเป็นนายกองถือพลทหารในทั้งปวงรักษาหน้าที่ทั้งปวง ฯ

เจ้าเมืองนครชัยศรีสมัยกรุงธนบุรี

เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ และทรงย้ายเมืองหลวงมาตั้งเมืองใหม่ที่เมืองธนบุรี ซึ่งมีอาณาเขตติดกับเมืองนครชัยศรี เมืองนครชัยศรีจึงมีความสำคัญมากขึ้น พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) เรียกเจ้าเมืองว่า "พระยานครชัยศรี"^๗ นอกจากนี้ในศิកะแษหุ่่นกั พ.ศ.๒๓๑๘ ท้าพหม่าตีบุกเข้าทางเมืองตากจนประชิดเมืองพิษณุโลก ท้าพหลวงของสมเด็จพระเจ้าตากสินยกไปตั้งมั่นที่ปากน้ำปิง โดยมีพระยานครชัยศรีซึ่งตั้งค่ายอยู่ที่โพทับช้าง ยกมาช่วยราชการที่พหลวง ดังนี้^๘

*เสด็จฯ มาโดยทางชลมารค ทรงพระราชศรัทธา
ถวายผ้าสะบง, จีวร แก่พระสงฆ์ทุกอาราม แล้ว
พระราชทานเงินแก่ราษฎรชายหญิงใหญ่น้อยทุกบ้าน
รายทางลงมา ๕ เว่นถึงกรุงธนบุรี ฦวันอังคาร เดือน ๓
ขึ้น ๑๔ ค่ำ เพลาเข้า วันพุธ เดือน ๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ พระยา
ยมราชนายทัพนายกองทั้งปวงบอกรมาให้กราบทูล*

^๗ กรมศิลปากร. (๒๕๐๓), ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๕ พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม). หน้า ๓๒.

^๘ พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ โปรดให้พิมพ์แจก ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายพันเอก พระยาสิริจุลเสวก (พั้ว จุลเสวก) ณ วัดมกุฎกษัตริยาราม วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๘๐

พระกรุณาออกกองทัพออกไปช่วย เห็นกำลังพะม่าหนักมา จึงทรงพระกรุณาให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ, พระยาธิเบศรบดีเป็นแม่ทัพถือพระราชอาญาสิทธิ กำกับสมเด็จพระเจ้าลูกเธอยกออกไปตั้งค่ายรับอยู่ณเมืองราชบุรี ครั้นพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปถึงเมืองราชบุรี พบพระยาอภัยรณฤทธิ์, พระยาเพ็ชรบุรี, หลวงสมบัติบาล, หลวงสำแดงฤทธา ๔ นายแตกพะม่าเข้ามา แต่พระยาสุนทรพิพิธ, หลวงรักษ์มนเทียร, พระยาสุพรรณบุรี, พระยากาญจนบุรี, **พระยานครชัยศรี ๕** นายยังมีพบ จึงบอกเข้ามาให้กราบทูล จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งให้จับบุตรภรรยาพระยาอภัยรณฤทธิ์ แลบุตรภรรยานายทัพนายกองทั้งปวงจำไว้ให้พระยาอภัยรณฤทธินายทัพนายกองทั้งปวงราชการแก่ตัวในกองพระยาธิเบศรบดี ถ้าแตกอีกครั้งหนึ่ง จะลงพระราชอาชญาตัดศีรษะเสียให้สิ้นทั้งโคตร แล้วให้จัดนายหมวด (๑) นายกองมาเข้ากองทัพพระยาธิเบศรเป็นอันมาก แล้วให้เจ้ารามลักษณ์ ถือพระราชอาชญาสิทธิคุมไพร่ ๑๐๐๐ ไปช่วยราชการ ให้เจ้ารามลักษณ์, พระยาธิเบศรบดีปรึกษาราชการคิดอ่านกันเอาชัยชนะจงได้

...วันอังคาร เดือน ๓ แรม ๖ ค่ำ เพลาเช้า เสด็จออกณพระตำหนักแพ ชุมนคร **ยกรบัตรเมืองนครชัยศรี** บอกมากราบทูลพระกรุณาใจความว่า นายพูน นายสา

นายแก่น นายพรม ตำรวจหลัง ๔ คน ถือตราพระราชสีห์ ไปเมืองสุพรรณบุรี ไปถึงตำบลบ้านกุม แขวงเมือง นครชัยศรีกับเมืองสุพรรณบุรีต่อกัน พบพะม่าขี่ม้ามา ประมาณ ๓๐ ม้าไล่เอา จึงวิ่งหนีเข้ารก แลกะทอผ้าซึ่งใส่ ตราพระราชสีห์นั้นตกหายไปอ้ายพะม่าเข้าล้อมบ้านกุม อยู่แต่ นายพุน นายสา นายแก่น ๓ คนหนีได้ นายพรมนั้น หายไปไม่พบกัน ครั้นแจ้งในบอกนั้นแล้ว จึงสั่งให้พระยา พิชัยไอศวรรย์ ผู้ว่าที่โกษา ยกกองทัพพลรบ ๑๐๐๐ สรรพไปด้วยเครื่องสรรพยุทธ์ ยกไปเมืองนครชัยศรี

...ให้เพลิงตกในถังดินตีดขึ้นคนตายเป็นหลาย คน และตัวขุนหาญนั้นย่อหย่อนในการศึกให้ตัดศีรษะเสีย แล้วให้หาพระยายมราชซึ่งตั้งณวัดจันทร์ลงมาเฝ้า ให้ถือ อาชญาสิทธิบังคับทัพ ๑๐ ทัพ ซึ่งตั้งรับพะม่า ณ คลอง กะพองให้กล้าขึ้น ณ วัน ๕๔ ค่ำ พระยาเทพวรชุน หลวงวิชิตณรงค์ ซึ่ง รักษาค่ายท่าโรง บอกส่งคนแตกจาก ค่ายวัดพริกปากตะวันออกมาถวายให้การว่ากรมแสงใน ๒๑๔ คนรักษาค่าย ๕ ลูก เผลาประมาณยามเศษพะม่า ข้ามปากมาปล้น ได้รับกันเป็นสามารภ พะม่าแหกค่าย เข้าได้นายทัพนายกองแตกกระจายกันไป จึงให้ประหาร ชีวิตหมื่นทิพหนึ่ง ไพร่ ๑๑ คน เสียบไว้ประตุค่ายหลวง แต่บรรดาหนีกายนั้น นายไพร่ ได้ตัวมาเมื่อใดให้ฆ่าเสีย แล้วให้เอากองพระโหราธิบดี หลวง รักษ์มนเทียร ซึ่งตั้ง

ค่ายโคกสลุด พระยานครชัยศรี ตั้งอยู่โพทับข้าง ยกมาช่วยราชการทัพหลวงปากน้ำพิง ณ วัน ๖๔ ค่ำ เจ้าพระยานครสวรรค์บอกกราบทูลว่า พระม่า ตั้งโอบลงมาถึงริมน้ำแล้วข้ามไปตีค่ายวัดพริกแตก เห็นพระม่าจะวกหลัง จะขอลาดทัพมาตั้งรับอยู่ปากตะวันออก จึงดำรัสให้กองพระยากลางเมือง, พระโหราธิบดี, พระวิจิตรณรงค์, พระยาเทพเข้ากอง พระยายมราช ยกไปตีพระม่าซึ่งตั้งณวัดพริกปากตะวันออกนั้น ให้หลวงรักษ่มนเทียร รักษาค่ายประชิพระม่ากลางเมือง ณ ปากน้ำพิงปากตะวันตก....

นอกจากนี้ยังปรากฏเรื่องเจ้าเมืองนครชัยศรี โดยปรากฏราชทินนาม “พระยานครชัยสิน”^๙ ใน สำเนาท้องตราปีมะเส็ง พ.ศ.๒๓๑๖ ปรากฏข้อความดังนี้

ฉบับที่ ๒ หนังสือเจ้าพระยาจักรี ฯ มาเถิงพระยานครชัยสิน พระท่าโรง พระคาพราน พระชัยบาดาล ด้วยมีตรารับสั่งขึ้นมาจากก่อนว่า เจ้าพระยานครราชสีมابอกลงมาว่า พระม่าซึ่งตั้งอยู่บ้านลาดภูเขียวนั้นยกไปทางเมืองโขง จะลงไปเกลี้ยกล่อมเขมรแล้วมีหนังสือพระปราจินบุรี เข้ามาว่า พระม่าแลลาว

^๙ สันนิษฐานว่าคงเป็น พระยานครชัยศรี แต่อาจเกิดความผิดพลาดในการคัดลอก

ยกมาตั้งอยู่ทับเสม็ด จะไวใจแก่ราชการ มิได้ จึงให้
พระยานครชัยสิน พระท่าโรง พระคาพราน พระชัย
 บาดาล กรมการ เกณฑ์ทัพเตรียมไว้สำหรับเมือง อย่า
 ให้ลงไปชุกคูเลนเลย แจ้งอยู่ในท้องตรานั้นแล้ว แล
 บัดนี้มีหนังสือนายทัพ นายกอง ซึ่งขึ้นไปทำการรบพุ่ง
 พะม่าณเมืองพิชัยนั้นบอกลงมาว่า ได้รับพุ่งพะม่าล้ม
 ตายเป็นอันมาก พะม่าแตกหนีไปสิ้นแล้ว จึงทรงพระ
 กรุณาสั่งว่า ถ้าราชการทางเมืองท่าโรง เมืองบัวชุม
 เมืองคาพราน เมืองชัยบาดาน สงบอยู่ ก็ให้**พระยา
 นครชัยสิน** พระคาพราน พระ ชัยบาดาล พระท่าโรง
 กรมพรคพวกสมกำลังลงไปจับการชุกคูเลน ทำการ
 พระนครให้พร้อมกัน แต่ในเดือน ๓ ข้างขึ้น ปีมะเส็ง
 เบญจศกตามมีตราโปรดขึ้นมาแต่ก่อน ครั้นหนังสือมา
 ถึงวันใด ก็ให้**พระยา นครชัยสิน** พระคาพราน พระ
 ชัยบาดาล พระท่าโรง กรมการ ทำ ตามหนังสือมานี้
 หนังสือมาณวัน ๒๓ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๓๕ ปี มะเส็ง
 เบญจศก (พ.ศ.๒๓๑๖) ณวัน ๓๓ ค่ำ ปีมะเส็งเบญจ
 ศก เวลาบ่ายโมงรุ่ง ได้ส่งตรา เมืองบัวชุม เมืองคา
 พราน เมืองบาดาล เมืองท่าโรง ๔ เมืองนี้ให้ หมื่นพุม
 วิเศษถือไป เรื่อยาว ๕ วา พลพาย ๗ คน

ฉบับที่ ๘(ตอนต้นลบหมด).....
 ข้าทูลละอองฯ ให้หลวงขุนหมื่น ผู้ได้รับพระราชทาน

เลิกเกณฑ์แบ่งอยู่ แบ่งไปตามกำหนด คุณเอาเลิกไป
เข้ากองพระยายมราชณ บ้านระแหงเมืองตาก แจ้งอยู่
ในท้องตราแต่ก่อนแล้วนั้น เจ้าพระยานครราชสีมา
พระยานครชัยสิน พระพิชัยสงคราม พระสรบุรี
พระราชานู รัต พระท่าโรง กรมการ ได้เลิก
พระราชทานให้ข้าหลวง ๆ ได้คุมเลิกยกไปเข้ากองทัพ
แล้วหรือประการใด มิได้บอกลงไปให้แจ้ง นั้น บัดนี้
ทัพหลวง จะได้เสด็จ ๆ ขึ้นไปปราบเมืองเชียงใหม่ณ
เดือน ๑๒ แรม ๑๑ ค่ำ ปีมะเมียฉศกนี้เป็นแน่แล้ว
ให้หมื่นอนันตศักดิ์ หัวหมื่นตำรวจขวา ขึ้นมาเร่งรัดให้
พระพิชัยสงคราม พระสรบุรี ผู้กำกับ พระราชานู รัต
พระท่าโรง ให้นายราชภักดี ตำรวจในซ้าย ขึ้นไปเร่งรัด
ให้เจ้าพระยานครราชสีมา กรมการ จัดเลิก
พระราชทานขุนหมื่น ข้าทูลละออง ๆ ให้ข้าทูลละออง ๆ
ผู้ได้รับพระราชทานเลิก เร่งรัดคุณเอาเลิกไปเข้า
กองทัพณเมืองตากบ้านระแหง ให้ทันกำหนดเสด็จ ๆ
ตามมีตราสั่งโปรดขึ้นมาแต่ก่อน อย่าให้แล้ช้าอยู่ได้
ครั้นหนังสือนี้มาถึงวันใด ก็ให้เจ้าพระยานครราชสีมา
พระยานครชัยสิน พระพิชัยสงคราม พระสรบุรี
พระท่าโรง กรมการ เร่งรัดจัดแจง เลิกพระราชทาน
ให้แก่ข้าหลวง แลให้ข้าหลวงเร่งรัดคุมเลิกไปเข้า
กองทัพรับเสด็จ ๆ ณ เมืองตากบ้านระแหงเป็นการ

เร็ว แลข้าหลวงถือตรามาถึงวันใด เจ้าพระยา
นครราชสีมา พระยานครชัยสิน พระพิชัยสงคราม
พระสรบุรี พระราชานุรัต พระท่าโรง กรมการ ได้
จัดแจงเลิกพระราชทานให้แก่ข้าหลวง ๆ ได้ยกวันใด
ให้บอกลง ไปให้แจ้ง หนังสือมาณวัน ๒๑๒ คำ จุล
ศักราช ๑๑๓๖ ปีมะเมีย ฉอศก (พ.ศ.๒๓๑๗) วัน
๒๑๒ คำ ปีมะเมียฉอศก เพล่าบายแล้ว ๕ โมงมีเศษ
ท่านต้นเชือกส่งร่างตรานี้ให้เขียนขึ้นกระดาศปิดตรา
ส่งให้หัวหมื่นตำรวจในถือไป ในทันใดนั้นได้ปิดตราส่ง
ให้หมื่นอนันตศักดิ์ ตำรวจนอกขวาถือไปเมืองเพ็ชรบุรี
เมืองท่าโรง เมืองบัวชุม เรือยาว ๖ วา พลพาย ๗ คน
ให้นายราชภักดี ตำรวจในซ้าย ถือไปเมืองนครราชสีมา
เรือยาว ๔ วา ๒ ศอก พลพาย ๖ คน ขึ้นไปทางเมือง
ลพบุรีแล้ว

ฉบับที่ ๙ หนังสือนายควรรู้อัฏฐ นายเวน
มหาตไทย มาถึงผู้รักษาเมือง กรมการพระหลวงขุน
หมื่นนายบ้านนายอำเภอด่าน คอย ทุกตำบล ด้วย
หลวงราชินิกุล รับสั่งใส่เกล้า ๆ สั่งว่า จะเสด็จขึ้นไป
ปราบเมืองเชียงใหม่ณเดือน ๑๒ แรม ๑๑ ค่ำปีมะเมีย
ฉอศกนี้แล้ว ให้มีตราพระราชสีห์ รับสั่ง แต่งให้นาย
ราชภักดี ตำรวจในซ้าย ถือขึ้นไปให้เจ้าพระยา
นครราชสีมา กรมการแต่งให้หมื่น อนันตศักดิ์ ตำรวจ

นอกขวา ถือนำไปให้พระพิชัยสงคราม **พระยานครชัยสิน**
พระท่าโรง เร่งรัดจัดเลิกขึ้นพระราชทานข้าทุลละอองฯ
ให้ผู้ได้รับพระราชทาน เลกเร่งคุมเลิกไปรับเสด็จฯ
ณเมืองตากบ้านระแหง ให้ทันเสด็จฯ เป็นการเร็ว
ถ้าแลนายราชภักดี ตำรวจในซ้าย หมื่นอนันตศักดิ์
ตำรวจนอกขวา ถือนำขึ้นมาถึงบ้าน ตำบล แขวงหัว
เมืองใด ให้ส่งต่อๆ ขึ้นไปกว่าจะถึงเมืองนครราชสีมา
เมืองเพชรบุรี เมืองบัวชุม เมือง ท่าโรง จงฉับพลันเป็น
การเร็ว อย่าช้าอยู่แต่ทุ่มโมงหนึ่งได้ แลห้าม อย่าให้
นายราชภักดี หมื่นอนันตศักดิ์ ทำข่มเหงฉ้อประบัด
เรียกเอาพัสดุดอกเงินแก่ผู้มีชื่อ.....สิ่งใดๆ....

นอกจากนี้ในบัญชีข้างหลวงปีวอกอัฐศก พ.ศ.๒๓๑๙ กล่าวถึงการ
บริหารจัดการข้างหลวงของหัวเมืองต่างๆ และกล่าวถึงการนำข้างจากเมือง
นครชัยศรีเดินทางไปรับพระไตรปิฎกที่เมืองนครศรีธรรมราชด้วย ดังนี้

จ่ายไปนครศรีธรรมราชและกรุงกัมพูชา เมือง
สุพรรณ ขวา ไปเมืองนคร (ศรีธรรมราช) รับ
พระไตรปิฎก ด้วยพระพรหมมุนี ๒ (ข้าง) คงพลาย ๑
ฟัง ๑ (รวม) พลาย ๓ ฟัง ๑ เมืองนครชัยศรี
ไปเมืองนคร รับพระไตรปิฎกด้วยพระพรหมมุนี ๑ คง
(เมือง) พลาย ๑ (รวม) พลาย ๒ จ่ายไปราชการ รับ

พระไตรปิฎกเมืองนคร ด้วยพระพรหมมุนี ขวา พลาย
๓ กรุงกัมพูชาด้วยพระองค์แก้ว ซ้าย พัง ๑ (รวม) ๓

ส่วนในบัญชีข้างหลวงปีระกานพศก พ.ศ.๒๓๒๐ กล่าวถึงพระยา
นครชัยศรี กำกับดูแลข้างหลวง เป็นข้างปลายจำนวน ๒ ข้าง ดังนี้

ข้าพระพุทธเจ้า พระกำแพง หลวงคชสิทธิ์
หลวงคชศักดิ์ ขอพระราชทานให้ทราบละออง ฯ ด้วย
ข้างหลวงอยู่แก่ผู้รักษาเมือง ผู้รั้งกรมการ นอกกรมข้าง
เลียง คงมีจำนวนปีระกานพศก เป็น พลาย ๓๑ พัง ๕๑
(คือ) (๑) เมืองระแหง พระยาเชียงทอง พลาย ๑ พัง ๘
(รวม) ๙ พระยาตาก พัง ๒ พระยาสุทัศน์ พลาย ๑ พัง ๑
(รวม) ๒ (รวม) พลาย ๒ พัง ๑๑ (๒) พระอุทัยธานี อยู่
แก่พระรามรณคบ พลาย ๒ พัง ๓ (รวม) ๕ (๓) พระยา
สรรคบุรี พลาย ๓ พัง ๗ (รวม) ๑๐ (๔) พระเจ้าลูกเธอ
กรมขุนอนุรักษ์สงคราม เมืองเพชรบุรี พลาย ๖ พัง ๔
(รวม) ๑๐ (๕) อาษาใหม่ พระยาโกษา ขุนศรีเสนา
พลาย ๒ พัง ๒ ขุน ราชเสนี พลาย ๓ พัง ๔ (รวม)
พลาย ๕ พัง ๖ (๖) พระปราจีน พัง ๑ (๗) พระยา
สุพรรณ กรมการ พลาย ๔ พัง ๑ (๘) พระยาอักษรวงศ์
เมืองสวรรคโลก พลาย ๕ พัง ๑๗ (รวม) ๒๒ (๙)
พระยานครชัยศรี กรมการ พลาย ๒ (๑๐) พระยา
กาญจนบุรี กรมการ พลาย ๒ (๑๑) พระชัยบุรี เมือง

พิษณุโลก พัง ๑ นำไปเมืองไทรบุรีและเมืองกลาง คุม
ข้างไปเมืองไทรบุรี ขุนศรีชัยทิศ ๒ ชั่ง นายจำ
๗ ตำลึง ๑๑๖ นายมุก รong.....๑๐ ตำลึงคุมข้างไป
เมืองกลาง นายจำนง..... ตำลึง นาย.....๘
ตำลึง ไปทัพด้วยพระยาจักรี, พระยาธรรมา กองพระ
ยาจักรี นาย หลวงพกริช ๑ ชั่ง นายจำลอง ๑๑ ตำลึง
นายสรรเพ็ชญ์ ๑๑ ตำลึง นายชำนาญ ๘ ตำลึง นาย
แมนคชสาร ๗ ตำลึง นายเกรนภักษา ๗ ตำลึง ไพร์
.....คงจะได้รับพระราชทานเงินเดือน ๕ ปีจ(พ.ศ.
๒๓๒๑) เป็น.....

ในสมัยกรุงธนบุรี เมืองนครชัยศรีมีการบุกเบิกทำนา เพื่อแก้ปัญหา
ความอดอยากของประชาชน โดยมีพระบรมราชโองการให้ขุนนางชั้นผู้ใหญ่
คุมไพร่พลออกไปบุกเบิกการทำนาบริเวณรอบๆ กรุงธนบุรี^{๑๐} ดังที่ พระ
ราชพงศาวดารบันทึกไว้ว่า "...อนึ่ง เจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรศรี
พระยาธรรมา ให้คุมไพร่พลทั้งปวง ทำนาปากตะวันออกกรุงธนบุรี อนึ่ง
พระยายมราช พระยาราชสุภาวดี ตั้งทำนากระท่อมแบน หนองบัว แขวง
เมืองนครไชยศรี ..."^{๑๑}

^{๑๐} ไพจิตร ปอศรี. (๒๕๔๒). ประวัติศาสตร์เมืองนครปฐม. หน้า ๑๖๘ - ๑๖๙.

^{๑๑} สุจิตต์ วงษ์เทศ. (๒๕๓๙). แม่น้ำลำคลองสายประวัติศาสตร์. หน้า ๙๐.

สรุปได้ว่า สมัยธนบุรี เมืองนครชัยศรียังคงมีฐานะเป็นเมืองชั้น
จัตวา เช่นเดียวกับ สมัยอยุธยา แต่ในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสิน
ตลอดระยะเวลา ๑๕ ปี ไทยมีสงครามกับพม่าถึง ๑๐ ครั้ง ทำให้ต้องส่งขุน
นางผู้มีฝีมือในการรบไปเป็นเจ้าเมืองรอบๆ เมืองหลวงรวมทั้งเมืองนครชัย
ศรี เพื่อปกป้องราชธานีจากศึกสงครามมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

เจ้าเมืองนครชัยศรีสมัยรัตนโกสินทร์ (ก่อนตั้งเมืองนครปฐม)

สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นตั้งแต่สมัยรัชกาลสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๙๔) นครปฐมเป็นหัวเมืองขึ้นอยู่กับกรมท่า^{๑๒} โดยเจ้าเมืองมีบรรดาศักดิ์เป็น "พระนครชัยศรี"

สมัยรัชกาลที่ ๑

ใน “คำประกาศตั้งข้าราชการในแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๑” ซึ่งประกาศในวันอาทิตย์ เดือน ๘ หลัง แรม ๑๑ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๔๔ (๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๒๕) หลังรัชกาลที่ ๑ ครองราชย์ได้ ๔ เดือน กล่าวถึงการแต่งตั้งข้าราชการที่มีความดีความชอบ รวมถึงตำแหน่งเจ้าเมืองซึ่งมีการเปลี่ยน ๒๐ กว่าเมือง รวมถึงเมืองนครชัยศรีด้วย ปรากฏการตั้งหลวงเทียมเป็นพระนครชัยศรี ดังนี้

^{๑๒} มนุ วัลยะเพ็ชรและคณะ. (๒๕๒๒). รายงานผลการวิจัยเรื่องการศึกษาทางภูมิศาสตร์เกี่ยวกับชื่อภูมิประเทศของจังหวัดนครปฐม. หน้า ๗.

“ขอพระราชทานตั้งให้พระพิมายเป็นพระยานครราชศรีมา หลวงนราเป็นพระยาพิศณุโลกย พระวิเชียรเป็นพระยาโคกขไไทย หลวงพลพูลเป็นพระยาเพชรบุรี หลวงพิทักษ์เสนาหาเป็นพระยานนทบุรี หลวงสิทธิสงครามเป็นพระยาประจิมบุรี หลวงเมืองเป็นพระวิไชย นายเสมเป็นพระยาสมุทรสงคราม หลวงศรีสงครามเป็นพระพรหมบุรี ขุนศรีภักดีเป็นพระอินทบุรี พระไชยบาดารเป็นพระยาอ่างทอง หลวงไชยณรงค์เป็นพระนครสวรรค์ ขุนวิเสศเป็นพระไชยนาท หมื่นวิเสศเป็นพระกาญจนบุรี หลวงณรงค์เป็นพระอุไทยธานี หลวงเทียมเป็นพระนครไชยศรี ขุนแพ่งเป็นพระไชยบาดาร ขุนเทพอาญาเป็นพระพิชบุลย หลวงปลัดเมืองพิมายเป็นพระพิมาย หลวงนาเป็นพระยาวิจิตร ขุนด่านเป็นพระสวรรคโลกย พระราชบุรีเลื่อนที่เป็นเจ้าพระยาราชบุรี พระราชทานเครื่องยศตามถานาคักดี”

สมัยรัชกาลที่ ๒

ไม่ปรากฏข้อมูล

สมัยรัชกาลที่ ๓

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ บรรดาศักดิ์ของเจ้าเมืองนครชัยศรีเลื่อนจาก “พระ” กลับมาเป็น “พระยา” เหมือนในสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังปรากฏในสารตรา เมื่อคราวสงครามการรบไทย-ญวน พ.ศ.๒๓๗๘ ดังนี้

ฉบับที่ ๑ ตราถึงพระยานครชัยศรี หนังสือเจ้าพระยาจักรี ฯ มาถึงพระยานครชัยศรี ด้วยทรงพระกรุณาตรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า ครีวเขมรเจ้าพระยาบดินทรเดชา ที่สมุหนายก ส่งเข้ามาแต่เมืองปัตบองเป็นคนชายฉกรรจ์ ๑๕ คน ครีว ๔๑ รวม ๕๖ คนนั้น โปรตเกล้าฯ ให้พระราชทานพร้าว ๑๖ เล่ม เสียม ๑๖ เล่ม เสื่อ ๒๕ ผืน ซามข้าว ๕๐ ใบ ซามแกง ๕๐ ใบ รวม ๑๐๐ ใบ ตุ่มน้ำ ๑๐ ใบ แล้วขุนศรีภักดี กรมพระสัสดี คุณครีวออกมาส่งให้พระยานครชัยศรี ให้กรมการตรวจนั้นรับครีวไว้ให้ขึ้นอยู่บ้านเรือนตามพวกตามเหล่า ให้เป็นกอง เป็นหมวด แล้วให้พระยานครชัยศรี กรมการเอาใจใส่ตรวจตราดูแลจ่ายเสบียงอาหารให้ครีวรับพระราชทาน อย่าให้ครอบครัวอดอยากละลายไหลหนีไปแต่คนหนึ่งได้ ถ้าตรวจรับได้ครีวเป็นคนชายหญิงใหญ่น้อยเท่าใด ให้บอกเข้ามาให้แจ้งเหมือนอย่างแต่ก่อน หนังสือมา ณ วันเสาร์ เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีมะแม ลัปเดตศก (พ.ศ.๒๓๗๘)

นอกจากนี้ยังมีปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ กล่าวถึงเหตุการณ์เมื่อครั้งมิสเตอร์ ฤทธิ์สซอน^{๑๓} อังฤษนำ อักษรสาสน์เข้ามา กล่าวถึงสติปัญญาในการสร้างอุบายของพระยานครชัยศรี ไว้ ดังนี้

เมื่อกำลังจัดกองทัพอยู่นั้น มิสเตอร์ฤทธิ์สซอน อังฤษถืออักษรสาสน์เจ้าเมืองบังกลาเข้ามาทางบก เจ้าเมืองเมาะตำเลิมให้เจ้าเมืองตกรานคุมมอญพะม่าเป็นพาหนะเข้ามาด้วย ๑๐๐ คนเดินมาทางเมืองกาญจนบุรี มาหาพระยาราชาบุรีฯ จะจัดเรือส่งเข้ามาก็ไม่ยอม แล้วเดินมาเมืองนครไชยศรี พักอยู่ศาลากลาง จะข้ามแม่น้ำเมืองนครไชยศรีเข้ามากรุงเทพมหานคร พระยานครไชยศรีตอบว่าทางช้างเดินไปไม่ได้ ทางนั้นเป็นพลุเป็นหลุมเป็นร่องสวนทั้งนั้น มิสเตอร์ฤทธิ์สซอนว่าพวกมอญว่าไปได้ พระยานครไชยศรีตอบอีกว่าเดินไปได้แต่คนเดินเท้า ถ้าจะเอาช้างเข้าไปถึงกรุงก็ต้องเดินอ้อมไปถึงกรุงเก่าจึงจะไปได้ ถ้ามิสเตอร์ฤทธิ์สซอนจะเข้าไปทางนี้ให้ได้ ช้างจะไปติดหล่มอย่างไร จะโทษแก่ข้าพเจ้าไม่ได้ ถ้าจะไปทางเรือ

^{๑๓} คือมิสเตอร์ ริดชัน

ข้าพเจ้าจะจัดส่งเข้าไปให้ถึง มิสเตอร์ฤทธิสxonก็
ยอม ความเรื่องนี้ พระยานครไชยศรีตัดเสียไม่ให้
เข้ามาทางบกได้นั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดนัก

สมัยรัชกาลที่ ๔

๑. พระยานครชัยศรี (รอด)

ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ กล่าวว่า ทรงตั้งแต่งขุนนางในกรุงเทพฯ ขึ้นให้เต็มตามที่ภูมิลานทรทุกหมู่กรม ครั้งนั้น ขุนนางขาดตำแหน่งอยู่มาก ขุนนางผู้หนึ่งได้ฉลองพระเดชพระคุณกว่า ๒ ที่บ้าง ๓ ที่บ้าง ส่วนเมืองนครไชยศรีนั้น ปรากฏความว่า “นายรอดเป็นพระมหามนเทียร แล้วเป็นพระยานครไชยศรี”

๒. พระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม (เสื่อ สุนทรสารทูล)^{๑๔}

ต่อมามีการตั้งราชทินนาม “พระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม” เจ้าเมืองนครชัยศรีท่านแรกที่ใช้ราชทินนาม “พระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม” คือ พระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม (เสื่อ สุนทรสารทูล) กล่าวกันว่าเป็นราชินิกุลบางช้าง บุตรของพระราชานุวงศ์ (เลี้ยง ณ บางช้าง) เข้ารับราชการเป็นมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในหอพราชมณเทียร ได้เป็นจมนศรีสรรเพชญ์ แล้วได้เป็นพระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม ผู้สำเร็จราชการเมืองนครไชยศรี ท่านได้สร้างวัดถวายเป็นพระราชกุศลที่ตำบลบางแก้ว ริมแม่น้ำนครไชยศรี ทางทิศตะวันตก

^{๑๔} ในสมัยรัชกาลที่ ๖ เมื่อตราพระราชบัญญัตินามสกุล พระภักดีศรีสุพรรณภูมิ (สุด) ในฐานะทนายได้ขอพระราชทานนามสกุล พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานนามสกุลว่า "สุนทรสารทูล" โดยเอาราชทินนามสุนทรบุรี ผสมกับชื่อเดิมว่า เสื่อ แปลงเป็นภาษาสันสกฤตว่า สารทูล

หันหน้าวัดเข้าแม่บ้านนครชัยศรี แล้วถวายพระราชกุศลตามธรรมเนียมในสมัยนั้น การนี้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานนามวัดว่า “วัดสุประดิษฐาราม”^{๑๕} วัดนี้ใช้เป็นวัดทำพิธีตีมน้ำพิพัฒน์สัตยาในสมัยรัชกาลที่ ๓, รัชกาลที่ ๔, รัชกาลที่ ๕^{๑๖}

สมัยรัชกาลที่ ๕

๑. พระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงคราม (สว่าง สุนทรสารทูล)

เจ้าเมืองนครชัยศรีท่านต่อมาคือ พระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงคราม (สว่าง สุนทรสารทูล) เป็นบุตรชายของพระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม (เสื่อ สุนทรสารทูล) และเป็นบิดาของเจ้าจอมมารดาเรือน ในรัชกาลที่ ๕ เป็นขรัวตา ของ พระองค์เจ้าหญิงพิสมัยพิมลสัตย์

^{๑๕} อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันวัดนี้ชื่อว่า “วัดใหม่สุประดิษฐาราม” และในประวัติวัดได้กล่าวว่า ผู้สร้างวัดคือ หลวงเสนีพิทักษ์ (ชม สุนทรราชุน) ผู้ว่าราชการเมืองนครชัยศรี (ต่อมาคือ เจ้าพระยาตรีวิไชยชนินทร์) หลวงเสนีพิทักษ์ผู้นี้ ได้ทำความเจริญต่างๆ ให้แก่เมืองนครชัยศรีเป็นจำนวนมาก ทางด้านศาสนาได้สร้างวัดขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ โดยติดอยู่กับที่ทำการอำเภอเมืองนครชัยศรีทางด้านทิศเหนือ โดยวัดมีชื่อเรียกในขณะนั้นว่า “วัดใหม่ริมจวน” หลังจากนั้น พระองค์เจ้าสุปติษฐารุทธีราชมหามกุฏบุรุษรัตนราชวโรรส พระราชโอรสองค์ที่ ๒ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ได้ทรงสร้าง พระอุโบสถ พระวิหาร สถูป และมณฑลพระอีกคู่หนึ่งขึ้น ณ วัดแห่งนี้ จึงได้ชื่อว่า “วัดใหม่สุประดิษฐาราม” มาจนถึงปัจจุบัน

^{๑๖} เทพ สุนทรสารทูล. “พระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม (เสื่อ สุนทรสารทูล)” เข้าถึงจาก http://bioandworks.blogspot.com/๒๐๑๕/๐๙/blog-post_๑๔.html เข้าถึงเมื่อ ๒๑ กันยายน ๒๕๖๓

พระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม (เสื่อ สุนทรสารทูล) มีภรรยาหลายคนตามธรรมเนียมขุนนางใหญ่สมัยนั้น แต่ภรรยาที่มีบุตรสืบสกุลมีอยู่ ๕ คน คือ

๑. คุณหญิงนาค มีบุตรเป็นพระยาสุนทรบุรี(สว่าง) แล้วเป็นพระยาวิจิตรพิไชยศรีประชากร

๒. คุณเสน มีบุตรเป็น หลวงโกชสารี (หรั่ง) ผู้ช่วยผู้สำเร็จราชการเมือง

๓. คุณแสง มีบุตรชื่อ หลวงสากลพิทักษ์ (หมี) ยกกระบัตรเมืองนครไชยศรี

๔. คุณอ่อม มีบุตรชื่อ นายจี

๕. คุณซัน มีบุตรชื่อ ขุนอภัยภาดาเขตต์ (ซูป) นายอำเภอสองพี่น้อง สุพรรณบุรี

พระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม (สว่าง) ได้เป็นผู้ว่าราชการเมืองนครไชยศรี ซึ่งสมัยนั้นเรียกว่า "ผู้สำเร็จราชการเมือง" มีอำนาจมาก สั่งตัดสินความได้ สั่งขัง สั่งเขียน สั่งปรับโทษคนในปกครองได้ ยกเว้นโทษประหารอย่างเดียว ต้องขอพระบรมราชโองการ จึงทำให้มีอำนาจมาก บ่าวไพร่จึงผูกโกรธเจ็บแค้น จึงได้ใส่ความโดยเอาหม้อดินมาปั้นตุ๊กตากอดกันแล้วใส่หม้อดินไปฝังไว้ใต้ถุนตำหนัก ที่ตำบลท่านา ริมแม่น้ำนครไชยศรีแล้วทำเรื่องยื่นฎีกาขึ้นทูลเกล้าฯ ฟ้องร้องว่า พระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม (สว่าง สุนทรสารทูล) กับคุณหญิงตลับ บุตรีพระยาพระยาศรีสเทพ (พิงศรีเพ็ญ) ฝังรูปฝังรอย ทำเสน่ห์พระเจ้าแผ่นดิน ได้ร่วมกันทำทุจริตฝังรูปฝังรอยพระเจ้าแผ่นดิน บอกไปเสร์จว่าฝังรูปฝังรอยไว้ใต้ถุนตำหนัก กระทรวงวังจึงส่งพวกตำรวจไปตรวจ พบหม้อดินฝังรูปฝังรอยอยู่จริง จึงได้จับเอา

พระยาสุนทรบุรีฯ (สว่าง สุนทรศารทูล) กับคุณหญิงศรีเพ็ญ มาขังไว้ในพระบรมมหาราชวัง ถอดจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการเมือง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๕ ตั้งคนอื่นไปเป็นผู้ว่าราชการเมืองแทน

สมัยนั้น พระยาสุนทรบุรีฯ (สว่าง) มีบุตรคนหนึ่งได้นำขึ้นทูลเกล้าฯถวายเป็นเจ้าจอม ชื่อว่า เจ้าจอมเรือน มีธิดากับพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า พระองค์เจ้าหญิงพิศมัยพิมลสร้อย ภายหลังเจ้าจอมมารดาเรือนได้พาพระองค์เจ้าหญิงพิศมัยพิมลสร้อยเข้าเฝ้าพระเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงอัญมณพระราชาธิดาขึ้นนั่งบนพระเพลา ตรัสถามว่า "สบายดีหรือลูก" พระองค์เจ้าหญิงทูลว่า "ลูกสบายดี แต่คิดถึงคุณแม่ตาคุนยาย" พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระบรมราชโองการส่งปล่อยพระยาสุนทรบุรีฯ (สว่าง สุนทรศารทูล) และคุณหญิงตลับ ศรีเพ็ญ ออกจากที่คุมขัง แต่งตั้งให้เป็น พระยาวิชิตไชยศรีประชากร จางวางผู้กำกับเมืองนครไชยศรี ตำแหน่งที่ปรึกษา ผู้ว่าราชการเมือง

๒. พระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงคราม (จัน แสง-ชูโต)

พระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงคราม (จัน แสง-ชูโต) ผู้นี้ไม่ปรากฏรายละเอียด^{๑๗} พบเพียงในหนังสือการแต่งตั้งขุนนางไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕

^{๑๗} พระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงคราม (จัน แสง-ชูโต) ผู้นี้คนละคนกับพี่ชายของเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสง-ชูโต) เพราะขณะที่พระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงคราม (จัน แสง-ชูโต) เป็นเจ้าเมืองนครชัยศรีนั้น พี่ชายของเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรียังดำรงตำแหน่งหลวงอภัยนครพลารักษ์ (จัน แสง-ชูโต) และได้เป็นพระยาสุนทรสงครามรามพิไชย ผู้ว่าราชการเมืองสุพรรณบุรี เมื่อ พ.ศ.๒๔๒๕

ได้บันทึกรายละเอียดการแต่งตั้งพระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงคราม (จัน แสง-ชูโต) เป็นเจ้าเมืองนครชัยศรี เมื่อ พ.ศ.๒๔๑๒ ไว้ว่า

ให้พระนรินทรราชเสนี ปลัดบาญชีกรมพระ
กลาโหม (จัน แสง-ชูโต) เปนพระยาสุนทรบุรีศรีพิชัย
สงคราม ผู้สำเร็จราชการเมืองนครไชยศรี ถือกักดินา
๓๐๐๐ ตั้งแต่ ณ วรรษาทิศย์ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีมะเส็ง เอกศก
ศักราช ๑๒๓๑ เปนวันที่ ๑๕๙ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

๓. พระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงคราม (ไม่ทราบนาม)

จากการสืบค้นพบว่าพระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงครามผู้นี้ เดิมเคย
เป็นหลวงอำนวยการสุรเสนี ภายหลังได้รับแต่งตั้งเป็นพระสยามพลภักดี ปลัด
เมืองนครชัยศรี ในสมัยของพระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงคราม (จัน แสง-ชูโต)
ภายหลังได้รับแต่งตั้งให้เป็น พระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงคราม และใช้คำว่า
“ผู้ว่าราชการเมือง” เป็นท่านแรก ปรากฏในประกาศแต่งตั้งเมื่อ พ.ศ.
๒๔๑๖ ความว่า

ให้พระสยามพลภักดี ปลัดฯ เปนพระยาบุรี
ศรีพิชัยสงคราม ผู้ว่าราชการเมืองนครไชยศรี ถือกัก
ดินา ๓๐๐๐ ตั้งแต่ ณ วันพฤหัสบดี ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๗ ปี

๔๒ | เจ้าเมืองนครปฐม รากฐานความรุ่งโรจน์ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ถึง กรุงรัตนโกสินทร์

จอ ฉคก คักราช ๑๒๓๕ เป็นวันที่ ๒๐๕๕ ในรัชกาลปัต
ยุบนั้น

๔. พระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงคราม (จ๋วย งามสมบัติ)

ประวัติพระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงคราม (จ๋วย งามสมบัติ) ผู้นี้ไม่ปรากฏรายละเอียด พบเพียงในหนังสือการแต่งตั้งขุนนางไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้บันทึกรายละเอียดการแต่งตั้งพระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงคราม (จ๋วย งามสมบัติ) เป็นเจ้าเมืองนครชัยศรี เมื่อ พ.ศ.๒๔๒๕ ไว้ว่า

ให้พระศรีสมบัติ (จ๋วย งามสมบัติ) เปนพระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม ผู้ว่าราชการเมืองนครชัยศรี ถือศักดินา ๓๐๐๐ ได้บังคับบัญชาปลัด ยกกระบัตร กรรมการและราษฎรบรรดาอยู่ในเขตแดนแขวงเมืองนครชัยศรีทั้งสิ้น ตามที่ผู้ว่าราชการเมืองนครชัยศรีแต่ก่อนได้บังคับมาทั้งนั้น แต่ที่เปนยุติธรรมแลชอบด้วยราชการ ฯลฯ

ตั้งแต่ ณ วันพุธ แรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๘ ปีมะเมีย จัตวาศก เปนปีที่ ๑๕ ของตราดวงที่ประทับนี้ ประจำการแผ่นดินสยาม ศักราช ๑๒๔๔ เปนวันที่ ๔๙๙๒ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

อนึ่ง ในจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ.๒๔๒๗ ได้กล่าวถึงเรื่องราวของเจ้าเมืองนครชัยศรี และข้าหลวงเมืองนครไชยศรี ความว่า

วัน ๓ ๓๗ ๘๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉอกก จุลศักราช ๑๒๔๖

พระยาพิพัฒน์อ่านบอกพระยาอนุชิตชาลไชย
ข้าหลวง พระยานครชัยศรี ว่าด้วยชำระผู้ร้ายเมืองนคร
ชัยศรี ครั้งก่อนรับเป็นสัตย์ ๖ คน ยังไม่รับ ๑๙ คนแจ้ง
อยู่ในบอกรั้งก่อนแล้ว ชำระครั้งหลังนี้ผู้ร้ายปล้นเรือ
ย่องเบาตีชิงโคกระบือราษฎร เรื่องครั้งก่อน ๔ รวม ๑๓
เรื่อง ได้ของกลางบ้างแล้ว รวมได้ผู้ร้ายเก่าใหม่ ๔๗ คน
อายผู้ร้ายสงบ ราษฎรปล่อยโคกระบือออกเลี้ยงตาม
ภูมิลำเนา แต่ผู้ร้ายที่หนีไปเมืองราชบุรียังให้ตำรวจและ
กรมการไปเอาตัวอยู่

วัน ๒ ๙๓ ๘๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

พระยาพิพัฒน์โกษาอ่านบอกพระยาอนุชิตชาล
ไชยข้าหลวง พระสยามพลภักดีปลัด ว่าด้วยพระยา
สุนทรบุรีศรีพิชัยสงครามเมืองนครชัยศรีป่วยให้ร้อนใน
อกเหือดกโสมไม่ได้สติแล้วกลับสว่างแล้วอาการโรคกลับ
มากขึ้น พระยานครชัยศรี ขอพระราชทานเข้ามารักษา
ตัวในกรุงเทพฯ ฯ

วัน ๑ ๗๓ ๘๘ ค่ำ ปีระกายังเป็นฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖

พระยาพิพัฒน์ อ่านบอกพระยาสุนทรบุรีเมือง
นครชัยศรี ส่งเงินค่านาจำนวนปีมะแมเบญจศก ครั้งนี้
เงิน ๑๐๐ ชั่ง ให้เสนากรมการคุมเข้ามาส่ง กับว่าส่งมา
ก่อนแล้วเป็นเงิน ๑๙๖ ชั่ง รวมเก่าใหม่เงิน ๒๙๖ ชั่ง

ยังไม่เสร็จสิ้น ฉบับ ๑ ว่ามีตราโปรดให้ขุนทิพเสนา
ออกไปเดินประเมินนาในจำนวนปีออกฉกศกนั้น ได้แต่ง
กรรมการกำกับเสนาเดินประเมินเก็บเงินค่านาได้ครั้งนี้
เงิน ๑๐๐ ชั่ง ให้กรรมการเสนาคุมเข้ามาส่ง ยังไม่เสร็จสิ้น

เดือน ๖ จุลศักราช ๑๒๔๘

วันจันทร์ ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

พระยาพิพัฒน์โกษาอ่านบอกพระยานครชัยศรี ว่าด้วยผู้ร้ายปล้นและกล่าวโทษพระยาอนุชิตชาญชัย ข้าหลวง โปรดให้เร่งรีบชำระความรายที่กล่าวโทษกัน เสียให้สำเร็จโดยเร็ว แล้วพระราชทานโต๊ะถม กาทม พระนิเทศชลธิ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟพิศ รับสั่งกับ กรมหมื่นเทววงศ์ครุหนึ่ง เสด็จขึ้น

วันเสาร์ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

พระยาพิพัฒน์โกษาอ่านบอกพระยาอนุชิตชาญชัยข้าหลวงเมืองนครชัยศรีบอกเรื่องผู้ร้ายปล้น ราษฎร

วันอาทิตย์ แรม ๖ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

พระยาพิพัฒน์โกษาอ่านบอกพระยานนทบุรี เมืองนนท์ว่า พระปรีชาเฉลิม วัดเฉลิมพระเกียรติ ป่วย เป็นโรคชราถึงแก่กรรมภาพ ฉะบับ ๑ กับใบบอกพระยาอนุชิตชาญชัย กล่าวโทษพระยาสุนทรบุรี หนูภรรยา ขุนพรหมอาญากรมการ เมืองนครชัยศรี ว่าเอาความผู้ร้ายปล้นเรื่อง ๑ ความผู้ร้ายลักโคกระบือเรื่อง ๑ ไปชำระที่บ้าน และบังคับให้ยอมเล็กกันเสียเอง ไม่ให้ข้าหลวงกรมการรู้เห็นด้วย ฉะบับ ๑ กับใบบอกพระยา

สุนทรบุรี เมืองนครชัยศรี ว่าเกิดผู้ร้ายปล้นเรือจีนลือ
 เก็บทรัพย์สิ่งของและเงินตรา ๑ ชั่ง ๕ ตำลึง ๓ บาท ๒
 สลึงไป จีนลือจำหน้าผู้ร้ายได้ ชื่ออ้ายหรั่ง อ้ายขาว
 อ้ายปั้น อ้ายวัน อ้ายสัง ได้แต่งกรรมการไปจับได้ตัวแล้ว
 ทั้ง ๕ คน และให้ส่งไปที่พระยาอนุชิตชาญชัยข้าหลวง
 แล้ว กับว่าอ้ายหรั่งคนนี้ได้มีขุนระวังไพร่ได้จับส่ง
 พระยาอนุชิตเป็นผู้ร้าย รับเป็นลัทธิ แล้วพระยาอนุชิต
 ชาญชัยปล่อยอ้ายหรั่งไปเสีย (โปรดเกล้า ฯ ให้รับชำระ
 ความกล่าวโทษกันเสีย)

วันอาทิตย์ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘

พระยาพิพัฒน์อ่านบอกพระยาอนุชิตชาญชัย
 ข้าหลวงเมืองนครชัยศรี ว่าด้วยชำระผู้ร้ายปล้นเรือ
 จีนลือ เวลาบ่ายค่ำเสด็จขึ้นข้างใน

๕. พระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม (ชม สุนทรารชุน)

พระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม มีนามเดิมว่า ชม เป็นบุตรของ พระสุนทรธรรมาตย์ (คล้าย) มารดาเป็นธิดาของพระยาศรีสหเทพ (เพ็ง) เกิดเมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ปีฉลู พ.ศ.๒๓๙๖ ได้ศึกษาภาษาไทยกับสำนักอาจารย์น้อย

เจ้าพระยาศรีวิไชยชนินทร์ (ชม สุนทรารชุน)
สมุหเทศาภิบาลมณฑลนครไชยศรี

ต่อมา พ.ศ.๒๔๐๗ ได้เข้ารับราชการเป็นมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้ย้ายไปรับราชการในกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นจมีนมนเฑียรพิทักษ์ ปลัดกรมตำรวจสมทหารซ้าย ใน พ.ศ.๒๔๑๓ เมื่อกรมพระราชวังขทิววงศ์ (พ.ศ.๒๔๒๘) จึงย้ายมาสมทบกรมพระตำรวจในพระบรมมหาราชวัง ถึง พ.ศ.๒๔๒๖ โปรดให้ติดตามพระยามหาอำมาตยาธิบดี (หรุ่น ศรีเพ็ญ) ผู้เป็นลุงทางฝ่ายมารดา ออกไปจัดราชการเมืองเขมรราชู เมืองมุกดาหาร และเมืองนครพนม และทำด่านตามแม่น้ำโขงไปจนถึงเขตแดนเขมร ต่อมาย้ายไปรับราชการในกระทรวงมหาดไทย

จนวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๓๔ ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงเสนีพิทักษ์ ถือศักดินา ๘๐๐ และในวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๓๘ ได้เลื่อนเป็นพระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม ผู้ว่าราชการเมืองนครไชยศรี ถือศักดินา ๓,๐๐๐ แล้วเลื่อนตำแหน่งเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครไชยศรีใน พ.ศ.๒๔๔๑ ต่อมาวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๕๓ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรตั้งเป็นองคมนตรี และในวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๕๔ ได้รับพระราชทานยศเป็นมหาอำมาตย์โท

อนึ่ง ระหว่างดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครชัยศรี พ.ศ. ๒๔๔๖ มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับการปราบโจรจันทร์เจ้า เล่ากันว่าหลังจากปล้นฝูงควายในเมืองปทุมธานีแล้ว จันทร์เจ้าก็พาพรรคพวกบุกไปปล้นบ้านชีปะขาวที่เขตจังหวัดสุพรรณบุรี ตอนนั้นพระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม (ชม สุนทรานุ) ซึ่งกล่าวกันว่า เป็นนักเลงเก่าและมีชื่อเสียงในเรื่องปราบโจรยังเป็นพระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงคราม สมุหเทศาภิบาลมณฑลนครชัยศรี

จับโจรภักนี้ได้พร้อมทั้งจันทร์เจ้าหัวหน้าก็ก นำตัวไปสอบสวนที่เมืองนครปฐม นอกเขตอิทธิพลของโจร เผอิญตอนคุมตัวขึ้นรถไฟที่สถานีบางกอกน้อยไปนครปฐมนั้น สมเด็จพระยามะยาดำรงราชานุภาพเสด็จไปพักผ่อนที่ตำหนักเมืองนครปฐมในขบวนรถนั้นด้วย ระหว่างที่ประทับอยู่นครปฐม พระยาสุนทรบุรุษศรีพิชัยสงครามมาร่วมโต๊ะเสวยด้วยทุกคืน แต่ได้ขอตัวรีบกลับไป โดยทูลว่าจะต้องไปสอบสวนจันทร์เจ้าโจรรายสำคัญ ถ้าให้คนอื่นสอบสวนจะไม่ได้เรื่อง พระยาสุนทรบุรุษฯ รีบกลับไปเช่นนี้อยู่ ๓ คืน คืนที่ ๔ ท่านสมุหเทศาภิบาลก็ทูลว่า จันทร์เจ้ายอมรับสารภาพแล้ว^{๑๘}

เมื่อสมเด็จพระยามะยาดำรงราชานุภาพทรงทราบว่าจันทร์เจ้าเป็นโจรระดับ “มหาโจร” ก็ทรงสนพระทัย ในวันรุ่งขึ้นพระยาสุนทรบุรุษฯ จึงนำตัวจันทร์เจ้ามาเข้าเฝ้า สมเด็จพระยามะยาดำรงราชานุภาพรู้สึกแปลกพระทัยที่เห็นโจรจันทร์เป็นคนสุภาพเรียบร้อย ไม่มีลักษณะใจคอโหดเหี้ยม สมกับที่เป็นมหาโจร ทั้งยังมีกิริยามารยาทดี จึงรับสั่งถามด้วยความแปลกพระทัยว่า เคยเฝ้าเจ้านายมาก่อนหรือ โจรจันทร์ก็ทูลว่า เคยเข้าเฝ้ามาหลายองค์แล้ว และรับสั่งถามเกี่ยวกับวิธีการเป็นโจรของโจรจันทร์ สมเด็จพระยามะยาดำรงราชานุภาพทรงเห็นว่า การโจรกรรมเป็นศาสตร์อย่างหนึ่งที่สุจริตชนควรจะรู้ไว้บ้างเพื่อป้องกันตัว จึงขอให้โจรจันทร์เปิดเผยศาสตร์นี้ทั้งหมดเพื่อจะเอาไปเขียนหนังสือ และถ้าโจรจันทร์เปิดเผยความจริงให้ถึงที่สุด ก็ จะกราบทูลขอพระราชทานอภัยโทษจากพระบาทสมเด็จพระ

^{๑๘} โรม บุนนาค. ““จันทร์เจ้า” ศาสตราจารย์โจร สมัย ร.๕ เผยศาสตร์โจรกรรมให้ กรมพระยาดำรงฯ บันทึกลง!!!” เข้าถึงจาก <https://mgronline.com/onlinesection/detail/๙๕๘๐๐๐๑๑๕๗๗๕> เข้าถึงเมื่อ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๓

พระเจ้าอยู่หัวให้เป็นบำเหน็จ โจรจันท์ก็รับจะสนองพระประสงค์ ทั้งยังให้สัญญาว่า ถ้าพันโทชจะทิ้งความชั่วไม่เป็นโจรอีกตลอดชีวิต ต่อมา สมเด็จพระยามหาราชราชนาภาพไถ่โทษเรื่อง “สนทนากับผู้ร้ายปล้น” พิมพ์เป็นเล่มใน พ.ศ.๒๔๔๖ ปรากฏว่าเป็นหนังสือขายดีในยุคนั้น ต้องพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้ง

ส่วนโจรจันท์ก็ได้รับพระราชทานอภัยโทษ และขอรับใช้สมเด็จพระยามหาราชราชนาภาพอยู่ที่นครปฐมต่อไปไม่กลับไปทุมธานีอีก รับลูกเมียมาเปิดร้านขายของ ส่วนลูกชายวัยรุ่นก็ฝากเจ้าคุณเทศาฯ ให้เข้าฝึกรับราชการ เมื่อมีพระราชบัญญัตินามสกุลในรัชกาลที่ ๖ โจรจันท์ก็ขอใช้นามสกุลว่า “จิตรจันท์กลับ” และเป็นคนเฝ้าตึกของสมเด็จพระยามหาราชราชนาภาพที่นครปฐมอยู่ถึง ๒๐ ปี จนแก่ชราทำงานไม่ไหวจึงออกจากหน้าที่ ตอนที่จันท์เจ้ามีอายุ ๘๐ ปี สมเด็จพระยามหาราชราชนาภาพก็ยังได้ข่าวว่ายังอยู่ที่นครปฐม หลังจากนั้นก็ได้ข่าวคราวอีกเลย

๑๙

นอกจากเรื่องราวดังกล่าวแล้ว เจ้าพระยาศรีวิไชยชนินทร์ (ขมสุนทรารชุน) ยังได้สร้างวัดใหม่ประดิษฐานที่เมืองนครไชยศรี ไว้ ๑ แห่ง และภายหลังเมื่อเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลผู้สำเร็จราชการมณฑลนครชัยศรีแล้ว ได้ช่วยดูแลโรงเรียนราชินีบูรณะ เมื่อแรกก่อตั้งใน พ.ศ.๒๔๕๗ ใช้ชื่อโรงเรียนว่า “สตรีวิทยา” จากนั้นใน พ.ศ.๒๔๖๐ โรงเรียนได้ถูกเพลิงไหม้ จึงได้ย้ายสถานศึกษามาอยู่ที่เรือนพักกองเสือป่า ในภายหลัง เจ้าพระยาศรีวิไชยชนินทร์

^{๑๙} โรม บุนนาค. ““จันท์เจ้า” ศาสตราจารย์โจร สมัย ร.๕ เผยศาสตร์โจรกรรมให้กรมพระยาดำรงฯบันทึก!!!” เข้าถึงจาก <https://qrqo.page.link/UA๒zs> เข้าถึงเมื่อ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๓

(ชม สุนทรราชขุน) ผู้เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลผู้สำเร็จราชการมณฑลนครชัยศรี ได้ให้คุณหญิงทองอยู่ สุนทรราชขุน ผู้เป็นภรรยา เข้ารับพระราชทานทรัพย์ พร้อมทั้งที่ดินจากสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถพระพันปีหลวง มาสร้างโรงเรียนรวมถึงอาคารเรียนตามแปลนของกระทรวงธรรมการในสมัยนั้น และจัดพิธีเปิดอย่างเป็นทางการในวันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๖๒ โดยสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถพระพันปีหลวง โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร เสด็จแทนพระองค์ และพระราชทานนามโรงเรียนแห่งนี้ว่า “โรงเรียนราชินีบูรณะ” นับแต่นั้นเป็นต้นมา

เจ้าเมืองนครปฐมสมัยรัตนโกสินทร์ (หลังตั้งเมืองนครปฐม)

ใน พ.ศ.๒๔๔๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้วางผังเมือง อาคารสถานที่และย้ายเมือง นครชัยศรีไปอยู่ที่ตำบลพระปฐมเจดีย์ (ฉบับที่กรมศิลปากรตรวจสอบชำระใหม่ ฉบับพิมพ์ พ.ศ.๒๕๐๖ ระบุว่า ย้าย พ.ศ.๒๔๔๔ ตรงกับวันที่ ๑๑ เมษายน ร.ศ.๑๒๐) จึงมีราษฎรอพยพไปอยู่กันหนาแน่นขึ้น ในการวางผังเมือง ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตัดถนนหนทางเพิ่มขึ้นจากเดิมหลายสาย เช่น ถนนหน้าองค์พระปฐมเจดีย์ ตรงไปยังหน้าพระประทีปเจดีย์ และพระราชทานชื่อว่า "ถนนเทศา" ถนนรอบองค์พระปฐมเจดีย์ โดยพระราชทานชื่อ ถนนด้านนอกว่า "ถนนหน้าพระ" ทางเหนือชื่อ "ถนนซ้ายพระ" ทางใต้ชื่อ "ถนนขวาพระ" ทางตะวันตกชื่อ "ถนนหลังพระ" ฯลฯ เป็นต้น^{๒๐} ซึ่งการสร้างเมืองใหม่นี้ได้ใช้แรงงานและฝีมือนักโทษส่วนใหญ่ โดยเกณฑ์นักโทษจากสุพรรณบุรีมาช่วย มีพระพุทธรูปเกษตราธิราช (โพธิ์ เคหะนันท์) พัสดีเรือนจำเป็นหัวหน้าผู้ควบคุม^{๒๑}

ต่อมาใน พ.ศ.๒๔๕๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศยกฐานะตำบลขึ้นเป็นเมืองด้วยเหตุผล ดังต่อไปนี้

^{๒๐} จังหวัดนครปฐม. (๒๕๓๓). ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดนครปฐม. หน้า ๑๒.

^{๒๑} จังหวัดนครปฐม. (๒๕๒๒). รวมเรื่องนครปฐม. หน้า ๑๐.

.. ที่ตำบลพระปฐมเจดีย์เป็นที่มหาราชภูมิตั้ง
 ภูมิลำเนา ทำไร่นา ค้าขายอยู่หนาแน่นทั้งเป็นที่
 ประดิษฐานโบราณเจดีย์อันเป็นที่นับถือของ
 พุทธศาสนิกชนอย่างสำคัญ. กระทรวงมหาดไทย จึง
 ได้ให้ตั้งศาลาที่ว่าการมณฑลนครชัยศรี ลง ณ ตำบล
 นั้น บัดนี้ได้ทรงสถาปนาพระราชานิเวศน์ขึ้น ณ ที่
 ตำบลสนามจันทร์ ซึ่งได้โปรดเกล้าฯ พระราชทาน
 นามว่า "พระราชวังสนามจันทร์" และได้เสด็จพระ
 ราชดำเนินไปประทับแรมเพื่อพักผ่อนพระราช
 อิริยาบถอยู่เสมอทุกปี ก็ยิ่งกระทำให้ที่ตำบลนั้น
 สมบูรณ์มั่งคั่งอีกเป็นอันมาก... จึงทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ ให้เรียกตำบลนี้ว่า เมืองนครปฐมสืบไป

๒๒

นอกจากนี้ ยังได้ทรงให้เปลี่ยนชื่ออำเภอเมือง (นครชัยศรี) เป็น
 อำเภอนครชัยศรี เปลี่ยนชื่ออำเภอพระปฐมเจดีย์เป็นอำเภอเมืองนครปฐม
 ๒๓ โดยยังคงเรียกมณฑลนครชัยศรีตามเดิม ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้รวม
 มณฑลหลายมณฑลเข้ามาเป็นภาค ได้แก่ ภาคพายัพ ภาคตะวันตก ภาคใต้
 และภาคอีสาน โดยแต่ละภาคให้มีอุปราชเป็นผู้บังคับบัญชาตรวจตรา

^{๒๒} กรรณิรมย์ สุวรรณานนท์, (๒๕๒๕), นครปฐมสมัยรัชกาลที่ ๖. ใน
 การสัมมนาประวัติศาสตร์โบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม. หน้า ๓ - ๔.

^{๒๓} แหล่งเดิม. หน้า ๔.

ภายในมณฑล มีอำนาจเหนือสมุหเทศาภิบาลและข้าราชการกระทรวงต่างๆ ตำแหน่งอุปราชนี้ขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ไม่ได้ขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย สำหรับมณฑลนครชัยศรีจัดอยู่ในสังกัดภาคตะวันตก โดยรวมเข้ากับมณฑลราชบุรี^{๒๔}

เจ้าเมืองหรือผู้ว่าราชการจังหวัดในยุคนี้จึงเปลี่ยนจาก “ผู้ว่าราชการเมืองนครชัยศรี” เป็น “ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม” มานับแต่นั้น

^{๒๔} คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (๒๕๔๒). วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ภูมิปัญญาจังหวัดนครปฐม. หน้า ๓๘.

ทำเนียบผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม^{๒๕}

๑. พระยาศิริชัยบุรินทร์^{๒๖} (ศิริ เทพหัสดิน ณ อยุธยา)^{๒๗}

^{๒๕} มีประกาศยกฐานะจากตำบล เป็นเมืองนครปฐม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๖

^{๒๖} ในทำเนียบผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐมใช้ว่า “พระยาศิริชัยสุรินทร์”

^{๒๗} ศิลปวัฒนธรรม. “นิสิตคนที่ ๑ ของจุฬาลงกรณ์ ผู้ไม่เคยเข้าเรียนที่จุฬาฯ ?!?” เข้าถึงจาก https://www.silpa-mag.com/history/article_๔๘๔๗๑ เข้าถึงเมื่อ ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๓

พระยาศิริชัยบุรินทร์ (ศิริ เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เกิดเมื่อวันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ.๒๔๒๔ มีนามเดิมว่า ศิริ เทพหัสดิน ณ อยุธยา เป็นบุตรจมีนศักดิ์แสนยากร (ม.ล. ปาด เทพหัสดิน) มารดาชื่อน้อม เกิดเมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ร.ศ.๑๐๐ (พ.ศ.๒๔๒๔) ที่ตำบลเวียงบ้านพระยาศรีสหเทพ (ที่เรียกว่าย่านสี่กั๊กพระยาศรีในทุกวันนี้) สะพานมอญ กรุงเทพมหานคร

ท่านเจ้าคุณราชเสนาเริ่มเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดราชบพิธ จนสอบไล่วิชาหนังสือไทยประโยค ๑ ได้ จากนั้นก็มาเรียนประโยค ๒ ที่วัดพระเชตุพน พร้อมกันนั้นก็ได้เข้ารับราชการเป็นเสมียนกองทหารรักษา ราชการมณฑลบูรพา กระทรวงกลาโหมด้วย แม้จะมีอายุเพียง ๑๓ ปี เท่านั้นก็ตาม

พ.ศ.๒๔๔๐ เมื่ออายุได้ราว ๑๖ ปี บิดาได้นำไปถวายตัวเป็นมหาดเล็ก สังกัดเวรเดช ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งโดยเหตุนี้เองในเวลาต่อมา ท่านจึงได้เข้าศึกษาในโรงเรียนมหาดเล็ก และนั่นก็คือที่มาของฐานะความเป็น “นิสิตคนที่ ๑” ในอีกหลายสิบปีต่อมา

เจ้าคุณราชเสนา เริ่มไต่เต้าจากการเป็น “นายชำนาญกระบวน” (ท่านเป็นคนสุดท้ายที่ได้ตำแหน่งนี้) ข้าราชการตำแหน่งนายเวร กระทรวงมหาดไทยในปี ๒๔๔๔ แล้วมาเป็น “พันจันทุมาศ” ตำแหน่งหัวพันในกระทรวงมหาดไทย จนปี ๒๔๔๗ ก็ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น หลวงสุริยามาตย์ ปลัดกรมพลำภัง (กรมการปกครองในเวลา)

ใน พ.ศ.๒๔๕๑ ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านเจ้าคุณราชเสนาก็ได้เลื่อนเป็นข้าหลวงมหาดไทยดูแลมณฑลกรุงเก่า จากมณฑลกรุงเก่า ในปี ๒๔๕๘ แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ

เกล้าฯ ก็ดำรงตำแหน่งผู้รั้งราชการเมืองบุรีรัมย์ ปีต่อมาได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น พระยาศสุนทร ผู้ว่าราชการเมืองบุรีรัมย์ ในปีเดียวกันนั้นเองก็ย้ายไปเป็นปลัดมณฑลนครราชสีมา, เป็นผู้ว่าราชการเมืองนครราชสีมา และเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิตามลำดับ

ต่อมา พ.ศ.๒๔๖๒ ท่านได้เป็นพระยาศิริชัยบุรีนทร์ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม ปีต่อมาท่านได้รับคำสั่งให้กลับเข้ามารับราชการในกรุงเทพมหานครอีกครั้ง ในตำแหน่งเจ้ากรมการเมือง (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นกรมการภายนอก และเป็นกองการต่างประเทศ) และได้รับราชทินนามว่า พระยาราชาเสนา

ภาพพระยาเทพศาสตร์สถิตย์ (ให้ กาทิดชัย) ถ่ายที่บ้านพักในโรงเรียนฝึกหัดครูฯ (ป.ป.ก.) พระประเทธน พ.ศ. 2462 บุคคลในภาพคือ (ซ้าย) พระยาศิริชัยบุรีนทร์ เจ้าเมืองนครปฐม (ขวา-หัวเราะ) พระยาเทพศาสตร์สถิตย์

ที่มา: ๗๒ ปีเกษตรศาสตร์ พัฒนาแผ่นดินไทย

พ.ศ.๒๔๖๙ ดำรงตำแหน่งเจ้ากรมการปกครอง แล้วไปเป็นเจ้ากรมทะเบียน ตำแหน่งสุดท้ายของท่านก่อนที่จะเวรคืนตำแหน่งราชการเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๗๕ หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ก็คือตำแหน่งเกณฑ์เมืองรั้ง (มีฐานะคล้ายผู้ตรวจราชการกระทรวงในปัจจุบัน) ในกระทรวงมหาดไทย

อย่างไรก็ตาม แม้จะได้กราบถวายบังคมลาจากราชการแล้ว ใน พ.ศ.๒๔๗๙ กระทรวงมหาดไทยได้แต่งตั้งให้ท่านเป็นนายกเทศมนตรีเมือง นครราชสีมา จนหมดภาวะใน พ.ศ.๒๔๘๒ แต่สภาเทศบาลเมือง นครราชสีมาได้เลือกท่านเป็นนายกเทศมนตรีอีกราวหนึ่ง ทั้งสองวาระนี้ เป็นการทำงานที่ท่านมิได้ขอรับเงินเดือน นอกจากนี้ท่านยังเคยรับเชิญสอน วิชาการปกครองที่จุฬาฯ และหลัง ๒๕๐๐ มาท่านก็ยังทำงานให้กับรัฐบาล คณะปฏิวัติของ จอมพลสฤษดิ์อยู่แม้จะมีอายุมากแล้วก็ตาม

นอกเหนือไปจากงานในหน้าที่แล้ว ท่านเจ้าคุณราชเสนาก็ยังมี ราชการพิเศษอื่นๆ เช่นเป็นผู้แทนฝ่ายสยามในคณะข้าหลวงใหญ่สยาม- ฝรั่งเศส ประจำแม่น้ำโขงในปี ๒๔๗๑ เป็นต้น งานสำคัญอย่างหนึ่งของท่าน ที่นับว่ามีค่าอย่างยิ่งคือการรวบรวมสนธิสัญญาระหว่างไทยกับประเทศ ต่างๆ ขึ้นไว้เป็นเล่ม (ต่อมาท่านได้มอบงานนี้ให้เป็นลิขสิทธิ์กรมศิลปากร)

พระยาราชเสนา ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อ วันที่ ๑๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๗ สิริอายุได้ ๙๓ ปี ๙ เดือน ๖ วัน

๒. พระยาศรีวิไชยบุรินทร์ หรือ พระยาศิริชัยบุรินทร์
(ใหญ่ ศยามานนท์)

พระยาศรีวิชัยพระยาศรีวิไชยบุรินทร์ ต่อมาคือ จางวางตรี พระยาม
หินทรเดชาอนุวัตน์ (ใหญ่ ศยามานนท์) สมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการ
มณฑลนครไชยศรี. เป็นผู้กราบบังคมทูลพระกรุณาอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทรงเปิดสะพานเจริญศรัทธา เมื่อวันที่อังคารที่
๑๔ มกราคม พ.ศ.๒๔๖๑

เล่ม ๓๐ หน้า ๒๑๕๕ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๔๕๖
ขอ ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ชานา
นามล้นเกล้า พระราชทาน แก่ผู้ที่ได้กราบบังคมทูล พระกรุณา ขอ พระราชทาน
เป็น ครั้งที่ ๕ มีรายนามดังต่อไปนี้

กระทรวงมหาดไทย

๗๓๖ พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร) สมุหเทศาภิบาลสำเร็จ
ราชการ มณฑลกรุงเก่า กับ พระยาพิพิธภักดี (เพ็ญ) ปลัดมณฑล
ปัตตานี แด่หลวงประชุมบรรณสาร (พิน) เลขานุการ กรมแผนที่
พระราชทานนามล้นเกล้าว่า “เตจรุบัติ” (Tejagupta)

๗๓๗ พระยาสุนทรเทพกิจจารักษ์ (เจื่อง) สมุหเทศาภิบาลสำเร็จ
ราชการ มณฑลเพชรบูรณ์ พระราชทานนามล้นเกล้าว่า “ภูมิรัตน์”
(Bhumiratna)

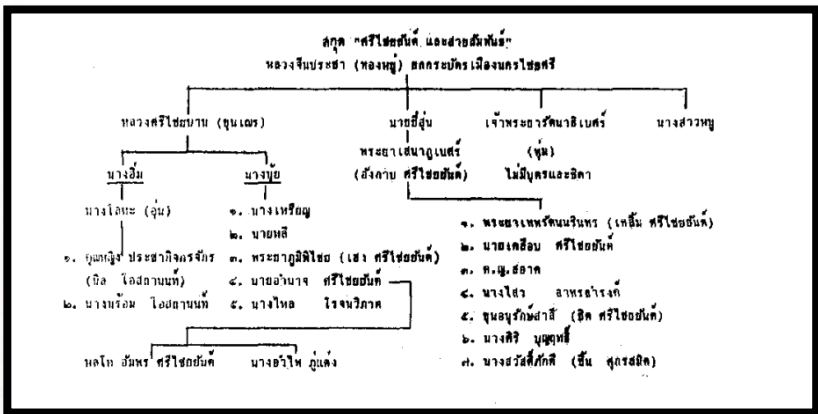
๗๓๘ พระยาศิริไชยบุรีนทร์ (ใหญ่) ผู้ว่าราชการเมืองนครปฐม
กับ พระยาศักขาสัมบูรณ์ (วัน) เจ้ากรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการ
พระราชทานนามล้นเกล้าว่า “ศยามานันท์” (Syâmânanta)

๗๓๙ พระยาพิไชยรณรงค์สังกราม (ดิศ) ผู้ว่าราชการเมืองพิไชย
กับ หลวงคิดปลั่งตรา (อิน) กระทรวงกระต๊อใหม่ พระราชทานนามล้นเกล้าว่า
“นาศันธิ” (Nâmasandhi)

๗๔๐ พระยานิกรพิศภูมิ (กัก) ผู้ว่าราชการเมืองแพร่ พระราช
ทานนามล้นเกล้าว่า “ศรีเพ็ญ” (Sribenya)

๓. พระยาภูมิพิชัย (เฮง ศรีไชยยันต์)

พระยาภูมิพิชัย เดิมชื่อ เฮง เกิดในสกุล ศรีไชยยันต์ เป็นบุตรของ หลวงศรีไชนบาล (ขุนเณร) กับนางบู้ มีปู่คือ หลวงจันทระชา (ทองอยู่) ยกกระบัตรเมืองนครชัยศรี ข้อมูลการรับราชการปรากฏเพียงว่า พระยาภูมิพิชัย (เฮง ศรีไชยยันต์) รับราชการในตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิเมื่อ พ.ศ.๒๔๖๕ - ๒๔๗๑ สันนิษฐานว่าต่อจากดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม

ที่มา: อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พลโทอัมพร ศรีไชยยันต์

๔. พระยาสำราญนฤปกิจ (เชื้อ โจรนวิภาต)

(พ.ศ.๒๔๖๔ – พ.ศ.๒๔๖๘)

พระยาสำราญนฤปกิจ (เชื้อ โจรนวิภาต) พบข้อมูลไม่มาก ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๐ หน้า ๓๒๖๕ วันที่ ๑ มกราคม ๒๔๖๖ เรื่อง พระราชทานบรรดาศักดิ์ ประกาศข้อความว่า “ให้พระบรมสารประสิทธิ์ (เชื้อ โจรนวิภาต) เปนพระยาสำราญนฤปกิจ ปลัดมณฑลนครสวรรค์ ถือศักดินา ๓,๐๐๐”

ต่อมาปรากฏในทำเนียบผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม สันนิษฐาน ว่าดำรงตำแหน่ง ระหว่าง พ.ศ.๒๔๖๔ – ๒๔๖๘ ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนครสวรรค์ ระหว่าง พ.ศ.๒๔๖๘-๒๔๗๐ และจังหวัด กำแพงเพชร พ.ศ.๒๔๗๐

๕. พระยาจินดารักษ์ (จำลอง สวัสดิ์-ชูโต)^{๒๘}

(พ.ศ.๒๔๖๙ – พ.ศ.๒๔๗๒)

พระยาจินดารักษ์ (จำลอง สวัสดิ์-ชูโต) เป็นบุตรของพระยาสุรนา
รณเสนี (เป่า สวัสดิ์-ชูโต) และคุณหญิงนวล สุรนารถเสนี เกิดที่บ้านถนนดี
ทอง อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๓๔

^{๒๘} ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาจินดารักษ์ (จำลอง
สวัสดิ์-ชูโต) ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๑๐ ตุลาคม
๒๕๐๙. กรุงเทพฯ : สรรพการพิมพ์.

(ร.ศ. ๑๑๐) ตรงกับวันศุกร์ แรม ๗ ค่ำเดือน ๘ ปีเถาะ จุลศักราช ๑๒๕๓ เวลาบ่ายรุ่ง ๔๙ นาที มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ดังนี้

๑. คุณหญิงอมาตยพงศ์ธรรมพิศาล (ถนอม สวัสดิ์-ชูโต)
๒. พระยากรุงศรี สวัสดิ์การ (จำรัส สวัสดิ์-ชูโต)
๓. คุณหญิงพิพัฒน์ธนากร (ผ้น สวัสดิ์-ชูโต)
๔. พระยานรเทพปรีดา (จำเริญ สวัสดิ์-ชูโต)
๕. หลวงราชปรการ (จำรุญ สวัสดิ์-ชูโต)
๖. พระยาจินดารักษ์ (จำลอง สวัสดิ์-ชูโต)

กับมีพี่น้องซึ่งเกิดด้วยคุณย่าขาบอีก ๕ คน คือ

๑. พระยาอนุชิตชาญชัย (พงษ์ สวัสดิ์-ชูโต)
๒. คุณเชื้อ สวัสดิ์-ชูโต
๓. ขุนชิตอากรราชฎร (ชิต สวัสดิ์-ชูโต)
๔. ขุนพิสูตรราชากร (ประเสริฐ สวัสดิ์-ชูโต)
๕. คุณธัญญ์ สวัสดิ์-ชูโต

เมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๖๒ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระวงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพิธีเสกสมรสกับคุณหญิงจินดารักษ์ (เสมอ อมาตยกุล) ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน ต่อมาได้มีบุตร ๔ คน คือ

๑. นายจำแลง สวัสดิ์-ชูโต
๒. นายดุสิต สวัสดิ์-ชูโต
๓. น.ส.วลัย สวัสดิ์-ชูโต
๔. ร.ต.อ.จำทูล สวัสดิ์-ชูโต

การศึกษาและราชการ

เมื่อเยาว์วัย บิดาได้ฝากให้เรียนหนังสือกับท่านอาจารย์วัดยานนาวา และต่อมาได้ย้ายไปเรียนที่โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ในระหว่างที่เรียนอยู่ที่โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบนี้ ได้มีโอกาสติดตามคุณหญิงถนอม อมาตยพงษัธรรมพิศาล และคุณหญิงผัน พิพัฒนธนากร ผู้พี่ซึ่งเป็นข้าหลวง เข้าเฝ้าสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ พระชนนีพระพันปีหลวงอย่างใกล้ชิด จนอายุได้ ๙ ปี จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ส่งไปเรียนต่อที่โรงเรียนราชวิทยาลัย และเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งในขณะนั้นยังดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระยุพราช เสด็จกลับจากการศึกษาในต่างประเทศ พระยาสุรนาธรเสณี บิดาก็ได้นำไปถวายตัวเป็นมหาดเล็ก ในระหว่างที่เรียนอยู่ชั้นประถมของโรงเรียนราชวิทยาลัยนี้ มีเหตุการณ์บางอย่างทำให้โรงเรียนต้องปิดการสอนชั่วคราว จึงต้องย้ายไปเรียนที่โรงเรียนสวนสุนันทาชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง เมื่อโรงเรียนราชวิทยาลัยเปิดสอนตามปกติ ได้กลับไปเรียนที่โรงเรียนราชวิทยาลัยตามเดิม จนกระทั่งจบหลักสูตรอุดมศึกษา เมื่อ พ.ศ.๒๔๕๒

เมื่อสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนราชวิทยาลัยแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ไปรับราชการในกองราชเลขาการในพระองค์ และได้เลื่อนบรรดาศักดิ์จากมหาเล็กพิเศษเป็นนายรองพลพัน และ หุ้มแพร ใน พ.ศ.๒๔๕๔

ใน พ.ศ.๒๔๕๕ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยได้ขอพระราชทานมหาดเล็กที่ไว้วางพระราชฤทัยออกไปรับราชการในกระทรวงมหาดไทย ทำนองเป็นผู้แทนต่างพระเนตรพระกรรณ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ไปรับราชการในกระทรวงมหาดไทยในตำแหน่งเสมียนเอก กรมป่าไม้

กระทรวงมหาดไทย และโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรเป็น
หลวงจินดาร์ักษ์

พระยาจินดาร์ักษ์ได้ปฏิบัติราชการด้วยความซื่อสัตย์ เทียงธรรม
และขยันหมั่นเพียร จึงได้มีความก้าวหน้าในราชการด้วยดีตลอดมา
กล่าวคือ

เมื่อ ๑๕ มีนาคม ๒๔๕๕ ได้รับตำแหน่ง ทำการแทนปลัดกรม
พลำกัง

เมื่อ ๔ กรกฎาคม ๒๔๕๕ ได้รับตำแหน่ง เลขาธิการมณฑล
นครสวรรค์

เมื่อ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๖ ได้รับตำแหน่ง ข้าหลวงมหาดไทย
มณฑลนครราชสีมา

เมื่อ ๗ พฤษภาคม ๒๔๕๖ ได้รับตำแหน่ง ทำการแทนปลัด
มณฑลนครราชสีมา

เมื่อ ๑ ธันวาคม ๒๔๕๖ ได้รับตำแหน่ง ปลัดกรมพลำกัง

เมื่อ ๑ เมษายน ๒๔๕๗ ได้รับตำแหน่ง ปลัดเมืองกรุงเก่า

เมื่อ ๑ ธันวาคม ๒๔๕๗ ได้รับตำแหน่ง เกณฑ์เมืองรั้ง

ในสมัยแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ ได้มี
นโยบายที่จะปรับปรุงการปกครองให้เจริญทันสมัยยิ่งขึ้น จึงได้มีการ
คัดเลือกข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ไปเรียนการปกครองในต่างประเทศปีละหนึ่ง
คน และใน พ.ศ.๒๔๕๗ พระยาจินดาร์ักษ์ได้รับคัดเลือกให้ไปเรียนและดู
งานที่ประเทศอังกฤษ ได้เข้าศึกษาวิชาการปกครองที่ London School of

Economics และดูงานเกี่ยวกับการสำรวจ การราชทัณฑ์ และการเทศบาล
ของประเทศอังกฤษอย่างกว้างขวาง

ในระหว่างที่ศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษนั้น เป็นเวลาระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑ ความเป็นอยู่ในประเทศอังกฤษจึงเต็มไปด้วยความลำบากยากแค้น ต้องเผชิญกับภัยทางอากาศ และก่อนที่มหาสงครามจะยุติลง พระยาจินดารักษ์ได้รับคำสั่งให้เดินทางกลับประเทศไทยพร้อมด้วยเพื่อนนักเรียนไทยอีก ๒ คน ระหว่างที่รอนแรมอยู่ในห้องมหาสมุทรแอตแลนติกนั้น เรือที่โดยสารมาได้ถูกเรือดำน้ำเยอรมันยิงด้วยตอร์ปิโด เรือแตก พระยาจินดารักษ์ต้องลอยคอเกาะฝาไม้กระดานสลบอยู่ในห้องทะเลเป็นเวลาหลายชั่วโมง แต่ด้วยเดชพระบารมีปกเกล้าฯ พระยาจินดารักษ์ซึ่งเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริตและจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์อย่างแน่วแน่ จึงได้รอดชีวิตมาได้ และได้เดินทางกลับไปอยู่ในประเทศอังกฤษอีก จนกระทั่งมหาสงครามโลกครั้งที่ ๑ ได้ยุติลงแล้ว จึงได้เดินทางกลับประเทศไทย ได้รับตำแหน่งผู้ตรวจการภาคใต้ และโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรจากหลวงจินดารักษ์ เป็นพระยาจินดารักษ์ ใช้ราชทินนามเดิม เพราะเป็นมงคลนามอยู่แล้ว และต่อมาได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นตามลำดับ ดังนี้

เมื่อ ๑ มีนาคม ๒๔๖๓	ได้รับตำแหน่ง	ปลัดมณฑลจันทบุรี
เมื่อ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๕	ได้รับตำแหน่ง	ปลัดมณฑลนครชัยศรี
เมื่อ ๑ มกราคม ๒๔๖๙	ได้รับตำแหน่ง	ผู้รั้งผู้ว่าราชการ จังหวัดนครปฐม
เมื่อ ๒๔ สิงหาคม ๒๔๖๘	ได้รับตำแหน่ง	ผู้ว่าราชการจังหวัด นครปฐม

เมื่อ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๒	ได้รับตำแหน่ง	ผู้ว่าราชการ จังหวัดเพชรบุรี
เมื่อ ๑๒ กันยายน ๒๔๗๔	ได้รับตำแหน่ง	ผู้รักษา พระนครศรีอยุธยา
เมื่อ ๑๒ เมษายน ๒๔๗๕	ได้รับตำแหน่ง	สมุหเทศาภิบาล มณฑลอยุธยา

ในเดือนตุลาคม พ.ศ.๒๔๗๖ ได้เกิดมีการปฏิวัติ ซึ่งในสมัยนั้น เรียกว่า “ขบถบวรเดช” จังหวัดพระนครศรีอยุธยาถูกกำลังทหารฝ่ายของ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวรเดชยึดครองในฐานะผู้ทำการในตำแหน่ง สมุหเทศาภิบาล มณฑลอยุธยา ซึ่งเป็นหัวหน้าข้าราชการฝ่ายพลเรือน พระยาจินดารักษ์ก็ได้พยายามปฏิบัติหน้าที่อย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ได้มีการนำเงินที่อยู่ในความรับผิดชอบ จำนวนหกแสนบาทเศษ ส่งกรุงเทพฯ และรายงานสถานการณ์ และการปฏิบัติการให้รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทยทราบเป็นระยะๆ นับว่าการปฏิบัติงานในขณะที่ บ้านเมืองอยู่ในระหว่างศึกเป็นที่พอใจของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีและ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากข้อความ ในหนังสือของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยที่มีถึงพระยาจินดารักษ์ ในขณะนั้นดังต่อไปนี้

ทราน้อยที่ ๖๓๑/๙๕๑๒ ศาลาว่าการกระทรวงมหาดไทย
 แผนกเลขานุการฯ วันที่ ๑๙ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๖
 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เรียน สมุหเทศาภิบาล
 สำเร็จราชการมณฑลอยุธยา

ตามที่องค์ตราฉบับที่ ๖๒๒/๙๕๒๐ ที่ ๖๒๓/๙๔๒๓ และที่
 ๖๔๒/๙๖๒๒ ลงวันที่ ๑๗ เดือนนี้ ตอบใบบอกของเจ้าคุณฉบับที่
 พิเศษ ๒-๓-๔/๒๔๗๖ ลงวันที่ ๑๕ และ ๑๖ เดือนนี้ ที่ชี้แจง
 เหตุการณ์และปฏิบัติการบางอย่างซึ่งข้าพเจ้าเห็นชอบด้วย และได้
 เรียนนายกรัฐมนตรีก่อนแล้วนั้น นายกรัฐมนตรีมีความพอใจในทางปฏิบัติการ
 ของเจ้าคุณเป็นอันมาก

(ลงชื่อ) พระยาอุดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์

ประทับตราพระราชสีห์น้อยมาเป็นสำคัญ

แต่แล้วพระยาจินดารักษ์ก็ต้องประสบภัยการเมือง กลายเป็น
 ผู้ต้องหาเกี่ยวกับกรณีขบถบวรเดช ถูกจับกุมคุมขังตัวอยู่เป็นเวลา ๕๗ วัน
 อัยการศาลพิเศษจึงได้มีหนังสือแจ้งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมขอ
 ปล่อยตัว

เมื่อพระยาจินดารักษ์ถูกไล่ออกจากราชการโดยไม่มีเบี้ยหวัด
 บำนาญแล้ว จึงได้พาครอบครัวมาอาศัยอยู่กับมารดาและพี่ชาย คือ
 พระยานรเทพปรีดา ที่บ้านถนนดินสอ พระยาจินดารักษ์มีนิสัยรักกีฬา
 มาแต่เล็กแต่น้อย จึงมักจะใช้เวลาว่างไปช่วยฝึกสอนฟุตบอลให้แก่ทีม
 โรงเรียนวัดบวรนิเวศ และมักจะไปชมการแข่งขันฟุตบอลที่กรมพลศึกษา
 จัดขึ้นที่โรงเรียนสวนกุหลาบฯ เป็นประจำ ทั้งได้ช่วยเป็นกรรมการกีฬา

ต่างๆ ของกรมพลศึกษา จนเป็นที่ชอบพอกับคุณหลวงศุภชลาศัย อธิบดีกรมพลศึกษาในขณะนั้น และด้วยความกรุณาของคุณหลวงศุภชลาศัยนี้เองที่พระยาจินดารักษ์ได้มีโอกาสเข้ารับราชการอีกวาระหนึ่ง กระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่งลงวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๗๙ บรรจุในตำแหน่งหัวหน้ากองกีฬา กรมพลศึกษา และต่อมาเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๘๕ ได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นอธิบดีกรมพลศึกษาแทนคุณหลวงศุภชลาศัย

เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ.๒๔๙๐ พระยาจินดารักษ์ได้ออกจากราชการเนื่องจากครบเกษียณอายุและในปีเดียวกันนี้ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกวุฒิสภา ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ.๒๔๙๑ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ร่วมในคณะรัฐบาล อันมี ฯพณฯ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีแล้ว ท่านจอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ได้กรุณาให้ไปทำหน้าที่รักษาการในตำแหน่งเลขาธิการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ จนกระทั่งวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ.๒๕๐๑ จึงได้ออกจากราชการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เหตุสูงอายุ ตามความในมาตรา ๑๓ แห่งพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ.๒๔๙๙

งานพิเศษ

นอกจากราชการของกระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงแล้ว ยังได้มีโอกาสรับใช้ประเทศชาติในงานด้านอื่นๆ อีกมากมาย อาทิเช่น

พ.ศ.๒๔๕๕ ทำหน้าที่หัวหน้าประจำเจ้ารัสเซียในงานบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ ๖

- พ.ศ.๒๔๖๒ ทำหน้าที่ผู้รักษาการแทนอธิบดี และเจ้ากรม
สาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย
- พ.ศ.๒๔๖๕ ทำหน้าที่อาจารย์สอนระบบการปกครองแบบ
ประชาธิปไตย โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
- พ.ศ.๒๔๗๓ ทำหน้าที่ผู้ช่วยผู้อำนวยการในการอบรมผู้
กำกับลูกเสือในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ
พระราชวังรามราชนิเวศน์ จังหวัดเพชรบุรี
- พ.ศ.๒๔๗๖ ทำหน้าที่อาจารย์สอนระบบการปกครองแบบ
ประชาธิปไตยแก่นายทหารเสนานิการ
- พ.ศ.๒๔๗๖ ทำหน้าที่กรรมการร่างพระราชบัญญัติ
เทศบาล
- พ.ศ.๒๔๘๘ ทำหน้าที่นายกสภามัคยาจารย์ คุรุสภา

รายการเสื่อป่า

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งกองเสื่อป่าหลวงรักษาพระองค์ขึ้นเป็นครั้งแรก พระยาจินดารักษ์ได้สมัครเข้าเป็นกองเสื่อป่า และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เป็นผู้บังคับหมู่ หมู่ที่ ๘ และเมื่อได้ทรงตั้งกองเสื่อป่ามาหลวงรักษาพระองค์ขึ้น ก็ได้โอนมาประจำกองเสื่อป่ามาหลวงรักษาพระองค์ ได้รับตำแหน่งผู้ช่วยผู้บังคับกอง และได้รับพระราชทานยศเสื่อป่าดังนี้

๑๙ พฤษภาคม ๒๔๕๔	เป็น นายหมู่ตรีสัญญาบัตร กองเสื่อป่าหลวงรักษาพระองค์
๕ กรกฎาคม ๒๔๕๔	เป็น นายหมู่โทสัญญาบัตร กองเสื่อป่าหลวงรักษาพระองค์
๓๐ กันยายน ๒๔๕๔	เป็น นายหมู่เอกสัญญาบัตร กองเสื่อป่าหลวงรักษาพระองค์
๑๕ ธันวาคม ๒๔๕๔	เป็น นายหมู่ใหญ่สัญญาบัตร กองเสื่อป่าหลวงรักษาพระองค์
๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๔	เป็น นายกองตรีสัญญาบัตร กองเสื่อป่าหลวงรักษาพระองค์
๑๙ มกราคม ๒๔๖๒	เป็น เสื่อป่าคนสนิท รองผู้บัญชาการเสื่อป่ารายหลวง รักษาพระองค์
๑๗ กันยายน ๒๔๖๓	สังกัดกรมเสื่อป่ามาหลวงรักษาพระองค์ กองเสื่อป่าเสนาอาคเนย์ (มณฑลจันทบุรี) และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

- ให้เป็นนายเสือป่าพิเศษ กรมเสือป่าม้า
หลวง รักษาพระองค์
- ๓ พฤศจิกายน ๒๔๖๓ ปลัดกรมเสือป่ารักษาดินแดนจันทบุรี
- ๑๑ ตุลาคม ๒๔๖๕ นายกองโท กองเสนาน้อย จังหวัด
นครปฐม
- ๑๙ สิงหาคม ๒๔๖๘ นายกองเอก กองเสนาน้อย จังหวัด
นครปฐม

การศึกษา

พระยาจินดารักษ์มีนิสัยรักกีฬามาแต่เล็กแต่น้อย เมื่อสมัยอยู่โรงเรียนราชวิทยาลัยก็มีชื่อเสียงในทางฟุตบอล ได้เป็นหัวหน้าทีมของโรงเรียน มีสมญาว่า “เตียวหุย” ความจริงท่านมีความสามารถในทางกีฬาหลายประเภท เช่น มวย ปิงปอง เทนนิส บิลเลียด ยิงปืน และกอล์ฟ เมื่อย้ายไปอยู่จังหวัดใด ก็มักจะพยายามส่งเสริมจัดให้มีการแข่งขันกีฬาประเภทต่างๆ ขึ้น และเมื่อตอนมารับตำแหน่งอธิบดีกรมพลศึกษา ก็ได้พยายามปรับปรุงแก้ไขกติกาการแข่งขันกีฬาต่างๆ ให้ทันสมัย ได้เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งสมาคมกีฬาสมัครเล่นขึ้นหลายสมาคม ทั้งได้เคยเป็นหัวหน้านำนักกีฬาไทยไปแข่งขันในต่างประเทศหลายครั้ง นับว่ามีส่วนในการเสริมสร้างกีฬาสมัครเล่นของประเทศไทยอยู่ไม่น้อย จนได้รับเลือกเป็นกรรมการในสมาคมกีฬาสมัครเล่นต่างๆ ดังนี้

- พ.ศ.๒๔๙๑ – ๒๔๙๙ ประธานคณะกรรมการโอลิมปิกแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

- พ.ศ.๒๔๗๔ – ๒๔๙๐ นายกสมาคมกีฬาไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
- พ.ศ.๒๔๙๑ – ๒๔๙๕ นายกสมาคมรักบี้ฟุตบอลแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
- พ.ศ.๒๔๙๑ – ๒๔๙๙ นายกสมาคมกรีฑาสัมพันธ์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
- พ.ศ.๒๔๙๔ – ๒๔๙๗ นายกสมาคมแบดมินตันแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

ในปลายพ.ศ.๒๕๐๑ พระยาจินดารักษ์ (จำลอง สวัสดิ์-ชูโต) เริ่มป่วยเป็นโรคเส้นประสาท เส้นโลหิตตีบ โลหิตขึ้นไปเลี้ยงสมองไม่พอ มีอาการเป็นอัมพาต ซึ่งภรรยาได้ให้แพทย์คอยดูแลรักษาอย่างใกล้ชิด แต่อาการไม่ดีขึ้น มีแต่ทรุดกับทรุด เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๐๙ มีโรคหัวใจเข้าแทรก จึงได้นำตัวส่งเข้ารักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ อยู่รักษาตัวที่โรงพยาบาล ๑ เดือนกับ ๓ วัน นายแพทย์ลงความเห็นว่ามีทางที่จะเยียวยาให้อาการดีขึ้นได้ จึงได้ตัดสินใจนำตัวกลับบ้านในตอนเช้าของวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๐๙ และในเวลาบ่ายเวลา ๑๕.๕๐ น. ของวันเดียวกันนั่นเอง ก็ได้ถึงแก่อนิจกรรมโดยสงบ สิริรวมอายุได้ ๗๕ ปี ๒ เดือน

๖. พระศรีสุทนต์^{๒๙} (ม.ล.อนุจิตร สุทนต์)^{๓๐}

(พ.ศ.๒๔๗๒- พ.ศ.๒๔๗๔)

^{๒๙} ในทำเนียบผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐมใช้บรรดาศักดิ์ “พระยา”

^{๓๐} อาจินต์ บุญยเกตุ. ๒๕๐๙. *คู่มือคนไข้* (พิมพ์เป็นบรรณาการในการพระราชทานเพลิงศพ อำมาตย์เอก พระศรีสุทนต์ ณ วัดโสมนัสวิหาร ๒๔ ธันวาคม ๒๕๐๙). พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, หน้า (๑) - (๘).

พระศรีสุทัศน์ เกิดในราชสกุล สุทัศน์ มีพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๑ กรมหมื่นไกรสรวิเชียร ทรงเป็นต้นราชสกุลนี้ พระศรีสุทัศน์ เป็นบุตรของ พระยาศรีวรวงศ์ (ม.ร.ว.จิตร สุทัศน์) และคุณหญิง เวก ศรีวรวงศ์ (นามเดิม เวก สุนทรสารทูล) เกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๙ ที่ตำบลสะพานมอญ อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร มีน้องร่วมบิดามารดาหนึ่งคนคือ หม่อมหลวง ศรีสมจิตร สุทัศน์

โดยที่ท่านบิดารับราชการสนองพระเดชพระคุณใกล้ชิดพระยุคลบาทในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระศรีสุทัศน์ จึงเป็นที่โปรดปรานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาตั้งแต่ยังเยาว์วัย และได้รับพระเมตตาเป็นพิเศษอยู่เสมอ ใน พ.ศ.๒๔๔๒ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นมหาดเล็กพิเศษ และในรัชสมัยของพระองค์ท่านก็ได้รับพระราชทานเหรียญทวีธาภิเศก (เงิน) เหรียญรัชมงคล (เงิน) และเหรียญรัชมังกลาภิเศก (เงิน) ในพ.ศ.๒๔๔๖ พ.ศ.๒๔๕๐ และ พ.ศ.๒๔๕๑ ตามลำดับ ทำยที่สุดในปีพ.ศ.๒๔๕๒ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นส่วนพิเศษให้ศึกษาวิชาภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส ร่วมกับพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอรุณพงษ์รัชสมโภช ณ พระตำหนักราชฤทธิ์รุ่งโรจน์ จนพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์นั้นสิ้นพระชนม์

พระศรีสุทัศน์ เมื่อยังเยาว์วัยอยู่นั้นเป็นผู้ที่ฉลาดเฉลียว จึงเป็นที่รักของท่านบิดามารดา มาก ดังจะเห็นได้จากประวัติการศึกษาและการทำงานดังต่อไปนี้

การศึกษา

พ.ศ.๒๔๔๕ - ๒๔๔๗ เรียนหนังสือไทยและเลข ที่โรงเรียนวัดมหาธาตุ สอปลได้ชั้นประถมปีที่ ๒

- พ.ศ.๒๔๔๗ - ๒๔๕๓ เรียนหนังสือไทย หนังสืออังกฤษ การมหาดเล็ก, วิชาเสมียน, เลข, พงศาวดาร, และวิทยาศาสตร์ ที่โรงเรียนข้าราชการพลเรือน สอบไล่ภาษาไทย และภาษาอังกฤษได้ชั้นที่ ๓ ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดในโรงเรียน เรียนภาษามคร และภาษาฝรั่งเศสได้ ๓ เดือนเศษ สอบไล่ภาษาฝรั่งเศสได้ที่ ๑ ภาษามครได้ที่ ๓
- พ.ศ.๒๔๕๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นส่วนพิเศษให้ศึกษาภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศส กับพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้าอรุพงษ์รัชสมโภช ณ ตำหนักราชฤทธิรุ่งโรจน์ ศึกษาได้ ๓ เดือนเศษ พระเจ้าลูกยาเธอสิ้นพระชนม์ จึงได้กลับไปศึกษาวิชาที่โรงเรียนข้าราชการพลเรือนตามเดิม
- พ.ศ.๒๔๕๓ - ๒๔๕๔ เรียนภาษาอังกฤษ ภาษาลาติน พงศาวดาร การต่างประเทศ และวิทยาศาสตร์ต่างๆ ที่โรงเรียนราชวิทยาลัย เรียนถึงชั้น ๖ ก. ซึ่งเป็นชั้นสูงสุด สอบไล่วิชาภาษาอังกฤษ และ ภาษาลาติน ได้ที่ ๑ สอบไล่หนังสือไทยชั้นมัธยมบริบูรณ์ตามหลักสูตรของกรมศึกษาธิการ
- พ.ศ.๒๔๕๖ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยโปรดฯ ให้มาศึกษาราชการ ณ มณฑลอุบลราชธานี สอบไล่การปกครองชั้นสำรองปลัดอำเภอ ได้ที่ ๒

พ.ศ.๒๔๖๐ ศึกษาวิชาการปกครอง ณ ประเทศอังกฤษ เป็นเวลา ๕ ปี โดยเป็นนักเรียนทุนของกระทรวงมหาดไทย

ประวัติการทำงาน

พระศรีสุทนต์ ได้เริ่มเข้ารับราชการในกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๕๗ โดยมีประวัติการทำงานดังนี้

- พ.ศ.๒๔๕๗ เสมียนฝึกหัด กระทรวงมหาดไทย
เสมียนชั้น ๒ อัยการ
เลขานุการมณฑลอุบลราชธานี
- พ.ศ.๒๔๕๘ นายอำเภอเกษมสีมา จังหวัดอุบลราชธานี
(พ.ศ.๒๔๖๐ ถึง พ.ศ.๒๔๖๕ ไปศึกษาต่างประเทศ)
- พ.ศ.๒๔๖๕ รังปลัดมณฑลอุบลราชธานี
- พ.ศ.๒๔๖๕ รังปลัดมณฑลปัตตานี
- พ.ศ.๒๔๖๗ ปลัดมณฑลปัตตานี
- พ.ศ.๒๔๖๙ รังผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาส
- พ.ศ.๒๔๖๙ ผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาส
- พ.ศ.๒๔๗๑ ผู้ว่าราชการจังหวัดภูเก็ต
- พ.ศ.๒๔๗๒ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
- พ.ศ.๒๔๗๓ ผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาส
- พ.ศ.๒๔๗๖ ข้าหลวงประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

พ.ศ.๒๔๔๖ เหรียญทวีธาภิเศก (เงิน)

พ.ศ.๒๔๕๐	เหรียญรัชชมงคล (เงิน)
พ.ศ.๒๔๕๑	เหรียญรัชชมงัคลาภิเศก (เงิน)
พ.ศ.๒๔๕๔	เหรียญบรมราชาภิเศก (เงิน)
พ.ศ.๒๔๖๗	เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย
พ.ศ.๒๔๖๙	เหรียญบรมราชาภิเศก (เงิน)
พ.ศ.๒๔๗๑	จัตุรธาภรณ์มงกุฎไทย
พ.ศ.๒๔๗๑	เหรียญรัตนภรณ์ชั้นที่ ๔ ป.ป.ร.

ยศ และบรรดาศักดิ์ ที่ได้รับพระราชทาน

พ.ศ.๒๔๕๘	ขุนศรีสุทศน์
พ.ศ.๒๔๖๙	หลวงศรีสุทศน์
พ.ศ.๒๔๖๙	พระศรีสุทศน์
พ.ศ.๒๔๕๘	รองอำมาตย์ตรี
พ.ศ.๒๔๖๗	อำมาตย์ตรี
พ.ศ.๒๔๗๑	อำมาตย์โท
พ.ศ.๒๔๗๓	อำมาตย์เอก

ขณะที่ดำรงตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา ใน พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้ถูกกล่าวหาว่าเกี่ยวข้องในการกบฏ พ.ศ.๒๔๗๖ จึงได้รับคำสั่งให้พักราชการ ต่อมาได้ถูกคำพิพากษาของศาลพิเศษซึ่งตั้งขึ้นในสมัยนั้นให้จำคุกตลอดชีวิตโดยมิได้มีโอกาสชี้แจงหรือแก้ข้อกล่าวหา แต่ประการใด การรับราชการของพระศรีสุทศน์ จึงสิ้นสุดลงตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๗๘ เป็นต้นมา ซึ่งขณะนั้นพระศรีสุทศน์มีอายุได้ ๓๙ ปีบริบูรณ์ ได้ถูกจำขังอยู่ ณ เรือนจำบางขวาง และต่อมาได้ถูกส่งไปกักกันที่เกาะตรูเตา รวมทั้งสิ้นเป็นเวลา ๑๑ ปี

ระหว่างที่ถูกกักกันอยู่ ณ เกาะตรูเตานั้นได้รับความทุกข์ยากอย่างที่สุดดังที่ทราบกันอยู่แล้ว และได้ป่วยเป็นไข้จับสั่นอย่างแรง หลายครั้งจนเกือบจะถึงแก่ชีวิต ในที่สุดรัฐบาลสมัยต่อมาจึงได้ขอพระราชทานอภัยโทษ พระศรีสุทนต์จึงได้กลับมาอยู่กับครอบครัวอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๙

ประวัติครอบครัว

พระศรีสุทนต์ ได้สมรสกับนางสอาด สุทนต์ ณ อยุธยา (นามเดิม น.ส.สอาด สุนทรสารทูล) ธิดา คุณเอี่ยม สุนทรสารทูล เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๖ โดยมี พลโทพระยาวิชิตวงษ์วุฒิไกร (ม.ร.ว.สทธิ สุทนต์) ผู้เป็นอาว์ เป็นเจ้าภาพ หลังจากมงคลสมรสแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท และโอกาสนั้น ได้พระราชทานเงินเป็นสินสมรส เป็นจำนวน ๕ ชั่ง (๔๐๐ บาท)

พระศรีสุทนต์ มีธิดา ๑ คน คือ พิจิตร สุทนต์ ณ อยุธยา (นาง พิจิตร บุณยเกตุ ภริยานายแพทย์อาจินต์ บุณยเกตุ) และได้รับหลานเข้าเป็นบุตรบุญธรรม ๑ คน คือนายประพิตร สุทนต์ ณ อยุธยา

พระศรีสุทนต์ เป็นผู้ที่มีความกตัญญูอย่างยิ่ง จะเห็นได้จากที่พระศรีสุทนต์ ได้อุปการะฉลองพระคุณ คุณหญิงเวก ศรีรวรงค์ ผู้เป็นมารดา แทนเจ้าคุณบิดาซึ่งถึงอนิจกรรมไปก่อน ด้วยความเคารพหนักแน่นตลอดมา จนพระศรีสุทนต์ถึงแก่กรรม

พระศรีสุทนต์ เป็นผู้ที่สนใจในความรู้ต่างๆ ไป และในข่าวการเคลื่อนไหวต่างๆ ของโลกอยู่เสมอ ประกอบกับเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี เมื่ออายุได้ ๕๕ ปีได้สมัครเข้าทำงานอีกครั้งหนึ่งที่ USOM ในตำแหน่งผู้แปลหนังสือติดต่อกับทางราชการ ได้

ปฏิบัติงานที่ USOM ติดต่อกันมาเป็นเวลา ๕ ปี จึงได้ลาออกจากงานเพื่อพักผ่อน เพราะสายตาและสุขภาพทรุดโทรม

พระศรีสุทัศน์เป็นผู้ที่มีจิตยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ได้อุปสมบทเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๒ ที่วัดเทพศิรินทราวาส โดยมีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวรเถระ) เป็นอุปัชฌาย์ ในระหว่างที่อุปสมบทอยู่นั้น ได้ตั้งใจศึกษาอย่างจริงจัง และก่อนจะลาอุปสมบทได้เข้าสอบนักธรรมตรีสนามวัด ได้เป็นที่หนึ่ง

พระศรีสุทัศน์ได้ป่วยด้วยโรคตาต่อทั้ง ๒ ข้าง ได้ทำการผ่าตัดที่โรงพยาบาลศิริราช เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๓ แต่ประสาทรับการเห็นของลูกตาทั้ง ๒ ข้าง ได้ค่อยๆ เสื่อมลงทีละน้อยๆ ในที่สุดก็เกือบจะมองไม่เห็น เมื่อตามองไม่เห็นแล้ว สุขภาพก็เริ่มทรุดโทรมลงอีกทีละน้อยๆ เพราะไม่สามารถจะเดินเหิน ออกกำลังกายได้ตามปกติ ซึ่งเป็นสาเหตุให้ร่างกายอ่อนแอลงมากขึ้นทุกที เริ่มป่วยกระเสาะกระแสะมาตั้งแต่ต้น พ.ศ.๒๕๐๙ และท้ายที่สุดได้ป่วย ด้วยโรคมะเร็งที่ต่อมน้ำเหลืองที่คอ ได้รับการรักษาที่โรงพยาบาลศิริราชเป็นเวลาเดือนเศษ มะเร็งต่อมน้ำเหลืองสงบลงแต่มีแพร่กระจายไปสู่ตับ ทำให้เกิดมะเร็งที่ตับอีก จึงได้นำกลับมาประคับประคองที่บ้าน ในที่สุดก็ได้ถึงแก่กรรมด้วยอาการสงบเมื่อวันพุธที่ ๑๗ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๐๙ รวมอายุได้ ๖๙ ปี ๙ เดือน ๑๖ วัน

๗. พลเรือโท พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา^{๓๑}

พ.ศ.๒๔๗๔ – พ.ศ.๒๔๗๖

^{๓๑} **หะซัน** (ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส ๘ มิถุนายน ๒๔๘๙). ๒๔๘๙. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทวิชัยรัตน์.

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภา ประสูติ ณ วัน ๑๓ ค่ำ ปีมะโรง จ.ศ. ๑๒๖๖ ตรงกับวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๗ ทรงเป็น พระโอรสองค์แรกของพลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพร เขตต์อุดมศักดิ์ และพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าทิพยสัมพันธ์ มีพระอนุชา ร่วมพระอุทรหนึ่งพระองค์ คือ นาวาอากาศเอก หม่อมเจ้ารังษยากร อาภากร

เมื่อทรงพระเยาว์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภา ได้เข้าไปรับใช้ราชการใกล้ชิดพระยุคบาทพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภาทรงเป็นผู้ที่รักชอบการงานมาแต่ทรงพระเยาว์ ไม่ว่าจะเสด็จออกประทับ ณ ที่ใด พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภาเป็นต้องติดตามโดยเสด็จใกล้ชิดพระยุคลบาทอยู่เสมอ จึงเป็นที่เอ็นดูและพอพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นอันมาก ทั้งยังทรงพระกรุณาสงสารว่าเป็นกำพร้าพระมารดามาเล็กๆ เมื่อพระชนมายุได้ ๕-๖ พรรษา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับที่พระราชวังบางปะอิน พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภา ก็ได้ตามเสด็จไปด้วย วันหนึ่งขณะที่ทรงเล่นน้ำอยู่ พลาดพลั้งจมน้ำลงไป แต่เผอิญมีผู้ช่วยไว้ได้ทันท่วงที ครั้นความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ก็ตกพระราชหฤทัย รับสั่งให้พาขึ้นมาทำขวัญ พระราชทานน้ำสังข์ ทรงเจิม และผูกข้อพระกรพระราชทาน แล้วจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาฐานันดรศักดิ์จากหม่อมเจ้าขึ้นเป็นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าแต่ครั้งนั้น ครั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จสวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณารับอุปการะเลี้ยงดูพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภา สืบต่อมา พระเจ้า

วรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาได้ทรงปฏิบัติหน้าที่รับใช้ใกล้ชิด พระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นนิจ เมื่อมีพระราชกระแสรับสั่งหรือโปรดเกล้าฯ ให้ติดตามผู้หนึ่งผู้ใด พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาก็เชิญพระราชกระแสนั้นๆ หรือติดตามตัวผู้ นั้นให้มาเฝ้าฯ ได้ตามพระราชประสงค์โดยมิได้มีการผิดพลาด ทั้งนี้ก็โดยที่ ทรงเป็นผู้ที่มีไหวพริบดีและมีพระสติปัญญา เฉลียวฉลาดมาแต่ทรงพระเยาว์ ฉะนั้นจึงเป็นที่เอ็นดูโปรดปรานของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยิ่งนัก ผู้ที่เคยเข้าออกใกล้ชิดในพระราชสำนักครั้งนั้นย่อมจินตนาการอยู่ในภาพเด็กรูปร่างกะทัดรัดน่าเอ็นดู ที่แต่งตัวสีเขียวเป็นนักเรียนเสื่อป่า สังกัดเหล่าพรานหลวง ภาพนี้ใช่อื่นไกล คือ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภานี้เอง ครั้นพระชนมายุครบกำหนดที่จะโสกันต์ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชชนนีพระพันปีหลวง ได้ทรงแต่งพระองค์พระราชทานโดยใช้เครื่องอาภรณ์อย่างชั้นเจ้าฟ้าเป็นพิเศษ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาได้ทรงศึกษาวิชาชั้นต้นที่โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร ในตอนหลังได้ย้ายไปศึกษาที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง เป็นนักเรียนอยู่ประจำ เวลาโรงเรียนหยุดจึงได้กลับมาเฝ้ารับใช้มีตำแหน่งราชการเรียกว่า นักเรียนรับใช้ ทำหน้าที่คอยรับใช้ในการส่วนพระองค์ และตามเสด็จออกในงานพระราชพิธีต่างๆ เมื่อจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์หรือเข้าร่วมพระองค์แก่ผู้ใดเป็นพิเศษ ก็มีพระราชกระแสรับสั่งให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา เป็นผู้ไปเรียกตัวผู้ที่จะได้รับพระราชทานเข้ามา ทั้งนี้ก็ด้วยในระหว่างนักเรียนรับใช้ด้วยกันแล้ว พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาทรงเป็นผู้ที่รู้จักคนมากกว่านักเรียนรับใช้คนอื่นๆ

ครั้น พ.ศ.๒๔๖๐ พระชนมายุได้ ๑๓ พรรษา มหาสงครามในยุโรปยังไม่เสร็จ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกไปศึกษาวิชาที่โรงเรียน Fessenden school ในรัฐแมสซาชูเซตส์ (Massachusattes) สหรัฐอเมริกา ในขณะที่ทรงเล่าเรียนอยู่ในโรงเรียนนี้ นอกจากได้ทรงเล่าเรียนดีเป็นพิเศษแล้ว ยังทรงเล่นกีฬาได้ดีแทบทุกชนิด โดยเฉพาะการต๋อยมวย ได้ทรงเป็นผู้ชนะเลิศของโรงเรียนในรุ่นของพระองค์ท่าน ต่อมาใน พ.ศ.๒๔๖๒ เมื่อยุติการรบพุ่งกันแล้ว จึงทรงย้ายไปศึกษาวิชา ณ ประเทศอังกฤษ

พ.ศ.๒๔๖๔ ทรงสอบไล่เข้าศึกษาวิชาทหารเรือได้ แล้วเข้าประจำการในราชนาวีอังกฤษ

พ.ศ.๒๔๖๖ ออกจากราชนาวีอังกฤษโดยเหตุที่ประชวร เนื่องในระหว่างปฏิบัติหน้าที่อยู่ในแอฟริกาภาคกลาง

พ.ศ.๒๔๖๗ ทรงสอบไล่เข้ามหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ (Cambridge) และทรงศึกษาวิชาประวัติศาสตร์

พ.ศ.๒๔๗๐ ทรงสอบไล่จบหลักสูตรวิชาปกครองได้ในอันดับสอง และรับเกียรติปริญญา บี.เอ. (B.A.) และ เอ็ม.เอ. (M.A.)

ในปีเดียวกันนั้นเองได้เสด็จกลับประเทศไทย

เมื่อพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ได้เสด็จกลับประเทศไทยแล้ว ก็ได้ทรงเข้ารับราชการในกระทรวงมหาดไทย ตามคุณวุฒิที่ได้ทรงศึกษาวิชามา แต่ถึงแม้พระองค์ท่านจะสำเร็จการศึกษาได้รับเกียรติปริญญามาจากต่างประเทศเป็นอย่างดีแล้วก็ตาม แต่พระองค์ท่านก็มิได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเทียบตามเกียรติปริญญาที่ทรงได้รับ ทั้งนี้ก็เป็นเพราะพระเจตนาอันดีของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศร์ ผู้ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้น

ซึ่งทรงเห็นว่า ผู้ที่จะรับราชการจนสามารถที่จะดำรงตำแหน่งใหญ่โตสืบไปนั้น จะต้องได้เรียนรู้งานมาตั้งแต่ขั้นต้นเสียก่อน จึงจะเป็นนายคนที่ดีได้ และด้วยความตั้งพระทัยที่จะปลูกฝังพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภาให้ได้ทรงรอบรู้ในกิจการงานต่างๆ ของกระทรวงมหาดไทย พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภาจึงได้รับคำสั่งให้เข้ารับราชการในกรมตำรวจเป็นครั้งแรก เพื่อจักได้เรียนงานในหน้าที่จับกุมสอบสวนผู้กระทำผิดต่างๆ ด้วยความเฉียบขาดพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภาได้ออกกระทำการจับกุมผู้กระทำผิดร่วมกับนายและพลตำรวจอื่นๆ อยู่เป็นนิจ เมื่อได้ทรงรอบรู้งานในการปราบปรามพอสมควรแล้ว จึงได้ย้ายไปรับราชการในกรมราชทัณฑ์ ต้องทรงปฏิบัติงานในกรมนี้แทบทุกอย่าง รวมทั้งการคุมนักโทษไปประหารชีวิตด้วย

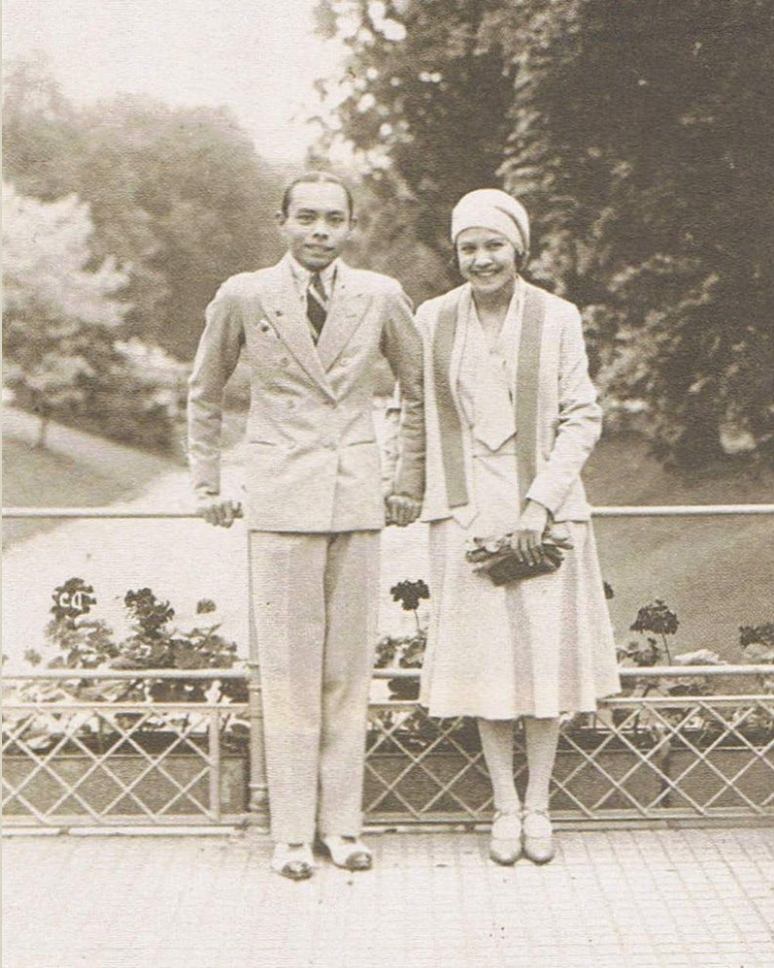
ต่อมาวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ.๒๔๗๐ จึงได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการมณฑลนครศรีธรรมราช ได้รับพระราชทานเงินเดือนเป็นครั้งแรกเดือนละ ๘๐ บาท แต่อำศัยที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภาเป็นเจ้านายที่ไม่ถือพระองค์ ทรงรู้จักผูกมิตรไมตรีกับบุคคลโดยทั่วไป ทำให้บุคคลซึ่งได้รู้จักกับพระองค์ท่านบังเกิดความเลื่อมใสเคารพนับถือในพระองค์ท่านอยู่เสมอ อันบุคลิกลักษณะของพระองค์ท่าน ซึ่งเป็นการเหมาะสมแก่นักการปกครองจะพึงมีอย่างหนึ่ง ประกอบด้วยพระองค์ท่านเป็นผู้ที่มีความอดสาหะวีริยะอย่างแรงกล้า เมื่อตกลงพระทัยจะกระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว พระองค์ท่านย่อมบากบั่นฝ่าฟัน อุปสรรคประกอบกรณีกิจนั้นไปจนเป็นผลสำเร็จ ฉะนั้นงานที่ทรงปฏิบัติในส่วนภูมิภาคจึงดำเนินมาด้วยดีเป็นลำดับ

วันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๗๑ ได้ทรงเลื่อนตำแหน่งจากเลขาธิการมณฑลนครศรีธรรมราชมาดำรงตำแหน่งปลัดกรมกองบัญชาการ

ในกระทรวงมหาดไทย ในสมัยที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิตทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย นอกจากการทำงานในหน้าที่แล้ว พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภายังได้ทรงทำงานในหน้าที่เลขานุการของเสนาบดีด้วย ในขณะนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยได้ทรงดำรงตำแหน่งหน้าที่ในทางราชการและองค์การต่างๆ เป็นอันมาก ทั้งในระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสชวา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตก็ได้ทรงว่าราชการในหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินด้วย ฉะนั้นจากการทำงานในหน้าที่เลขานุการเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาจึงได้รับการฝึกฝนและเรียนรู้การทำงานกว้างขวางออกไปอีก เป็นเอนกประการ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ได้ทรงสมรสกับ หม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา ธิดาพระยาสุรินทราชา (นภยูง วิเศษกุล) และคุณหญิงสุรินทราชา (เนื่อง วิเศษกุล) เมื่อวันที่ ๕ มกราคม พ.ศ.๒๔๗๒ โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการเสกสมรส ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชทานน้ำพระมหาสังข์ ทรงเจิม แล้วพระราชทานทุนของขวัญ แล้วยังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลี้ยงพระกระยาหารกลางวันเพื่อเป็นเกียรติยศแก่คู่ สมรส นอกจากนั้นยังได้พระราชทานที่บ้าน และปลูกตำหนัก พระราชทานแต่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา คือ วัชรตนาภา และได้เสด็จพระราชดำเนินมาในงานขึ้นตำหนัก วัชรตนาภาในตอนเย็นวันนั้นด้วย ทั้งนี้ นับว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณแต่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาเป็นล้นเกล้าฯ หาที่สุดมิได้

ตอนคํานั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยได้ทรงพระกรุณาจัดให้มีการเลี้ยงอาหารคํ่าเพื่อเป็นเกียรติยศ เนื่องในการเสกสมรสระหว่างพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา กับหม่อมกอบแก้ว อมาตย์ ๓ อยู่ชยา ด้วย

พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา และหม่อมกอบแก้ว อาภากร

ในขณะที่ทรงรับราชการเป็นปลัดกรมกองบัญชาการกระทรวงมหาดไทยนี้ พระอนามัยไม่ค่อยจะดี แพทย์ได้ตรวจและถวายคำแนะนำให้เสด็จไปพักรักษาพระองค์ยังต่างประเทศ ฉะนั้นหลังจากที่ได้ทรงทำการเสกสมรสแล้ว จึงได้เสด็จไปรักษาพระองค์ ณ ต่างประเทศเป็นเวลาหนึ่งปี แต่เนื่องจากพระองค์ท่านมิได้ประชวรอะไรมากนัก กระทรวงมหาดไทยจึงเลยถือโอกาสสั่งให้ดูงานการปกครอง และการจัดระเบียบราชทัณฑ์ ณ ต่างประเทศมาด้วย พระองค์ท่านได้เสด็จไปทอดพระเนตรการปกครองและการจัดระเบียบการราชทัณฑ์จากประเทศอังกฤษ, ฝรั่งเศส, สวิตเซอร์แลนด์, ยูโกสลาเวีย, เช็กโกสโลวาเกีย, ลัตเวีย และแอสโตเนีย รวมเป็นเวลาหนึ่งปี จึงได้เสด็จกลับประเทศไทย ที่ประเทศแอสโตเนียได้ถวายยศพันเอกแห่งกองทัพบกแอสโตเนียแก่พระองค์ท่านเพื่อเป็นเกียรติยศ

ตอนใกล้ที่จะเสด็จกลับจากไปพักรักษาพระองค์และดูกิจการต่างๆ ณ ต่างประเทศนี้ นายแพทย์ที่ต่างประเทศได้ตรวจพระอาการและได้ถวายคำแนะนำให้พักรักษาพระองค์ ณ ต่างประเทศต่อไปอีกเป็นเวลา ๓ ปี แต่เนื่องด้วยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิศยทิพอาภาเป็นเจ้านายที่เต็มไปด้วยความรักชาติบ้านเมือง เมื่อพระองค์ท่านทรงรู้สึกว่พระอนามัยค่อยสบายขึ้น พอที่จะประกอบกิจการงานให้ชาติบ้านเมืองได้แล้ว จึงไม่ทรงเชื่อตามคำแนะนำของแพทย์ดังกล่าวข้างต้น ได้มีลายพระหัตถ์กราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าพระองค์ท่านได้ตกลงพระทัยจะกลับมาประกอบกิจการงานเพื่อสนองคุณชาติบ้านเมืองได้แล้ว ถึงแม้ว่าแพทย์จะให้ความเห็นว่า ยังจะต้องประทับรักษาพระองค์ต่อไป ณ ต่างประเทศอีกเป็นเวลา ๓ ปีก็ตาม พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ พระราชทาน พระราชหัตถเลขาตอบไป ซึ่งข้อความตอน

หนึ่งในพระราชหัตถเลขาฉบับนั้น ได้ก่อให้เกิดความมานะ พยายาม และกำลังพระทัยแก่พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภา ในอันที่จะประกอบกิจการสนองพระเดชพระคุณแด่พระองค์พระมหากษัตริย์ และชาติบ้านเมืองเป็นอย่างยิ่ง ข้อความตอนหนึ่งในพระราชหัตถเลขาฉบับนั้นมีดังต่อไปนี้

“It is very satisfactory to hear that your health is much improved. I can quite understand and very much appreciate the fact that you: were rather sick with the report of a certain doctor who gave as his opinion that you ought to stay in Europe for 3 years or some such rot. The fact that you refused to entertain any such idea shows that you have the real and proper spirit of the จักรี S. Our life and work must be in Siam and all for the benefit of our people. It is a great relief to me that at least one of my nephews is a real chip of the old block. You are quite right to decide that you must try to live and work in Siam.”

พอเสด็จกลับจากดูกิจการปกครองและการจัดระเบียบราชทัณฑ์ จากต่างประเทศ กระทรวงมหาดไทยก็แต่งตั้งให้พระองค์ท่านให้เป็นผู้รั้งตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๓ และดำรงตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัดนครปฐมเมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ การทรงดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐมในสมัยนั้น ต้องทรงปฏิบัติงานในด้านปราบปรามมาก เพราะในจังหวัดนครปฐมเวลานั้นมีโจรผู้ร้ายชุกชุม พระองค์ท่านทรงบริหารราชการในจังหวัดนั้นด้วยความเที่ยงธรรม ผู้ใดดีก็ทรงสนับสนุน ผู้ใดประพฤติผิดก็ทรงปราบปราม โดยมีได้เกรงต่ออิทธิพลใดๆ จนเป็นที่หวาดเกรงแก่บรรดาผู้ประพฤติผิดคิดมิชอบ

ในการดำเนินการจับกุมโจรผู้ร้ายสำคัญๆ พระองค์ท่านก็ทรงเป็นผู้นำในการจับกุมแทบทุกครั้ง ซึ่งในบางครั้งก็ต้องทรงบุก น้ำลุยโคลน และต้องประทับแรมตามศาลาวัดก็มี และในบางครั้งก็มีการต่อสู้ใช้อาวุธปืนยิงโต้ตอบกันเป็นที่น่าหวาดเสียวและใกล้อันตรายต่อชีวิตมาก เช่นในคราวการจับกุมตัวนายเซิงผู้ร้ายสำคัญปล้นทรัพย์และฆ่าคนตายมาแล้วหลายรายเป็นต้น ซึ่งพระองค์ท่านได้ทำการจับกุมตัวได้และฟ้องศาลลงโทษไปแล้ว และนอกจากนั้นยังได้สืบสวนจับตัวผู้ร้ายเก่าเรื่องปล้นทรัพย์และฆ่าคนตายซึ่งไม่มีหลักฐาน ได้สวนจำเลยรับสารภาพ ศาลลงโทษไปแล้วเป็นจำนวนหลายราย จนมีเสียงพูดกันว่าเจ้าเมืองท่านหายตัวได้ เพราะกรมชุมพร (พลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตต์อุดมศักดิ์) พระบิดาของท่านคงจะเสด็จมาช่วยพระองค์ท่านอยู่เสมอ พระองค์ท่านจึงได้ทำการสอบสวนคดีได้ราวกับตาเห็น อันความมานะอดทนและความมีน้ำพระทัยอันกล้าหาญเด็ดเดี่ยวของพระองค์ท่านในงานด้านปราบปรามนั้นเป็นที่ประจักษ์แจ้งแก่บรรดาผู้ที่ได้ร่วมปฏิบัติงานมากับพระองค์ท่านเป็นอย่างดี ทั้งนี้รวมทั้งท่านอธิบดีกรมตำรวจในสมัยปัจจุบันนี้ (พ.ศ.๒๕๔๙) ด้วยผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นผู้ที่ได้ร่วมปฏิบัติงานในด้านปราบปรามมากับพระองค์ท่านเป็นอันมาก การที่พระองค์ท่านมีน้ำพระทัยอันเด็ดเดี่ยวมิได้นี้ก็ถึงความยากลำบากส่วนพระองค์เลยแม้แต่เล็กน้อย โดยทรงมุ่งหวังต่อการทำงานของประเทศไทยเป็นที่ตั้งเช่นนี้ ย่อมก่อให้เกิดกำลังน้ำใจแก่บรรดาผู้ที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของพระองค์ท่านเป็นอย่างยิ่ง กระทำให้การทำงานของพระองค์ท่าน ดำเนินไปสู่ความสำเร็จโดยเรียบร้อยทุกเรื่องทุกราย

พระองค์ท่านทรงแนะนำสนับสนุนให้ราษฎรประกอบอาชีพในทางกสิกรรมและเลี้ยงสัตว์ ได้ทรงจัดให้มีการประกวดพืชผล ปศุสัตว์ และสัตว์พาหนะ ส่วนรางวัลที่ให้ก็จัดเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการกสิกรรมทั้งนั้น เช่น

จอบ, เสียม, ไถ เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งเป็นการได้ผลตามพระประสงค์ คืออาณาประชาราษฎร์มีความนิยมประกอบอาชีพในทางกสิกรรมและเลี้ยงสัตว์มากขึ้น

พระองค์ท่านได้ทรงจัดระเบียบการเรือนจำในจังหวัดนครปฐมขึ้นใหม่ให้ถูกต้องตามหลักวิชาการและสุขลักษณะ ตามที่ได้ทอดพระเนตรเห็นมาจากต่างประเทศ เรือนจำจังหวัดนครปฐมได้ทรงจัดระเบียบขึ้นใหม่นี้ กระทรวงมหาดไทยได้สั่งให้จังหวัดอื่นๆ ถือเป็นแบบอย่างที่ยังปฏิบัติ

ส่วนการงานในด้านปกครอง โดยที่พระองค์ท่านเป็นเจ้านายที่ไม่ถือพระองค์ และโปรดการกีฬาทุกชนิด ในตอนบ่ายเลิกงานแล้วก็ทรงพบปะข้าราชการทุกชั้น เล่นกีฬาร่วมกันที่สโมสร และนอกจากนั้นยังทรงปลีกเวลาทำความเข้าใจกับพ่อค้าประชาชนในจังหวัดนั้นโดยทั่วไปด้วยความสามัคคีกลมเกลียวระหว่างข้าราชการและพ่อค้า ประชาชนในจังหวัดนั้นได้ดำเนินไปด้วยดียิ่ง ในระหว่างที่ทรงดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม พระองค์ท่านจึงเป็นที่รักและเคารพของบรรดาข้าราชการตลอดจนพ่อค้าประชาชนโดยทั่วไป

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชทานธงประจำกองลูกเสือจังหวัดนครปฐม พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาได้ทรงจัดการรับเสด็จให้เป็นไปโดยเรียบร้อย เป็นที่พอพระราชหฤทัยยิ่ง

นอกจากการงานในหน้าที่ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐมแล้ว พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ยังทรงเป็นพระอาจารย์สอนวิชาปกครองที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอีกด้วย เพราะในสมัยนั้นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้รื้อฟื้นตั้งแผนกรัฐประศาสน์ขึ้นใหม่ เพื่ออบรมนิสิตให้ชำนาญในงานด้านปกครอง และโดยที่ในขณะนั้นทางมหาวิทยาลัย

ไม่สามารถหาบุคคลอื่นมาเป็นอาจารย์ได้ จึงได้ขอร้องทรงดำรงตำแหน่งนี้ อีกตำแหน่งหนึ่ง ซึ่งทำให้ต้องทรงเพิ่มพระภาระในหน้าที่อีกมาก เพราะ ประทับอยู่ ณ จังหวัดนครปฐม แต่ต้องมาทรงสอนนิสิตแผนกนี้ถึงที่ กรุงเทพฯ จึงจำต้องเสด็จมาบรรยายคำสอนที่มหาวิทยาลัยทุกอาทิตย์ อนึ่ง ในครั้งนั้นโรงเรียนฝึกหัดครูปฐมชายของกระทรวงศึกษาธิการตั้งอยู่ใน จังหวัดนครปฐมด้วย จึงต้องทรงรับภาระจัดหาเครื่องอุปกรณ์ของโรงเรียน ที่ขาดอยู่เพื่อส่งเสริมการศึกษาให้ครบครัน ได้ทรงตกลงกับนิสิตใน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นำละครของมหาวิทยาลัยที่ขึ้นชื่อในเวลานั้นไป แสดง ณ จังหวัดนครปฐม เก็บเงินบำรุงโรงเรียนฝึกหัดครูและกองทุนเสื่อ อิศระได้เงินเป็นจำนวนมาก เพื่อใช้จ่ายในการซื้อหาเครื่องอุปกรณ์ดังกล่าว แล้ว นับว่าเป็นพระอุปการะคุณประการสำคัญอันหนึ่งของพระองค์ท่าน ซึ่ง สมควรจะเป็นที่ยกย่อง

เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๗๕ ซึ่งเป็นวันเปลี่ยนแปลงการ ปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตย ในขณะนั้นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ยังทรงดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม ในตอนเช้าวันนั้น ได้รับ รายงานแจ้งว่า มีผู้ก่อการจลาจลในพระนคร และต่อมายังได้ทราบจากผู้ ที่มารถไฟผ่านจังหวัดนครปฐมเพื่อจะขึ้นไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าในพระนครเกิดจลาจลกันใหญ่ มีการจับกุมตัวพระ ราชวงศ์ไปแล้วหลายพระองค์ โดยที่ยังมิได้ทรงทราบเรื่องราวโดยละเอียดที่ คณะราษฎรมีความประสงค์จะขอพระราชทานรัฐธรรมนูญเท่านั้น และทาง กระทรวงและมณฑลก็ยังมิได้สั่งมาจะให้ปฏิบัติการสถานใด พระองค์ท่าน จึงทรงคิดว่า คงจะมีการจับกุมถึงพระองค์พระมหากษัตริย์ด้วย เวลานั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวประทับแรม ณ พระราชวังไกลกังวล

หัวหิน พระองค์ท่านจึงได้รับสั่งเรียกนายอำเภอ และนายตำรวจมาประชุมสั่งให้จัดการเตรียมกำลังทั้งหมดเพื่อทำการตรึงทางรถไฟไว้ ห้ามขบวนรถที่จะผ่านจังหวัดไปทางหัวหินโดยเด็ดขาด และได้โทรเลขถามไปยังมณฑลและกระทรวงมหาดไทยเพื่อขอทราบวิธีปฏิบัติ ก็ไม่ได้รับตอบ ได้ระดมกำลังนักเรียนนายร้อยตำรวจ นายสิบและพลตำรวจ รวมทั้งลูกเสือและประชาชนเป็นจำนวนมาก ต่างก็ได้ปฏิบัติตามคำสั่งของพระองค์ท่านโดยเคร่งครัด ต่อมาในตอนเย็นวันนั้นเอง ก็ได้รับคำสั่งจากมณฑลราชบุรีว่า ถ้ามีขบวนรถผ่านมาก็ให้ผ่านไปได้ เหตุการณ์ทางจังหวัดนครปฐมจึงอยู่ในความสงบ ต่อจากนั้นทรงได้รับโทรเลขจากพระยามโนปกรณนิติธาดาให้พระองค์ท่านเข้ามารายงานตัว ณ พระที่นั่งอนันตสมาคมโดยด่วน พระองค์ท่านจึงได้เข้ามารายงานตัวต่อพระยามโนปกรณนิติธาดา ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ในวันรุ่งขึ้น เมื่อทรงถูกถามว่า ทำไมถึงปฏิบัติการณ์เช่นนั้น พระองค์ท่านได้รายงานว่า การที่ได้ปฏิบัติไปเช่นนั้น ก็เพราะยังไม่ทรงทราบว่า ได้เกิดเหตุการณ์เช่นไรขึ้นในพระนคร ได้ทรงทราบแต่ว่าเกิดการจลาจลขึ้น และมีการจับกุมตัวพระราชวงศ์ไปแล้วหลายพระองค์ พระองค์ท่านจึงจำเป็นที่จะต้องป้องกันพระองค์พระมหากษัตริย์ไว้อย่างเต็มความสามารถ แต่เมื่อได้ทราบความประสงค์ของคณะราษฎรที่มุ่งหวังเพียงแต่จะขอพระราชทานรัฐธรรมนูญเพื่อเป็นการแบ่งเบาพระราชภาระขององค์พระมหากษัตริย์เช่นนี้ พระมหากษัตริย์ก็คงจะไม่ขัดข้อง ด้วยพระองค์ท่านทรงทราบว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เคยทรงพระราชดำริที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว หากแต่คณะราษฎรได้ดำเนินการขอพระราชทานเสียก่อนเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น พระองค์ท่านก็พร้อมที่จะสนับสนุนกิจการของคณะราษฎรให้ดำเนินไปตามรัฐธรรมนูญสืบไป เมื่อได้

ทำความเข้าใจกันดีแล้ว พระองค์ท่านก็เสด็จกลับไปรับราชการในตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐมตามเดิม

เมื่อเสด็จกลับมาถึงจังหวัดนครปฐมแล้ว อาศัยที่ได้เคยทรงศึกษาเล่าเรียนในวิชาการปกครองมาแล้ว ฉะนั้นจึงได้ทรงเรียบเรียงหัวข้อสำหรับที่จะได้ทรงอบรมชี้แจงแก่ข้าราชการในจังหวัดนครปฐมให้เข้าใจซึ้งทราบถึงการปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญ และได้ทรงอบรมประทานพระโอวาทแก่ข้าราชการให้หายความตระหนกตกใจ และมีความเข้าใจในการปกครองในระบอบนี้เป็นอย่างดี ความทราบถึงพลเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ได้มีหนังสือมาชมเชยถึง การที่ได้ ประทานพระโอวาทไปนี้ และกระทรวงมหาดไทยได้สั่งให้จังหวัดต่างๆ ชี้แจงอบรมข้าราชการให้เข้าใจถึงการปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญตามแนวที่ได้ ประทานพระโอวาทแก่ข้าราชการในจังหวัดนครปฐมนั้น

ต่อมาพระยาศรีเสนา สมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตได้ย้ายเข้ามาเป็นปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทยจึงมีคำสั่งให้ย้ายพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ไปดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดภูเก็ต และรักษาการแทนสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตด้วย พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาจึงได้เสด็จจากจังหวัดนครปฐมไปดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดภูเก็ตตั้งแต่วันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๗๖ การบริหารราชการในจังหวัดนี้ติดกับที่จังหวัดนครปฐมเป็นอันมาก เพราะไม่ต้องทรงทำงานในทางปราบปรามเลย คดีก็มีน้อย มีชาวต่างประเทศและพ่อค้าที่ร่ำรวยมาก พระองค์ท่านได้ทรงดำเนินงานหนักไปในทางบำรุง และประสานความสามัคคีกลมเกลียวกันในระหว่างข้าราชการ ตลอดถึงพ่อค้าและประชาชน มีการจัดทีมฟุตบอลไปแข่งขันตามจังหวัดที่ใกล้เคียง และ

เชิญทีมฟุตบอลทางจังหวัดที่ใกล้เคียง รวมทั้งทีมปิ้ง และทีมทางแหลมมลายูให้มาแข่งขันที่ภูเก็ต สำหรับทีมภูเก็ตนั้น พระองค์เองได้ทรงเล่นเป็นผู้รักษาประตู ในขณะที่ทรงดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการ จังหวัดภูเก็ตนั้นได้ทรงจัดการสร้างท่าเรือใหญ่ขึ้นที่เมืองภูเก็ต เพราะท่าเรือใหญ่ที่เมืองภูเก็ตไม่มี เมื่อเรือใหญ่มาถึงจะต้องลงถ่ายเรือยนต์เล็กไปขึ้นที่เมืองอีกทอดหนึ่งซึ่งไม่เป็นการสะดวก เมื่อมีท่าเรือใหญ่เช่นนี้ ประชาชนผู้โดยสารจึงจะได้รับความสะดวกเพิ่มขึ้นอีกเป็นอันมาก แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ท่าเรือใหญ่นี้หลังจากที่ได้เสด็จจากเมืองภูเก็ตมาแล้ว ไม่ได้กระทำสำเร็จไปตามโครงการที่ได้ทรงคาดไว้

เนื่องจากจังหวัดภูเก็ตเป็นจังหวัดที่มีพ่อค้าพาณิชที่ร่ำรวยเป็นจำนวนมาก และมีสินค้ามากมายหลายชนิด พระองค์ท่านจึงได้พยายามจัดให้มีการแสดงพิพิธภัณฑสถานสินค้าขึ้น (Trade Exhibition) ได้ทรงขอความร่วมมือจากพ่อค้าในจังหวัดนั้น บรรดาพ่อค้ายินดีสนองพระประสงค์ และต่างก็แสดงความจำนงจะออกเงินช่วยเหลือในกิจการนี้เป็นจำนวนมากมาย แต่เป็นที่น่าเสียดายยิ่งนักที่พระองค์ท่านได้รับคำสั่งให้ย้ายมาดำรงตำแหน่งราชเลขาธิการในพระองค์เสียก่อนที่พระดำริห์ทั้งนี้จะได้สำเร็จจุลวงไปรวมเวลาที่ประทับอยู่ในจังหวัดภูเก็ตเพียง ๗ เดือนเศษเท่านั้น ซึ่งถึงแม้จะเป็นเวลาอันเล็กน้อย แต่ก็ได้ทรงปลูกไมตรีจิตต์แก่บรรดาชาวภูเก็ต ให้มีความรักใคร่และเคารพนับถือในพระองค์ท่านเป็นอย่างยิ่ง ถึงกับได้พยายามวิงวอนขอร้องให้พระองค์ท่านได้กลับไปดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดภูเก็ตอีก และพูดกันว่า ถ้าพระองค์เจ้า (ชาวภูเก็ตเรียกพระพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาว่า พระองค์เจ้า) กลับมาพวกเขาจะพากันแบกมิให้ต้องเดินดินเลย อันความจงรักภักดีของชาวภูเก็ตซึ่งมีต่อพระองค์ท่านจะเห็นได้ง่ายจากบรรดาหนังสือ และโทรเลขถวายพระพร

ในวันปีใหม่ และวันประสูติของพระองค์ท่านซึ่งปรากฏว่า เป็นจำนวนมาก ที่ได้สั่งมาจากพ่อค้าและประชาชนชาวภูเก็ต พระองค์ท่านเองก็ยังคงเคยรับสั่งว่าถ้าจะทรงสมักรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรแล้ว ก็จะไม่ทรงสมักรับเลือกตั้งที่จังหวัดภูเก็ตนั่นเอง

วันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ.๒๔๗๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ดำรงตำแหน่งราชเลขาธิการในพระองค์ พระองค์ท่านได้รับเสด็จเข้ามาปฏิบัติงานในตำแหน่งใหม่ และได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ประมาณสักไม่กี่วัน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เสด็จต่างประเทศ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ให้ทรงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ได้ทรงปฏิบัติราชการถวายเป็นที่พอพระทัยอย่างยิ่ง ได้ทรงปรึกษาหารือในข้อราชการและประทานพระโอวาทแก่พระองค์ท่านอยู่เสมอเป็นเนืองนิจ จนเป็นที่ไว้วางพระทัยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์เป็นอันมาก ในครั้งหนึ่งทางรัฐบาลจะจัดส่งผู้แทนออกไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ ต่างประเทศ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา เป็นผู้หนึ่งซึ่งทางรัฐบาลได้กำหนดตัวไว้ด้วย เมื่อความทรงทราบถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ได้ทรงขอร้องไว้มิให้ส่งพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ออกไป รัฐบาลจึงได้ยินยอมผ่อนตามพระประสงค์

ในระหว่างที่ทรงดำรงตำแหน่งราชเลขาธิการในพระองค์นี้ ต้องทรงทำงานหนักมากทั้งกลางวันและกลางคืน บ่อยครั้งที่มีพระราชโทรเลขมาถึงในตอนกลางคืนดึกดื่น ก็ต้องทรงถอดโค้ดและแปลพระราชโทรเลข

เพื่อจักได้ติดต่อไปยังรัฐบาลให้ทันในวันรุ่งขึ้น ทั้งในตอนเช้าก็ยังคงต้องทรงจัดเตรียมคำบรรยายสอนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นปริญญา ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทั้งนี้เพราะใน พ.ศ.๒๔๗๗ นั้นเอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เปิดการศึกษาชั้นปริญญาขึ้นในแผนกอักษรศาสตร์เป็นครั้งแรก ก็ได้ทรงรับตำแหน่งเป็นอาจารย์พิเศษ ส่วนวิชาประวัติศาสตร์การเมืองตอนสำคัญของฝรั่งเศสโดยพิสตาร์ คือสมัยแห่งการปฏิวัติและสมัยนโปเลียน ในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ถึงชั้นปริญญานี้ พระองค์ท่านทรงเป็นอาจารย์พระองค์แรกที่ได้นำวิชาแผนกนี้มาเผยแพร่ในมหาวิทยาลัยเมืองไทยเยี่ยงในอารยประเทศ ด้วยเหตุที่ทรงได้รับการศึกษาในวิชาประเภทนี้มาเป็นอย่างดี จึงทรงทำการสอนได้โดยละเอียดพิสตาร์และสม้าเสมอ และได้ทรงนิพนธ์ประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติของประเทศฝรั่งเศสขึ้นไว้ตามแนวของศาสตราจารย์ฮอล แลนด์โรส แห่งมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ขึ้นประกอบคำบรรยายอีกด้วย การสอนของพระองค์ท่านได้รับการยกย่องจากบรรดาอาจารย์และนิสิตในมหาวิทยาลัยนี้เป็นอันมาก นับว่าทรงมีความพยายามอย่างยอดเยี่ยม ในฐานะที่ทรงเป็นพระอาจารย์นับว่าเป็นพระอาจารย์ที่ดีมีพระเมตตากรุณาต่อศิษย์ทั่วไป ในเวลาว่างการสอนก็ทรงสนทนาปราศรัยกับนิสิตฐานมิตรสหายโดยมิได้ถือพระองค์ ทรงเป็นมิตรที่ดีของนิสิตโดยทั่วหน้า แม้ในตอนหลังเมื่อได้ทรงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้วก็ดี ยังทรงเป็นห่วงใยในการศึกษาของนิสิตอยู่เสมอ ในคราวสอบไล่ประจำปีก็ยังเสด็จไปดูการสอบไล่วิชาที่ทรงสอนด้วยพระองค์เอง แม้ในสมัยต่อมาพระองค์ท่านก็หาได้ทรงลืมนิสิษย์เก่าๆ ไม่ เคยอย่างไรก็อย่างนั้น มิได้มีการเปลี่ยนแปลงเลย พระองค์ท่านจึงเป็นที่รักและเคารพของบรรดาสาธุศิษย์โดยทั่วไป

ตอนบ่ายพอเสร็จงานแล้ว พระองค์ท่านมักจะทรงเหน็ดเหนื่อย การที่พระองค์ท่านมีพระทัยโปรดการกีฬา จึงทำให้พระองค์ท่านมีพระกำลังกายแข็งแรง สามารถทนกับการงานอันหนักในขณะนั้นได้ เมื่อมีเวลาว่าง พระองค์ท่านก็ทรงเรียบเรียงเรื่องเพื่อรับสั่งทางวิทยุกระจายเสียงตามคำเชื้อเชิญของกรมโฆษณาการ ได้ทรงรับสั่งทางวิทยุอยู่หลายครั้ง นอกจากนั้นยังทรงเป็นกรรมการต่างๆ อีกเป็นอันมาก ซึ่งพระองค์ท่านก็ได้ทรงใช้ความอดสาหัส ความรู้ และพระปฏิภาณอันดีปฏิบัติหน้าที่กรรมการเหล่านั้นให้สำเร็จประโยชน์ลุล่วงไป ส่วนการงานในหน้าที่ราชการในพระองค์ในสมัยนั้น นับว่าเป็นเวลาที่ยุ่งยากที่สุด เพราะเป็นเวลาที่ต้องพยายามทำความเข้าใจอันดีระหว่างทางฝ่ายพระองค์พระมหากษัตริย์กับฝ่ายรัฐบาล พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ได้ทรงปฏิบัติราชการโดยมิได้เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย ด้วยความจงรักภักดีต่อพระองค์พระมหากษัตริย์เป็นอย่างยิ่ง ได้ทรงเขียนรายงานเป็นส่วนพระองค์ไปทูลเกล้าฯ ถวายอยู่เสมอ ครั้นในผลสุดท้ายเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสละราชสมบัติแล้ว สถาปนาผู้แทนราษฎรจึงได้ลงมติให้เชิญสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน (รัชกาลที่ ๘) ขึ้นสืบราชสมบัติ ตามกฎหมายที่ตราว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์สืบไป และโดยที่ในขณะนั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลนี้ยังทรงพระเยาว์อยู่ สถาปนาผู้แทนราษฎรจึงได้ลงมติแต่งตั้งพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ทรงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ผู้หนึ่งในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๔๗๗ และต่อมาเมื่อพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นอนุวัตน์จาตุรนต์ ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้สิ้นพระชนม์ สถาปนาผู้แทนราษฎรจึงได้ลงมติแต่งตั้งให้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ทรงดำรงตำแหน่งประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทน

พระองค์สืบแทนต่อไป ตั้งแต่วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๗๘ อาศัยที่พระองค์ท่านเป็นผู้ที่ได้เคยรับใช้ใกล้ชิดพระยุคลบาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาถึงสามรัชกาล พระองค์ท่านจึงสามารถรอบรู้กิจการในพระราชสำนักเป็นอย่างดี และสามารถปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์พระมหากษัตริย์มาด้วย ความเรียบร้อยตามหลักทศพิธราชธรรมตลอดมาจนถึงวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๘๗ จึงได้ขอพระราชทานกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งรวมเวลาที่ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์พระมหากษัตริย์มาเป็นเวลา ๙ ปีเศษ

การที่พระองค์ท่านกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งนั้น มีบุคคลสงสัยกันมากกว่า เหตุใดพระองค์ท่านจึงต้องทรงลาออก และมีบุคคลจำนวนมากเข้าใจไขว้เขวไปด้วยเหตุผลทำนองอื่น แต่ก็มีบุคคลที่ใกล้ชิดจริงๆ เพียงจำนวนน้อยที่สุดเท่านั้นที่จะทราบถึงพระเจตนาอันแท้จริงของพระองค์ท่านว่าเป็นไปด้วยความเสียสละอย่างแรงกล้า ทั้งนี้ก็ด้วยทรงเห็นแก่ความปลอดภัยของประเทศชาติเป็นที่ตั้งตั้งแต่เมื่อพระองค์ท่านก็ทรงเป็นมนุษย์ปุถุชนธรรมดา การวินิจฉัยตกลงพระทัยกระทำการหนึ่งสิ่งใดลงไป ก็ย่อมจะเกิดจากการคาดคิดได้ แต่หากผลอันเกิดจากการคาดคิดนี้ได้เกิดจากน้ำพระทัยอันดี ซึ่งทรงเจตนามุ่งหวังต่อความปลอดภัยของประเทศชาติแล้ว เมื่อเหตุการณ์ได้เป็นไปโดยเรียบร้อยก็สมควรที่จะได้รับอภัย

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตยทิพพาภา เป็นเจ้านายซึ่งมีน้ำพระทัยเปี่ยมไปด้วยความโอบอ้อมอารีเมตตากรุณา ทรงเผื่อแผ่ไมตรีจิตต์ไปตลอดทั่วบุคคลทุกชั้นทุกวัย ถ้าได้ทรงอุปการะช่วยเหลือผู้หนึ่งผู้ใดได้แล้ว ดูเหมือนจะทำให้พระองค์ท่านรู้สึกเป็นสุข พระองค์ท่านรู้จักหน้าที่ของพระองค์ท่านเป็นอย่างดี การสิ่งหนึ่งสิ่งใดซึ่งเป็นหน้าที่อันจะพึงปฏิบัติ

แล้ว พระองค์ท่านก็ได้ทรงหลีกเลี่ยงทรงประกอบกิจการนั้นด้วย ความมีระเบียบเรียบร้อยโดยทุกประการ พระองค์ท่านเป็นผู้ที่มีความกตัญญูกตเวที คือทรงรู้อุปการะที่ผู้อื่นกระทำแก่พระองค์ท่าน และเมื่อถึงโอกาสก็ทรงกระทำอุปการะตอบอุปการะที่ผู้อื่นกระทำแก่พระองค์ท่านในทางที่ชอบที่ควร พระองค์ท่านเป็นผู้ที่เลื่อมใสในบวรพุทธศาสนา ทรงบำเพ็ญการกุศลอยู่เป็นเนืองนิจทรงอุดหนุนให้การศึกษาแก่เด็กตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา, มัธยมศึกษา, ตลอดถึงชั้นมหาวิทยาลัยเป็นจำนวนปีละหลายๆ คน เด็กๆ ซึ่งทรงอุปการะประทานทุนสำหรับการศึกษานี้ ไม่มีฉะเพาะแต่เด็กๆ ซึ่งทรงอุปการะเลี้ยงดูอยู่เท่านั้น ถึงแม่เด็กภายนอกซึ่งพ่อแม่อวดคัดขัดสน เมื่อยื่นเรื่องราวขอพระกรุณาถวาย ความทรงทราบถึงพระองค์ท่านแล้วก็ได้ทรงอนุเคราะห์ช่วยเหลือประทานทุนในการศึกษาไปแล้วหลายราย พระองค์ท่านเคยรับสั่งว่า ให้การศึกษาแก่คนนั้นเท่ากับทำคนให้เป็นคน ฉะนั้นจึงทรงพระศรัทธาในการให้การศึกษาแก่เด็กเป็นอันมาก

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา โปรดการประพันธ์บทกลอน ในช่วงเวลาอันเล็กน้อยที่พระองค์ท่านได้ทรงฝึกฝน การประพันธ์นี้ พระองค์ท่านก็สามารถแต่งโคลง, ฉันท์, กาพย์, กลอน, ได้เป็นอย่างดีไพเราะเพราะพริ้ง ราวกับผู้ที่ได้ฝึกฝนมาแล้วเป็นเวลาแรมปี พระองค์ท่านได้ทรงบทประพันธ์ไว้หลายเล่ม มีเรื่องหะซัน ซึ่งพระองค์ท่านได้ทรงดัดแปลงเรื่องจากภาษาอังกฤษของ เจมส์ เอลรอย เฟลทเกอร์ และทรงประพันธ์เป็นกลอน ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์แจกเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พระองค์ท่านในการพระราชทานเพลงพระศพนอกจากนิยามได้ทรงประพันธ์ พระพุทธภาษิตคำโคลงลิลิตรัฐธรรมนูญ และบทละครเรื่องดารณี และเรื่องวาสน์ดือ๊ก บทละครเรื่องวาสน์ดือได้โปรดให้ละครคณะบรมมหาราชวัง

แสดงครั้งหนึ่ง เพื่อเก็บเงินบำรุงกองอาสาอากาศ โดยมีได้หักรายจ่ายแต่ประการใด

เมื่อถึงครารวันปีใหม่หรือวันประสูติก็ได้ทรงประพันธ์บทกลอนหรือโคลง พิมพ์แจกแก่บรรดาผู้ที่มาเซ็นชื่อถวายพระพร ความที่ทรงมีพระนิสสัยรักขอบในทางวรรณคดีนี้ แม้ในเวลาทีประชวรหนักแล้ว ในวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ.๒๔๘๙ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันเกิดของหม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา พระองค์ท่านก็ยังได้ทรงประพันธ์บทกลอนอำนวยพรให้แก่พระชายาของพระองค์ท่าน และในขณะที่หม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา ลงมารับแขกญาติพี่น้องที่มาอำนวยพรในวันเกิดอยู่ข้างล่าง พระองค์ท่านประทับอยู่ชั้นบน กำลังประชวรเจ็บภายในเป็นอันมาก เนื่องจากแพทย์ได้ทำการเจาะเข้าไปในพระยักกณะถึง ๓ เข็ม เพื่อจะเอาพระโลหิตไปตรวจก่อนวันนั้นหนึ่งวัน ผลที่เจาะจงยังระบมอยู่ ก็ยังได้ทรงประพันธ์โคลงระบายความรู้สึกของพระองค์ท่านไว้อีก โดยได้ทรงรับสั่งให้นางพยาบาลเป็นผู้จด แต่นางพยาบาลผู้นั้นเห็นว่า วันนั้นเป็นวันมงคลซึ่งตรงกับวันคล้ายวันเกิดของหม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา จึงหาได้นำโคลงที่ทรงประพันธ์นั้นออกให้ผู้ใดทราบไม่ ต่อมาเมื่อพระองค์ท่านได้สิ้นพระชนม์แล้ว จึงได้พุดถึงเรื่องโคลงที่ทรงประพันธ์วันนั้นขึ้น จึงได้ค้นหากระดาษที่จดโคลงตามรับสั่งนั้น มาจัดพิมพ์ไว้ เพื่อเป็นอนุเสาวนีย์ในทางวรรณคดีชิ้นสุดท้ายของพระองค์ท่าน โคลงที่ทรงประพันธ์ไว้เป็นครั้งสุดท้ายมี ๓ บท คือ

เจ็บโรคเจ็บรวดร้าว	ริงสกนธ์
เจ็บแทบจะวายชนม์	ซีพม้วย
เจ็บกายจิตต์ยังทน	ถึงขีด สุดเฮย
เจ็บก็ยงสู้ด้วย	อดกลั้นขันตี
เจ็บรักเจ็บร้ายยิ่ง	สิ่งไหน

เจ็บทะเลหทัย	ตัวด้วน
เจ็บจนเลือดหลังไหล	ซิ้มซาบ ทรวงนา
เจ็บรักสุดหักสิ้น	เสื่อมให้ สุนัขหาย
ยามเรียงต้องจากเจ้า	จำจร
ลามิตรมิ่งสมร	สู้ฟ้า
ขอเสียเถิดบังอร	อย่าไครก นักรหา
ตายเกิดย่อมเผชิญหน้า	ทั่วผู้ชายหญิง

ละครรำซึ่งเป็นนาฏศิลป์ของไทยมาแต่ดึกดำบรรพ์ โดยเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสนับสนุนนาฏศิลป์ประเภทนี้เป็นอันมาก ซึ่งนับได้ว่าในสมัยนั้นเป็นเวลาที่เหมาะที่สุดสมัยหนึ่ง เมื่อท่านเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ยังดำรงชีวิตอยู่ ท่านเป็นผู้หนึ่งที่สนใจในนาฏศิลป์ประเภทนี้ ท่านมีตัวละครชั้นดีเยี่ยม และได้จัดให้มีการแสดงอยู่เสมอ ครั้นท่านเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ได้ถึงแก่พิราลัย พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภาจึงทรงเสียตายนานาฏศิลป์ประเภทนี้ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของไทยขึ้นหนึ่ง อาจจะเสื่อมทรามลง เนื่องจากขาดผู้ที่เอาใจใส่อย่างสำคัญไปผู้หนึ่ง เพราะนอกจากละครของท่านเจ้าคุณพระประยูรวงศ์และคณะละครบรรทมสินธุ์แล้ว ก็หามีการแสดงละครรำที่ใดที่สามารถแสดงได้ถึงชั้นดีไม่จะมีที่แสดงอีกแห่งหนึ่งที่ที่กรมศิลปากรเท่านั้น พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภา จึงได้ทรงขอตัวละครรำที่มีชื่อเสียงของท่านเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ทั้งพระและนางให้มาทำการฝึกสอนให้เด็กๆ ของพระองค์ท่าน และนอกจากนั้นยังได้จัดหาครูละครรำที่เก่าแก่มีความชำนาญในการรำจริงๆ มาให้ร่วมทำการฝึกสอนด้วย พระองค์ท่านได้ทรงเอาพระทัยใส่ควบคุมดูแลฝึกซ้อมอยู่เสมอ และได้มีการกระทำ

พิธีไหว้ครูเป็นการใหญ่อย่างถูกแบบแผน เมื่อได้ทรงทำอะไรก็ทรงทำอย่างจริงจัง จังๆ เช่นนี้ ในเวลาอันไม่ช้าตัวละครของพระองค์ท่านก็สามารถทำได้เป็นอย่างดี จนท่านผู้เชี่ยวชาญในทางนี้ คือ ท่านเจ้าของละครคณะบรมมสินธุ์ถึงกับออกปากชมเชยว่า รำได้แบบเนียนดีอย่างหาตัวจับยาก ทั้งยังได้เคยออกโรงแสดงร่วมกับคณะละครบรมมสินธุ์ในเรื่อง "วาสน์ดี" ซึ่งเป็นบทพระนิพนธ์ของพระองค์เอง เก็บเงินบำรุงกองอาสาอากาศาชาต ได้เงินเป็นจำนวนมากตั้งได้กล่าวมาแล้ว ที่ทรงกระทำดังนี้ก็เท่ากับเป็นการยกระดับนาฏศิลป์ประเภทนี้ไว้มิให้ตกต่ำ ทั้งเป็นการรับมรดกในของรักของท่านเจ้าคุณพระประยูรวงศ์เพื่อเป็นการสนองพระเดชพระคุณท่านในฐานะที่ได้เคยมีความกรุณาปราณีต่อพระองค์ท่านมาแต่เล็กน้อย

พระองค์ท่านทรงเป็นผู้ที่กว้างขวางในวงสังคมทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ทรงได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่างประเทศ ชั้นที่หนึ่งจากมหาประเทศทั้งหมด ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ ร่องอุปถัมภ์ สมาชิกกิตติมศักดิ์ของสมาคมและองค์การณต่างๆ หลายแห่ง ทรงจำบุคคลตลอดจนชื่อเสียงได้อย่างแม่นยำ แม้แต่ได้เคยทรงรู้จักมาเพียงเล็กน้อยก็ตาม แต่เมื่อได้ทรงพบปะก็ทรงทักทายปราศรัยได้เป็นที่ถูกต้อง เมื่อถึงเวลาที่จะต้องประทานพระดำรัสหรือพระโอวาทใดๆ ก็ทรงสามารถรับสั่งได้ด้วยพระโอษฐ์ น้อยครั้งนักที่จะให้จัดเตรียมไปเป็นลายลักษณ์อักษร ยังเสด็จในท่ามกลางคนหมู่มากแล้ว ดูพระองค์ท่านช่างหาเรื่องมาทักทายปราศรัยกับบุคคลต่างๆ ได้อย่างน่าพิศวง

ในระหว่างที่ประเทศชาติอยู่ในภาวะสงคราม เมื่อพระองค์ท่านได้พ้นจากกิจการบ้านเมืองแล้ว ทรงตระหนักถึงเศรษฐกิจของชาติในอนาคตได้ดี เคยรับสั่งเสมอที่จะทรงจัดตั้งบริษัทและโรงงานอุตสาหกรรมให้เป็นปึกแผ่น และจะทรงทำการค้ากับต่างประเทศ กาลต่อมาพระองค์ท่านก็ได้

ทรงเป็นผู้ริเริ่มตั้งบริษัทรัตนภา จำกัด ขึ้นเป็นบริษัทแรก โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะดำเนินการค้ากับต่างประเทศ แต่เนื่องจากภาวะสงคราม บริษัทจึงยังไม่สามารถจะติดต่อการค้ากับต่างประเทศได้ จึงได้ทรงเริ่มตั้งบริษัทสุริย์รัตน์ จำกัด ขึ้นใหม่อีกบริษัทหนึ่ง ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดำเนินการค้ากับต่างประเทศเช่นเดียวกัน แต่หนักไปในทางอุตสาหกรรม ได้ทรงเปิดกิจการ บริษัทสุริย์รัตน์ จำกัด เมื่อวันที่ ๙ มกราคม พ.ศ.๒๔๘๙

นับแต่ได้ทรงเปิด บริษัทสุริย์รัตน์ จำกัดแล้ว งานแรกได้ทรงเปิดแผนกโรงงานอุตสาหกรรมขึ้น มีโรงกลึง โรงหล่อ โรงงาน ช่างกล โรงงาน เครื่องยนต์ และทำเครื่องรูปพรรณ เครื่องถมทุกชนิด จนถึงวันที่พระองค์ท่านประชวรในตอนต้นๆ ก็ยังทรงพระอุตสาหะเสด็จไปทรงงานที่โรงงานแทบทุกวัน ตลอดเวลาที่ทรงประจำอยู่ในโรงงาน ได้ทรงรับสั่งใต้อาามถึงการงานด้วยความสนพระทัย โดยไม่ทรงถือพระองค์เลยที่จะคลุกคลีกับเหล่ากรรมกรอย่างใกล้ชิด พระองค์ท่านทรงรู้จักชื่อเสียงของบรรดาเจ้าหน้าที่และกรรมกรจำนวนมากของพระองค์ท่านและทรงปฏิสัมพันธ์กับเขาเหล่านั้นอย่างกันเอง บรรดาเจ้าหน้าที่และกรรมกรทุกคนจึงมีความเคารพจงรักภักดีในน้ำพระทัยอันดีงามของพระองค์ท่านเป็นอย่างยิ่ง

พระองค์ท่านทรงหวังเป็นอย่างมาว่า กิจการที่ทรงกระทำอยู่จะเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น เมื่อการค้ากับต่างประเทศ และการแลกเปลี่ยนเงินได้อยู่ในระดับปกติเมื่อใด จึงจะได้ทรงขยายงานขึ้นให้เต็มตามโครงการเพื่อเป็นการช่วยเหลือบรรดาคนว่างงานให้ได้กลับมีสัมมาอาชีพเพิ่มขึ้น จงเป็นที่น่าเสียดายยิ่งนักที่มาด่วนสิ้นพระชนม์ไปเสียก่อนที่งานสร้างชาติในด้านการค้าของพระองค์ท่านจะได้ดำเนินไปเต็มตามโครงการที่ได้ทรงกำหนดไว้

ในการกีฬา พระองค์ท่านทรงเป็นนักกีฬาโดยแท้ เมื่อทรงจับการกีฬาชนิดใดแล้ว เป็นต้องทรงได้ดีทุกอย่าง ในชั้นแรกพระองค์ท่านโปรดทรงเทนนิส และได้ทรงเล่นอย่างจริงๆ จังๆ ภายในเวลาเพียงหนึ่งปีเศษ พระองค์ก็ทรงได้เป็นอย่างดี ต่อมาได้เริ่มทรงม้า เมื่อได้ทรงผ่านการขี่ม้าขั้นต้น จากกองพันทหารม้าที่ ๓ รักษาพระองค์แล้ว พระองค์ก็ทรงหาความชำนาญในการขี่ม้าสูงขึ้นไปอีก รวมทั้งการทรงโปโลด้วย ซึ่งในตอนท้ายพระองค์ท่านก็ทรงได้ชื่อว่าเป็นนักขี่ม้าชั้นดีผู้หนึ่ง จนถึงกับได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระองค์ท่านดำรงตำแหน่งนายทหารพิเศษแห่งกองพันทหารม้าที่ ๑ รักษาพระองค์ ในตอนหลังนี้ได้ลองทรงกอล์ฟเมื่อทรงครั้งแรกก็ทรงได้ดีเสียแล้ว จึงทำให้โปรดกีฬากอล์ฟมาก และด้วยความมานะพยายามของพระองค์ท่าน ในช่วงเวลาอันเล็กน้อย handicap ของพระองค์ท่านก็เล็กลงมา Single figure กีฬาต่างๆ ที่พระองค์ท่านได้ทรงมานั้น ต้องจัดว่าพระองค์ท่านเป็นผู้ที่มี gift อย่างเอก จึงสามารถทรงได้ดีอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นการยากอย่างยิ่งที่บุคคลอื่นจะเล่นได้อย่างพระองค์ท่าน

ต่อมาประมาณ ๔ เดือนเศษก่อนวันสิ้นพระชนม์ พระองค์ท่านรู้สึกว่าจะพระกำลังตกไป เคยทรงกอล์ฟได้วันละ ๓-๔ รอบ แต่เมื่อทรงได้รอบเดียวก็ทรงรู้สึกอ่อนเพลียเสียแล้ว จึงได้เสด็จไปให้แพทย์ตรวจและรักษาพระองค์ที่โรงพยาบาลศิริราช เมื่อนายแพทย์ได้ทำการผ่าตัดถวายแล้ว ก็ปรากฏว่าพระองค์ท่านเป็นพระโรคตับอักเสบ ซึ่งไม่สามารถจะรักษาด้วยการผ่าตัดได้ นายแพทย์จึงได้ถวายการรักษาทางพระโอสถตลอดมา เมื่อประทับรักษาพระองค์อยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช พอแผลผ่าตัดหายแล้ว จึงได้เสด็จกลับมาประทับที่วังรัตนภา พระอาการก็มีแต่ทรงกับทรุดตลอดมาเป็นลำดับ พระกำลังก็หมดลง สูดวิสัยที่แพทย์จะถวายการรักษาได้ ครั้น

- ๑ มีนาคม ๒๔๗๐ เป็นเลขานุการมณฑลนครศรีธรรมราช สังกัด
กระทรวงมหาดไทย
- ๒๑ กรกฎาคม ๒๔๗๑ เป็นปลัดกรมกองบัญชาการในกระทรวง
มหาดไทย
- ๒๕ มีนาคม ๒๔๗๓ เป็นผู้รั้งผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
- ๑ ตุลาคม ๒๔๗๔ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
- ๑๖ พฤษภาคม ๒๔๗๖ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดภูเก็ต และรักษาการ
แทนสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต
- ๑๖ มกราคม ๒๔๗๗ เป็นราชเลขานุการในพระองค์
- ๗ มีนาคม ๒๔๗๗ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ผู้หนึ่งในคณะ
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
- ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๗๔ เป็นประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
และได้ดำรงอยู่ในตำแหน่งประธานคณะ
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์มาจนถึงวันที่ ๑
สิงหาคม ๒๔๘๗ จึงได้กราบถวายบังคมลาออก
จากตำแหน่ง

ได้รับพระราชทานยศ

- ๒๐ ตุลาคม ๒๔๗๐ เป็นเรือตรีพิเศษ
- ๗ พฤศจิกายน ๒๔๗๑ เป็นเรือโทพิเศษ
- ๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๑ เป็นรองอำมาตย์เอก
- ๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๒ เป็นอำมาตย์ตรี
- ๘ ตุลาคม ๒๔๗๔ เป็นอำมาตย์โท
- ๑๙ ตุลาคม ๒๔๗๔ เป็นเรือเอกพิเศษ

๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๖	เป็นเสวกโท
๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๗	เป็นนาวาตรีพิเศษ
๒๐ พฤษภาคม ๒๔๗๘	เป็นราชองครักษ์พิเศษ
๒๑ สิงหาคม ๒๔๗๘	เป็นนาวาเอกพิเศษ
๓ มกราคม ๒๔๗๘	เป็นพันเอกผู้บังคับการพิเศษแห่งกองพันทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
๑๙ พฤษภาคม ๒๔๗๐	เป็นนาวาอากาศเอก
๑ เมษายน ๒๔๗๒	เป็นพลตรี, พลเรือตรี, พลอากาศตรี
๑๐ ธันวาคม ๒๔๘๒	เป็นพลตรีพิเศษแห่งกองพันทหารม้าที่ ๑ รักษาพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
๑๙ กันยายน ๒๔๘๖	เป็นพลโท
๒๓ กันยายน ๒๔๘๖	เป็นพลเรือโท พลอากาศโท

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๓	เหรียญรัตนาภรณ์ จ.ป.ร. ชั้น ๓
๑ มกราคม ๒๔๕๗	เหรียญรัตนาภรณ์ ว.ป.ร. ชั้น ๓
๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๐	เหรียญรัตนาภรณ์ ป.ป.ร. ชั้น ๓
๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๑	เครื่องราชอิสริยาภรณ์ตติยจุลจอมเกล้าสืบตระกูล
๙ พฤศจิกายน ๒๔๗๒	เครื่องราชอิสริยาภรณ์จักรัถราภรณ์ช้างเผือก
๑๑ มีนาคม ๒๔๗๔	เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตริตาภรณ์มงกุฎไทย
๑๙ กันยายน ๒๔๗๘	เครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง มหาจักรีบรมราชวงศ์

- ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๘๑ เกรียณัฐนาภรณ์ อ.ป.ร. ชั้น ๑
- ๑๖ พฤศจิกายน ๒๔๘๓ เครื่องราชอิสสรียาภรณ์ ปฐมจุลจอมเกล้า
- ๑๙ กันยายน ๒๔๘๒ เครื่องราชอิสสรียาภรณ์มหาปรมาภรณ์
ช้างเผือก
- ๒๑ มิถุนายน ๒๔๘๔ เกรียณัฐช่วยราชการเขตต์ภายใน
- ๑๙ กันยายน ๒๔๘๔ เครื่องราชอิสสรียาภรณ์อันมีเกียรติยศยิ่ง
มหาวชิรมงกุฎ และเครื่องราชอิสสรียาภรณ์อัน
เป็นโบราณมงคล นพรัตน์ราชวรภรณ์ พร้อม
ทั้งเครื่องยศ
- ๒๗ มีนาคม ๒๔๘๕ เครื่องราชอิสสรียาภรณ์ รัตนราชวรภรณ์

ฐานันดรศักดิ์แห่งพระราชวงศ์

๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๘๓ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณสถาปนาพระ
อิสสรียยศชั้นเป็น พระเจ้าวรวงศ์เธอ

ได้รับเครื่องราชอิสสรียาภรณ์และเครื่องอิสสรียาภรณ์ต่างประเทศ

- ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๑ Knight Grand Cross of the Royal Victorian
Order (G. C. V. o.) ชั้นสูงสุดจากสมเด็จพระ
เจ้ายอร์ชที่ ๖ แห่งประเทศอังกฤษ
- ๙ ธันวาคม ๒๔๘๑ Grand Cross of S.S. Maurice and Lazarus
ชั้นสูงสุดจากสมเด็จพระเจ้าวิตตริโอ เอมานู
เอเล แห่งประเทศอิตาลี
- ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๑ Grand Croix de l' Ordre la Legion d'
Honneur ชั้นสูงสุดจากประเทศฝรั่งเศส

๒๗ พฤศจิกายน ๒๔๘๒ Grand Cross of the Supreme Order of the Chrysanthemum เครื่องราชอิสริยาภรณ์ กิกูกะ อันสูงสุด ชั้นพิเศษจากสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิแห่งประเทศญี่ปุ่น

๓ ธันวาคม ๒๔๘๕ เครื่องอิสริยาภรณ์แฟรตีเนสต์ออร์เดนฟอมดอยด์เช่น อาดเลออร์ ชั้นที่ ๑ จากประมุขแห่งไรชเยอร์มัน

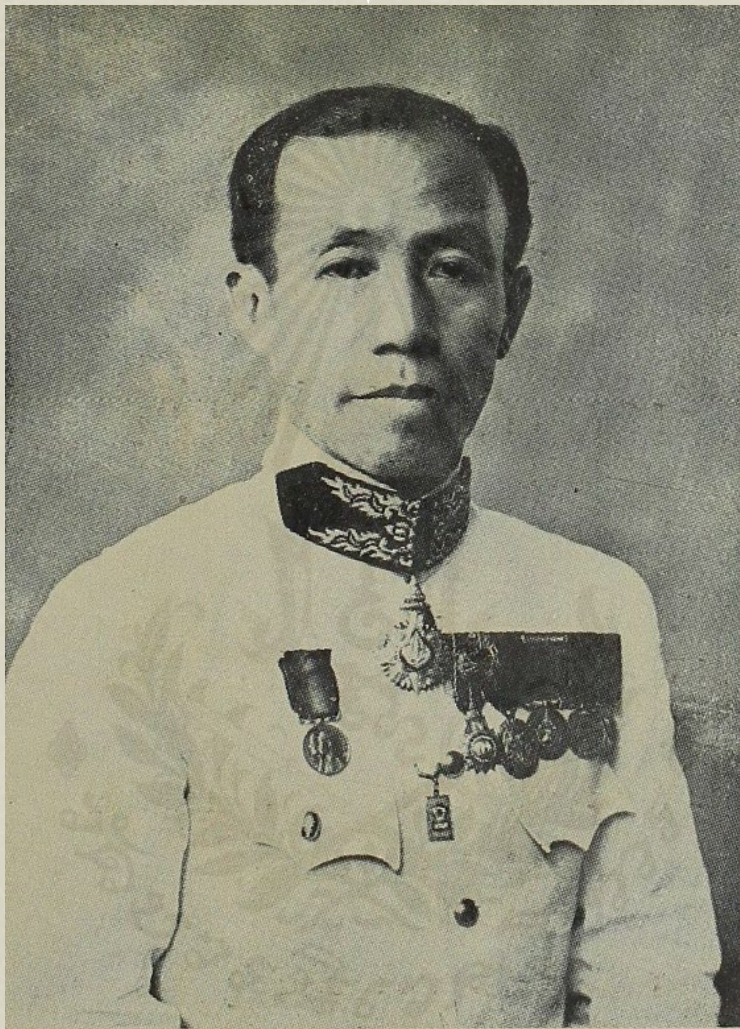
ราชการพิเศษ

๒๕ มกราคม ๒๔๗๑ โดยเสด็จพระราชดำเนนเลียบมณฑลภูเก็ตในหน้าที่เลขาธิการฝ่ายมหาดไทย

๑ กรกฎาคม ๒๔๗๒ ไปดูกิจการอันเกี่ยวกับการปกครอง ณ ประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรปเป็นเวลา ๑ ปี

๘. พระยาพิพิธอำพลวิมลภักดี (ประเดิม อังคุสิงห์)

พ.ศ.๒๔๗๖ - พ.ศ.๒๔๗๘

อำมาตย์เอก พระยาพิพิธอำพลวิมลศักดิ์ (ประเดิม อังศุสิงห์) เกิดปีชกาล วันที่ ๖ มกราคม พ.ศ.๒๔๓๓ บุตรนายอั้งและนางกิมเฮียะ อังศุสิงห์เกิดที่ตำบลบางกระจะ อำเภอมือง จังหวัดจันทบุรี เมื่อเยาว์วัยได้เล่าเรียนที่โรงเรียนราชบูรณะ สอบไล่ได้รับประกาศนียบัตรประโยคมัธยมบริบูรณ์ ภายหลังได้เป็นนักเรียนกฎหมาย เรียนอยู่ได้ ๓ ปี ก็ย้ายไปรับราชการตำแหน่งนายอำเภอพระปฐม และประวัติในตอนรับราชการของพระยาพิพิธอำพลฯ มีดังนี้

พ.ศ.๒๔๕๐ ได้รับรับราชการในตำแหน่งเสมียนได้รับเงินเดือนๆ ละ ๒๐ บาท

พ.ศ.๒๔๕๒ ได้รับเงินเดือนๆ ละ ๒๕ บาท

พ.ศ.๒๔๕๓ ได้เลื่อนขึ้นรับตำแหน่งเป็นรองเวร ได้รับเงินเดือนๆ ละ ๓๕ บาท และในตอนปลายปีได้เลื่อนขึ้นรับตำแหน่งเป็นนายเวร ได้รับเงินเดือนๆ ละ ๕๐ บาท

พ.ศ.๒๔๕๔ ได้เลื่อนเงินเดือนเพิ่มเป็นเดือนละ ๖๐ บาท และได้รับพระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์ตรี

พ.ศ.๒๔๕๕ ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นนายแก้วนคชสาร และได้รับแต่งตั้งไปเป็นนายอำเภอมืองนครปฐม โดยได้รับเงินเดือนๆ ละ ๑๐๐ บาท

พ.ศ.๒๔๕๖ ได้รับแต่งตั้งเป็นปลัดจังหวัดตรัง โดยได้รับเงินเดือนๆ ละ ๑๕๐ บาท และในตอนปลายปีได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงเรืองฤทธิ์รักษาราชภูร์ ทั้งได้รับพระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์โท

พ.ศ.๒๔๕๗ ได้รับเงินเดือนเพิ่มขึ้นเป็นเดือนละ ๒๐๐ บาท และตอนปลายปีได้ย้ายไปเป็นผู้รั้งตำแหน่งปลัดมณฑลสุราษฎร์ได้รับเงินเดือนๆ ละ ๓๐๐ บาท

พ.ศ.๒๔๖๐ ได้รับพระราชทานยศเป็นอำมาตย์ตรี และได้รับแต่งตั้งเป็นปลัดมณฑลสุราษฎร์ โดยได้รับเงินเดือนๆ ละ ๔๐๐ บาท

พ.ศ.๒๔๖๒ ได้รับพระราชทานยศเป็นอำมาตย์โท

พ.ศ.๒๔๖๓ ได้รับพระราชทานตราจัตุมงคลมณฑลมงกุฎไทย

พ.ศ.๒๔๖๔ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ เป็นพระเรือเอกตรีรักษาราชภูริ และได้ย้ายไปรับตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร

พ.ศ.๒๔๖๖ ได้รับเงินเดือนๆ ละ ๕๕๐ บาท

พ.ศ.๒๔๖๗ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น พระยาพิพิธอำพลวิมลภักดี

พ.ศ.๒๔๗๑ ได้รับเงินเดือนๆ ละ ๕๐๐ บาท และย้ายไปรับตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี

พ.ศ.๒๔๗๒ ได้รับพระราชทานยศเป็นอำมาตย์เอก และได้รับพระราชทานตรา จัตุมงคลมณฑลช้างเผือก

พ.ศ.๒๔๗๓ ได้รับเงินเดือนๆ ละ ๖๐๐ บาท

พ.ศ.๒๔๗๔ ได้รับพระราชทานตรา ตรีตาภรณ์มงกุฎไทย

พ.ศ.๒๔๗๖ วันที่ ๒๐ พฤษภาคม ย้ายไปเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม จนกระทั่งถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๗๗

ในระหว่างรับราชการได้ไปราชการพิเศษดังนี้คือ

(๑) พ.ศ.๒๔๕๑ ไปดูการปกครองกับมหาอำมาตย์โทพระยา ศรีสทเทพ ซึ่งเวลานั้นเป็นปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย ตามหัวเมือง ต่างๆ ในแหลมมลายู เช่น สิงคโปร์ ยะโฮ มะละกา แล้วเลยไปฮ่องกงและ ประเทศจีน เช่น เมืองเซียงไฮ้ หั่นเค้า นานกิง และเมืองปักกิ่ง ซึ่งเป็นเมือง หลวงของประเทศจีน และประเทศเกาหลี แมนจูเรีย ปอดอาเจีร์ แล้วเลย ไปกรุงโตเกียวและเมืองต่างๆ ในประเทศญี่ปุ่น

(๒) พ.ศ.๒๔๕๔ ได้ไปราชการที่ฮ่องกง

(๓) พ.ศ.๒๔๖๕ เป็นผู้แทนฝ่ายไทยไปวิกตอเรียปอยนต์ เขตต์ อังกฤษพร้อมด้วยข้าราชการอีกหลายท่าน เพื่อประชุมปรึกษากับผู้ว่า ราชการจังหวัดมริต ในการที่จะช่วยกันปราบอั้งยี่ซึ่งติดต่อยาแดนไทยและ พะม่า ระหว่างเขตต์มริตกับจังหวัดระนอง ปรึกษาหารือกันตลอดถึงการที่ เจ้าพนักงานทั้งสองฝ่ายจะปกอาวุธตามผู้ร้ายเข้าไปในเขตต์แดนของอีก ฝ่ายหนึ่งด้วย

ความชอบในราชการครั้งสำคัญๆ ที่ได้รับหนังสือชมเชยจาก เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยก็คือ เมื่อครั้งเป็นปลัดมณฑลสุราษฎร์ ได้รับ แต่งตั้งให้ไปตั้งกองปราบอั้งยี่รายใหญ่ในเขตต์จังหวัดชุมพร หลังสวนจับ อั้งยี่และสมาคมต่างๆ รวม ๒๒๘๒ คน เมื่อกระทำการปราบปรามทางนี้ เรียบร้อยแล้ว ก็ไปกองไต่สวนจับกุมที่อำเภอไชยาถึงบ้านดอนพุนพิน จับ พวกอั้งยี่สมาคมต่างๆ ได้ ๖๒๑ คน การกระทำได้เป็นผลสำเร็จเรียบร้อย ได้รับคำชมเชยบำเหน็จความชอบให้ได้รับพระราชทานตราจตุรธาภรณ์ มงกุฎไทยในครั้งนี้

เมื่อเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร ได้ทำการจับกุมผู้ร้ายวังราว ทรัพย์นางแอล.บี แมคคิตเตอร์ รีด ชาตืออเมริกัน ราคา ๑๗๕,๐๐๐ บาท ที่

สถานีรถไฟจังหวัดชุมพรเวลารถไฟกำลังจะเคลื่อนนั้น ผู้ร้ายรับสารภาพได้
ของกลางมอบคืนให้เจ้าทรัพย์โดยครบถ้วนไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดเสียหาย

พระยาพิพิธอำพลวิมลภักดี เริ่มรับราชการมาตามประวัติราชการ
และคำของท่านผู้ใหญ่ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชา ได้รับความชมเชยว่าเป็นผู้กล้า
หาญเด็ดขาดซื่อตรง ทำงานโดยไม่เห็นแก่ความลำบากหรือเหน็ดเหนื่อยแต่
อย่างไร แม้แต่จะรู้ว่ามิมีภัยมาเฉพะหน้าก็ไม่เคยย่อท้อ มุ่งอย่างเดียวที่จะ
ให้กิจการนั้นสำเร็จด้วยดี เป็นผู้มีร่างกายแข็งแรงดีมาก เมื่อเป็นผู้ว่า
ราชการจังหวัดชลบุรี ก็ได้ทำการปราบปรามโจรผู้ร้ายจนราบคาบ และ
บำรุงการศึกษา จัดสร้างโรงเรียนต่างๆ ซึ่งยังเป็นอนุสรณ์อยู่จนบัดนี้
เนื่องจากตรากตรำการทำงานและไม่พักผ่อนในเมื่อรู้สึกไม่สบาย ร่างกายจึง
ทรุดไม่สามารถจะต่อต้านโรคภัยได้

เริ่มป่วยแต่เดือนธันวาคม พ.ศ.๒๔๗๗ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๒
มิถุนายน พ.ศ.๒๔๗๘ นับแต่รับราชการจนกระทั่งถึงแก่กรรมเป็นเวลา ๒๘
ปี อายุได้ ๔๔ ปี ๕ เดือน ๒๒ วัน

มีบุตรธิดา ๘ คน ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ (ณ พ.ศ.๒๕๗๘) คือ

๑. นายประเทือง อังศุสิงห์
๒. นายประทุม อังศุสิงห์
๓. นางสาวปราณี อังศุสิงห์
๔. ด.ญ.ประนอม อังศุสิงห์
๕. ด.ญ.ชูลี อังศุสิงห์
๖. ด.ช.พิโตร อังศุสิงห์
๗. ด.ช.ไกรเดช อังศุสิงห์
๘. ด.ช.อำพล อังศุสิงห์

๙. พระอรรณนิพนธ์ปรีชา (ประเสริฐ คันธะยุกตะ)^{๓๒}

พ.ศ.๒๔๗๘ – พ.ศ.๒๔๗๘

^{๓๒} อนุสรณ์งานฌาปนกิจศพนางลม้าย อรรณนิพนธ์ปรีชา ณ เมรุวัด
มกุฏกษัตริยาราม วันเสาร์ที่ ๑๔ พ.ย. ๒๕๒๔. ๒๕๒๔. กรุงเทพฯ : บริษัท บี.พี.
บางกอกพรีนติ้ง จำกัด (กรังค์ปรีซ์).

อำมาตย์โท พระอรรณนิพนธ์ปรีชา ชื่อเดิมคือ ฮวด (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น “ประเสริฐ”) คันระยุกตะ สมรสกับนางสาวลม้าย เอี่ยมลำนำ ชาวตำบลดาวคนอง อำเภอบุคคโล จังหวัดธนบุรี มีบุตร ๑ คน คือ นาย วิวิตร อรรณนิพนธ์ปรีชา

ประวัติการรับราชการเคยดำรงตำแหน่งอดีตข้าหลวงประจำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ระหว่าง พ.ศ.๒๔๗๖-พ.ศ.๒๔๗๗ และดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม ระหว่าง พ.ศ.๒๔๗๘ – พ.ศ.๒๔๗๘

๑๐. พระกล้ากลางสมร (มงคล หงษ์ไกร)

พ.ศ.๒๔๗๘ – พ.ศ.๒๔๗๙

พระกล้ากลางสมร (มงคล หงษ์ไกร) เดิมรับราชการเป็นตำรวจ ตำแหน่งสุดท้ายในระบบเก่า คือ ผู้บังคับการตำรวจจังหวัดนนทบุรี ต่อมา ย้ายเข้ารับราชการในกระทรวงมหาดไทยในตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดต่างๆ ตามนโยบายคณะราษฎร เคยดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมราชทัณฑ์ คนที่ ๕ ส่วนในราชการกระทรวงมหาดไทยนั้น เคยดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด

๑๒๖ | **เจ้าเมืองนครปฐม** รากฐานความรุ่งโรจน์ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ถึง กรุงรัตนโกสินทร์

นครปฐม คนที่ ๑๐ ระหว่าง พ.ศ.๒๔๗๘ - พ.ศ.๒๔๗๙ ดำรงตำแหน่งผู้ว่า
ราชการจังหวัดอุบลราชธานี คนที่ ๒๔ ระหว่าง พ.ศ.๒๔๘๓-๒๔๘๔ พระกล้า
กลางสมร (มงคล หงษ์ไกร) มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์กับการ
เมืองไทยในเหตุการณ์กบฏบวรเดชด้วย

บ้านพระกล้ากลางสมร ใน ต.หนองเต่า อ.แก้งเลี้ยว จ.นครสวรรค์
ที่มา: Facebook Detchat Jutikitdecha

๑๑. พระณรงฤทธิ (ชาย ดิฐานนท์) ^{๓๓}

พ.ศ.๒๔๗๙ – พ.ศ.๒๔๘๐

พระณรงฤทธิ (ชาย ดิฐานนท์) ไม่มีรายละเอียดข้อมูลมาก มีปรากฏว่าเคยทำคดีสำคัญที่โด่งดังมากคือคดี “อิทองเลื่อน ที่หักคอน้องผัว” เจริญ ตันมหาพราน ได้กล่าวว่า เรื่องนี้ได้เกิดเหตุขึ้นในตลาดพระประแดง โดยบ้านนางทองเลื่อนอยู่ติดถนนใหญ่ มีทางเข้าออกทางเดียวคือทางถนนใหญ่ โดยใช้เป็นร้านประกอบการค้าของเบ็ดเตล็ด เช่น แปรงสีฟัน ชันน้ำ ฯลฯ ร้านนี้นางทองเลื่อนอยู่ด้วยกัน ๓ คน คือ สามีนางทองเลื่อน และน้องสามีนางทองเลื่อน ซึ่งเป็นเด็กเล็กๆและนางทองเลื่อน วันหนึ่งสามีนางทองเลื่อนมีธุระไปกรุงเทพฯ ในวันนั้นเวลาประมาณ ๔ โมงเช้า ได้มีคนไปแจ้งกับพระณรงฤทธิ (ชาย ดิฐานนท์) ที่อำเภอว่า เด็กน้องผัวนางทองเลื่อนตกตุ่มน้ำตาย

พระณรงฤทธิ (ชาย ดิฐานนท์) จึงพร้อมด้วยผู้บังคับกองตำรวจ และกำนันไปร้านนางทองเลื่อน ในฐานะเจ้าพนักงานชั้นสุตรพลิกศพ เมื่อท่านเห็นสภาพศพเด็กที่ตายแล้ว พระณรงฤทธิ ก็ไม่เชื่อว่าเด็กตกตุ่มน้ำตาย เพราะไม่เห็นมีชันน้ำในตุ่มนั้น เพราะท่านได้แอบเอามือลงความในตุ่มนั้นด้วยแล้ว ไม่พบสิ่งของอะไรในตุ่มน้ำนั้น ในขณะที่นางทองเลื่อนกำลังนั่งตอบคำซักถามอยู่กับผู้บังคับกอง และเพื่อให้แน่ใจว่าเด็กตายเพราะการกระทำของนางทองเลื่อน พระณรงฤทธิ จึงแก้มักพุดกับผู้บังคับกองตำรวจ

^{๓๓} อนุสรณ์ ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระณรงค์ฤทธิ (ชาย ดิฐานนท์) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส ๑๕ มกราคม ๒๕๑๑

ต่อหน้านางทองเลื่อน โดยบอกผู้บังคับกองตำรวจว่า “ผู้บังคับกองเรากลับกันก่อนเถอะ เรื่องนี้ต้องรอให้นายแพทย์มาชันสูตรพลิกศพด้วย และห้ามมิให้ใครจับต้องเด็กและตุ่มน้ำนั้น เ็นวันนี้จะมาชันสูตรศพและถ้าเด็กตกตุ่มน้ำก็ต้องมีชันน้ำอยู่ในตุ่มน้ำด้วย ขณะนี้ได้กัยงอยู่ในตุ่มน้ำเราจึงรู้ไม่ได้ว่าชันน้ำมีหรือไม่มี” เมื่อออกไปนอกบ้านนางทองเลื่อนแล้ว พระณรงฤทธิ ก็หันมากระซิบกำนันว่า “กำนันแกล่คอยแอบสังเกตดูนางทองเลื่อนด้วยนะ จะมีการเคลื่อนไหวประการใดแล้วให้รีบไปบอกข้าฯ” โดยให้แอบสังเกตการณ์เคลื่อนไหวของนางทองเลื่อน

ต่อมากำนันที่พระณรงฤทธิ ให้เฝ้าสังเกตการณ์อยู่ตรงข้ามบ้านนางทองเลื่อนได้วิ่งกระหืดกระหอบไปบอกพระณรงฤทธิว่า หลังจากท่านออกมาจากร้านนางทองเลื่อนสักพักใหญ่แล้ว ปรากฏว่านางทองเลื่อนได้ออกมาที่หน้าร้าน แล้วหยิบขันที่วางขายอยู่หน้าร้าน ๑ ใบ นำไปใส่ในตุ่มที่เด็กตกน้ำ พระณรงฤทธิได้ชักใช้ไล่เสียงกำนันนั้นให้เป็นที่แน่ใจว่า กำนันเห็นนางทองเลื่อนหยิบขันหน้าร้านไป ๑ ใบแน่ พระณรงฤทธิ จึงได้ไปพร้อมกับนายแพทย์ ผู้บังคับกองตำรวจและกำนันไปที่ร้านนางทองเลื่อนอีกครั้งหนึ่ง ปรากฏว่า มีชันใหม่ยังมีตราที่ไม่ได้ลอกออกจากชันนั้นจมอยู่กับตุ่ม พระณรงฤทธิ จึงแน่ใจว่าเด็กตายเพราะการกระทำของนางทองเลื่อน และผลพิสูจน์ของนายแพทย์ปรากฏว่า เด็กนั้นตายก่อนตกตุ่มน้ำ โดยถูกบีบคอให้ตาย เรื่องนางทองเลื่อนนี้ได้มีคณะล่าตัดนำมาร้องและได้พิมพ์เป็นกลอนล่าตัด ซึ่งคนสมัยนั้นทราบกันดี

๑๒. หลวงประสิทธิบุรีรักษ์ (ประสิทธิ์ สุขปิยงค์)

พ.ศ.๒๔๘๐- พ.ศ.๒๔๘๒

หลวงประสิทธิบุรีรักษ์ (ประสิทธิ์ สุขปิยงค์) มีข้อมูลว่าหลังจากดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐมแล้ว ได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม ระหว่าง พ.ศ.๒๔๘๒-๒๔๘๔

๑๓. หลวงนรกิจบริหาร (แดง กนิษฐสุต)

พ.ศ.๒๔๘๒ - พ.ศ.๒๔๘๒

หลวงนรกิจบริหาร (แดง กนิษฐสุต) เป็นบุตรคนสุดท้องของหมื่น
พินิจธาดา (มณี กนิษฐสุต) บุตรหลวงเทพฯ (น้อย) และหม่อมราชวงศ์สงวน
ธิดาหม่อมเจ้าจัน พระโอรสพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าสุริยง (พระราช
โอรสในรัชกาลที่ ๓) หลวงนรกิจบริหาร (แดง กนิษฐสุต) เกิดเมื่อวันที่ ๒
สิงหาคม ๒๔๔๕ ที่ตำบลจักรวรรดิ อำเภอจักรวรรดิ (เขตสัมพันธวงศ์ ใน
ปัจจุบัน) มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๖ คน

๑๔. พระยาประชากรบริรักษ์ (แอร่ม สุนทรศารทูล)^{๓๔}

พ.ศ.๒๔๘๒ – พ.ศ.๒๔๘๗

^{๓๔} ที่มา หนังสือพระราชทานเพลิงศพ อำมาตย์โท พระประชากรบริรักษ์ (ประชา สุนทรศารทูล)

พระประชากรบริรักษ์ นามเดิม แอ่อม เป็นบุตรนายเอี่ยม มหาตเล็ก มารดาชื่อเจียร เกิดที่ตำบลวังพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าปรีดา (วรจักร์) อำเภอสำเพ็ง (สามยอด) กรุงเทพฯ เมื่อปีมะโรง วันอังคารที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ.๒๔๓๕ สกุนตทางปู่ได้รับพระราชทานนามสกุลว่า สุนทร ศารทูล ย่าเกิดในสกุล ศรีเพ็ญ ครั้งเมื่อสมัยยกเลิกบรรดาศักดิ์ พระประชากรบริรักษ์เปลี่ยนนามเดิมเป็น ประชา สุนทรศารทูล

ได้เริ่มเข้าศึกษาวิชาชั้นประถมที่โรงเรียนเทพศิรินทร์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ เข้าศึกษาวิชาชั้นมัธยมที่โรงเรียนมัธยมราชบูรณะเมื่อ พ.ศ.๒๔๔๗ ต่อจากนั้นได้เข้าศึกษาชั้นอุดมที่โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อ พ.ศ.๒๔๕๒ สอบไล่ได้ ประโยคอุดมศึกษา (รัฐศาสตร์) เมื่อ พ.ศ.๒๔๕๕ แล้วออกไปฝึกหัดระเบียบ การปกครองท้องที่ ณ อำเภอรอบกรุง เมืองกรุงเก่า

เข้ารับราชการเมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๕๖ เป็นมหาดเล็ก รายงานในกรมมณฑลราชบุรี กระทรวงมหาดไทย ครั้นเมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๕๗ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้รั้งนายอำเภอพระ แทน เมืองราชบุรี ต่อมาเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๕๘ จึงได้รับแต่งตั้ง ให้ดำรงตำแหน่งนายอำเภอพระแทน และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ สัญญาบัตรเป็นขุนรามบริรักษ์ใน พ.ศ.๒๔๕๙

ใน พ.ศ.๒๔๖๒ ได้ย้ายเปลี่ยนหน้าที่เป็นนายอำเภอท่ามะกา เมือง ราชบุรี ใน พ.ศ.๒๔๖๓ เป็นนายอำเภอสองพี่น้อง เมืองสุพรรณบุรี และใน ปีต่อมาได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงธรรมราชฎ์บริหาร ต่อจากนั้นได้ย้าย เปลี่ยนหน้าที่เป็นนายอำเภอบางปลา เมืองนครปฐม เมื่อ พ.ศ.๒๔๖๕ และเป็นนายอำเภอสามพราน เมืองนครปฐมเมื่อ พ.ศ.๒๔๖๗

เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๑ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง มหาดไทยมณฑลจันทบุรี ต่อมาเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๒ จึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระประชากรบริรักษ์ รั้งผู้ว่าราชการจังหวัดสิงห์บุรีและเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดสิงห์บุรีเมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๗๒ ครั้นเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๖ ได้รับแต่งตั้งให้ไปดำรงตำแหน่งปลัดมณฑลประจำจังหวัดนครลำพูน ในระหว่างที่นครนั้นยังมีเจ้าผู้ครองนครอยู่ และในปีเดียวกันนี้เองก็ได้รับคำสั่งให้ปฏิบัติราชการพิเศษ รักษาราชการในตำแหน่งปลัดมณฑลนครลำปางด้วย จนเมื่อวันที่ ๑ มกราคมในปีนั้นจึงได้รับแต่งตั้งเป็นข้าหลวงประจำจังหวัดลำปาง และได้ย้ายเปลี่ยนหน้าที่เป็นข้าหลวงประจำจังหวัดอ่างทองเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๔ เป็นข้าหลวงประจำจังหวัดนครปฐมเมื่อ พ.ศ.๒๔๘๓ ได้ดำรงตำแหน่งนี้อยู่จนถึง พ.ศ.๒๔๘๗ จึงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมการศาสนาเมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๘๘ ได้รับราชการตำแหน่งนี้อยู่เป็นเวลา ๖ ปี จึงออกจากราชการด้วยเหตุรับราชการนานเมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๙๔

๑๕. นายทวี แร่งขำ

(๒ มกราคม ๒๔๕๐ - ๗ ตุลาคม ๒๕๒๘)

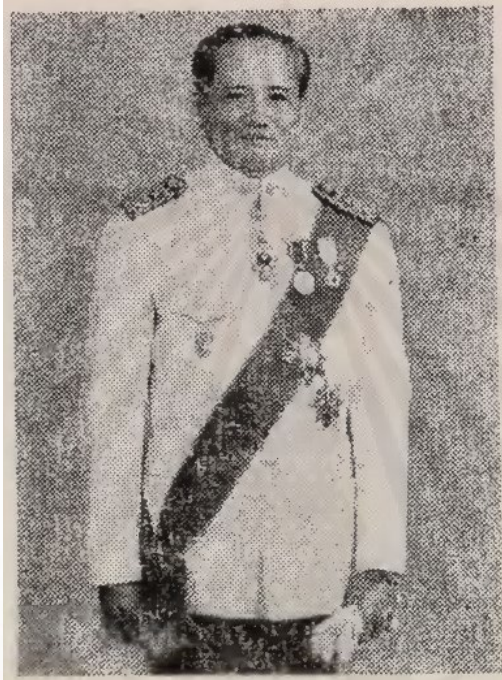
ศาสตราจารย์ ทวี แร่งขำ เป็นข้าราชการพลเรือนในสังกัด
กระทรวงมหาดไทย เคยดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม ใน

พ.ศ.๒๔๘๗ ถึง พ.ศ.๒๔๘๘ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.๒๔๘๘ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๙ ต่อมาได้เข้าทำงานเป็นอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และดำรงตำแหน่งเป็นคณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในระหว่าง พ.ศ.๒๔๙๙ ถึง พ.ศ.๒๕๑๒ และเคยรักษาการอธิการบดีในเดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๐๐

ในด้านงานการเมือง ทวี แรงขำ ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ในรัฐบาลนายพจน์ สารสิน (क्रम.๒๗) พ.ศ.๒๕๐๐ และในรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร (क्रम.๒๘, ๓๐, ๓๑) พ.ศ.๒๕๐๐ และ พ.ศ.๒๕๐๖-๒๕๑๔ และเป็นรัฐมนตรีประจำสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี ใน พ.ศ.๒๕๐๒ ทวี แรงขำ เคยร่วมก่อตั้งพรรคสหประชาไทย กับจอมพลถนอม กิตติขจร ใน พ.ศ.๒๕๑๑ ได้รับเลือกเป็นรองประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ใน พ.ศ.๒๕๑๕ และเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ใน พ.ศ.๒๕๑๖

๑๖. นายอรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร^{๓๕}

(๑๕ พฤษภาคม ๒๔๘๘ – ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๙๐)

พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร หรือ หลวงอรรถสิทธิ์สิทธิสุนทร (ผวน ทองสยาม) เกิดเมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๕๕ เป็นบุตร

^{๓๕} อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายสังัด ไทยทวี เป็นกรณีพิเศษ ณ เมรุวัดตรีทศเทพวรวิหาร กรุงเทพมหานคร วันพฤหัสบดีที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๐ เวลา ๑๗.๓๐ น. (ทัศนคติแห่งชีวิตและงานจากพล.ต.ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร (หลวงอรรถสิทธิ์สุนทร) / รวบรวมเผยแพร่ โดย วิพุธโยคะ รัตนรังษี และสังัด ไทยทวี). ๒๕๓๐. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ของนายทองและนางเปลี่ยน ทองสยาม เกิดที่จังหวัดฉะเชิงเทรา สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม เป็นเนติบัณฑิตใน พ.ศ. ๒๔๖๘ แล้วเข้ารับราชการในกระทรวงมหาดไทย ได้รับราชการตำแหน่งต่างๆ ติดต่อกันมาเป็นเวลา ๓๘ ปีเต็ม จนครบเกษียณอายุราชการใน พ.ศ. ๒๕๐๖ เคยดำรงตำแหน่งพนักงานอัยการ อัยการจังหวัด และข้าหลวงประจำจังหวัดหลายจังหวัด ข้าหลวงตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย อธิบดีกรมราชทัณฑ์ อธิบดีกรมมหาดไทย อธิบดีกรมศุลกากร ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยใน พ.ศ. ๒๕๑๗ และ ๒๕๑๘ ในด้านเกี่ยวกับวิชาการทางกฎหมายได้ดำรงตำแหน่งกรรมการกฤษฎีกา ใน พ.ศ. ๒๔๙๗ ด้านปราบปรามการทุจริตในราชการ ดำรงตำแหน่งเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และประพฤตินิยมชอบในวงราชการ ใน พ.ศ. ๒๕๑๗ และ ๒๕๑๘ ด้วย

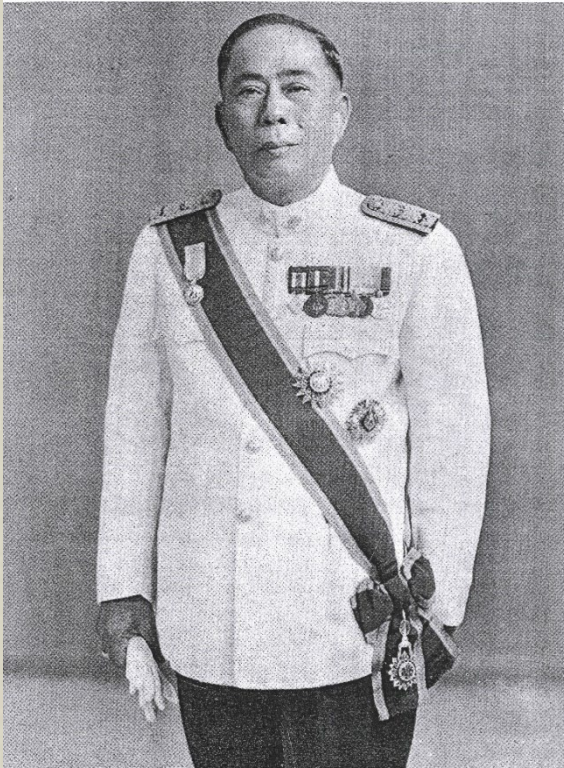
ตลอดเวลาที่เริ่มรับราชการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๙ จนถึงปัจจุบันเป็นเวลากึ่งศตวรรษ พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร ได้ดำรงตนเป็นคนซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ราชการ เคร่งครัดเฉียบขาดในการรักษาระเบียบวินัยและกฎหมายของบ้านเมืองโดยสม่ำเสมอตลอดมา กิตติศัพท์ความเคร่งครัดมั่นคงในความซื่อสัตย์ ระเบียบวินัย และบทบัญญัติแห่งกฎหมายของท่านผู้นี้ เป็นที่นับถือและสรรเสริญในบรรดาสาธุชนทั่วหน้าและเป็นที่ยกย่องแล้ว จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม แต่งตั้งให้เป็นองคมนตรีใน พ.ศ. ๒๕๑๘

ด้านครอบครัวสมรสกับท่านผู้หญิงเนื่องสนิท สิทธิสุนทร มีบุตร-ธิดา ๙ คน มีหญิง ๒ คน ชาย ๗ คน พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร

ถึงแก่อสัญกรรมด้วยโรคหัวใจล้มเหลว เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๑
สิริอายุ ๙๖ ปี ๘๒ วัน ต่อมาเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๒
พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงพระศพ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

๑๗. พ.ต.อ. ชุนนกรรัฐเขตต์ (สุนทร ตามไท) ^{๓๖}

(๑ มีนาคม ๒๔๙๐ – ๒๑ ธันวาคม ๒๕๙๐)

^{๓๖} รวบรวมงานของพันตำรวจเอกชุนนกรรัฐเขตต์. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพันตำรวจเอกชุนนกรรัฐเขตต์ (สุนทร ตามไท) ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๒๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๑๗. (ไม่ปรากฏเลขหน้า)

พ.ต.อ.ขุนนครรัฐเขตต์ (สุนทร ตามไท) เกิดเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๔๔ ณ บ้านตำบลห้วยจรเข้ม อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม เป็นบุตร นายฮวด และนางกบ ตามไท มีพี่น้องร่วมบิดามารดา รวม ๘ คน คือ

๑. นายกำแพง ตามไท (ถึงแก่กรรม)
๒. นางซุ่นเอ็ง สำราญทรัพย์
๓. พ.ต.อ.ขุนนครรัฐเขตต์
๔. นายจรูญ ตามไท
๕. นายฮอง ตามไท
๖. นางกิมเส็ง เหลืองทองคำ
๗. ศาสตราจารย์ นายแพทย์ บุญเลี้ยง ตามไท
๘. พล.ต.ต.ชวลิต ตามไท

พ.ต.อ.ขุนนครรัฐเขตต์ ได้สมรสกับ นางแหวน ตามไท (รุจิระ ชุณห) เมื่อวันที่ ๑๗ เดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๔๗๐ มีบุตรธิดา รวม ๓ คน คือ

๑. นายสมศักดิ์ ตามไท (ถึงแก่กรรม) สมรสกับ สกานต์ สลิต ยุทธการ
๒. นางสมวงศ์ จังคศิริ สมรสกับ นายศิววงศ์ จังคศิริ
๓. นายสมหมาย ตามไท สมรสกับ สุนารี หงส์ปาน

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.๒๔๕๖ เริ่มเข้าศึกษาในชั้นมัธยมปีที่ ๑ โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม

- พ.ศ.๒๔๖๐ สอบไล่ได้ประกาศนียบัตรชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕
- พ.ศ.๒๔๖๔ ได้อุปสมบท ณ วัดสัมปทวน อำเภอนครไชยศรี จังหวัดนครปฐม สอบไล่ได้ประกาศนียบัตรนักธรรมตรี
- พ.ศ.๒๔๗๓ สอบอบรมนายอำเภอ หอวัง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้
- พ.ศ.๒๔๗๗ สอบไล่ได้วิชาธรรมศาสตร์ปีที่ ๒ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประวัติรับราชการ และตำแหน่งที่ได้รับ

ได้เริ่มเข้ารับราชการในกรมมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๖๖ โดยได้รับตำแหน่งตามลำดับดังต่อไปนี้

- ๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๖๖ เสมียนมหาดไทย จังหวัดนครปฐม
- ๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๖๗ เสมียนสาธารณสุขจังหวัดนครปฐม
- ๒๓ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๗๐ ปลัดอำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม
- ๑ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๗๑ ปลัดอำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม
- ๒๖ มีนาคม พ.ศ.๒๔๗๖ นายอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
- ๓๐ มีนาคม พ.ศ.๒๔๘๒ นายอำเภอปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๑๖ เมษายน พ.ศ.๒๔๘๔ ข้าหลวงประจำจังหวัดสระบุรี
- ๑๕ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๘๖ ข้าหลวงประจำจังหวัดสงขลา
- ๒๒ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๘๙ ประจำกระทรวงมหาดไทย
- ๑๓ มกราคม พ.ศ.๒๔๙๐ หัวหน้ากองคลัง กระทรวงมหาดไทย
- ๑๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๙๐ ข้าหลวงประจำจังหวัดนครปฐม
- ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๙๐ กระทรวงมหาดไทยสั่งให้ออกรอผลการศึกษา กพ.

- ๘ กันยายน พ.ศ.๒๔๙๒ กระทรวงมหาดไทยสั่งออกจากราชการ รับบำเหน็จบำนาญ ตั้งแต่วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐
- ๑๓ มีนาคม พ.ศ.๒๔๙๓ กระทรวงมหาดไทย มีคำสั่งให้กลับเข้ารับราชการ เนื่องจากไม่มีความผิดและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัดปทุมธานี
- ๑๒ เมษายน พ.ศ.๒๔๙๔ ประจำจังหวัดนครสวรรค์
- ๓ เมษายน พ.ศ.๒๔๙๖ รักษาการในตำแหน่งรองผู้ว่าราชการ ภาค ๖
- ๑ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๙๖ รองผู้ว่าราชการ ภาค ๖
- ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๙๗ รักษาการในตำแหน่งรองอธิบดีกรมมหาดไทย
- ๘ มีนาคม พ.ศ.๒๔๙๗ รองอธิบดีกรมมหาดไทย
- ๑๕ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๐ อธิบดีกรมมหาดไทย
- ๑๙ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๐ อธิบดีกรมราชทัณฑ์
- ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๐๑ รองปลัดกระทรวงมหาดไทย
- ๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๐๕ ออกจากราชการ รับบำเหน็จบำนาญ เนื่องจากรับราชการมาครบกำหนดเกษียณอายุ

ราชการและความดีความชอบพิเศษ

- ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๗๓ ได้รับพระราชศักดิ์ เป็น ขุนนครรัฐเขตต์ ศักดินา ๔๐๐ (ป)

- ๑๔ มกราคม พ.ศ.๒๔๙๗ ได้รับพระราชทานยศเป็นว่าที่นายพัน
ตำรวจเอก
- ๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๙๗ ได้รับพระราชทานยศเป็นนายพันตำรวจเอก
- ๑๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๐๐ ได้รับแต่งตั้งเป็นนายกองเอกกองอาสา
รักษาดินแดน

เครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญที่ได้รับพระราชทาน

- ๘ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๗๔ เหรียญทองมงกุฎไทย
- ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๗๘ เหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญ
- ๒๐ กันยายน พ.ศ.๒๔๘๑ จัตุมหาภรณ์มงกุฎไทย
- ๒๗ กันยายน พ.ศ.๒๔๘๓ จัตุมหาภรณ์ช้างเผือก
- ๓๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๘๔ เหรียญช่วยราชการเขตต์ภายใน
- ๑๘ กันยายน พ.ศ.๒๔๘๖ ตริตาภรณ์มงกุฎไทย
- ๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๙๖ ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย
- ๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๙๘ ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก
- ๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๙๘ เหรียญจักรพรรดิมาลา
- ๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๙๙ เหรียญรัตนาภรณ์ชั้น ๓
- ๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๑ ประถมาภรณ์มงกุฎไทย
- ๑๔ มกราคม พ.ศ.๒๕๐๓ เหรียญราชการชายแดน
- ๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๔ ประถมาภรณ์ช้างเผือก

เครื่องอิสริยาภรณ์ต่างประเทศ

๒๔ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๔ เครื่องอิสริยาภรณ์ทหารสามกองทัพชั้น A1
ของสาธารณรัฐจีน

พ.ต.อ.ขุนนครรัฐเขตต์ ได้ล้มป่วยด้วยโรคเบาหวาน และโรคหัวใจ
ได้ถึงแก่อนิจกรรม ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เมื่อวันที่ ๗ เมษายน
๒๕๑๗ สิริรวมอายุ ๗๒ ปี ๘ เดือน ๗ วัน

๑๘. ขุนไมตรีประจักษ์ (ไมตรี ไมตรีประจักษ์)

(๑ มกราคม ๒๔๙๑ - ๒๐ มีนาคม ๒๔๙๔)

ขุนไมตรีประจักษ์ (ไมตรี ไมตรีประจักษ์) ชื่อเดิมคือ กิมเซ็ง วัลยกุล ปรากฏข้อมูลว่า เคยดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนครนายก ระหว่าง ๕ พ.ค.๒๔๘๔ - ๓๑ ธ.ค. ๒๔๘๕ และดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการ จังหวัดมหาสารคาม เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๖ - ๒๔๘๙

๑๙. นายแม่น อรจันทร์^{๓๗}

(๓ เมษายน ๒๕๙๔ – ๓๑ ธันวาคม ๒๕๙๔)

^{๓๗} อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายแม่น อรจันทร์ ป.ม., ท.ช.,
ภ.ป.ร. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร วันพุธ
ที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๗. ๒๕๑๗. กรุงเทพฯ : บริษัท บพิศ จำกัด.

นายแม่น อรจันทร์ เป็นบุตรนายจันทร์กับนางทองคำ อรจันทร์ เกิดที่ตำบลวังแดง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ.๒๔๔๖ มีพี่สาวพี่ชายบิดา มารดาเดียวกัน คือ.-

๑. นางละออ ทวีวัฒน์ ถึงแก่กรรม
๒. นายทองหล่อ อรจันทร์ ถึงแก่กรรม
๓. นายทองใบ อรจันทร์ ถึงแก่กรรม
๔. พี่สาวพี่ชายอีก ๗ คน ถึงแก่กรรมแต่ยังเยาว์
๕. นายแม่น อรจันทร์ เป็นบุตรคนที่ ๑๑

การศึกษา

พ.ศ.๒๔๕๗ ถึง พ.ศ.๒๔๖๒ ศึกษา ณ โรงเรียนประจำจังหวัดลพบุรี จนชั้นมัธยมปีที่ ๓

พ.ศ.๒๔๖๓ ถึง พ.ศ.๒๔๖๕ ศึกษา ณ โรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร จังหวัดพระนคร

พ.ศ.๒๔๖๖ ถึง พ.ศ.๒๔๖๙ ศึกษา ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แผนกรัฐประศาสนศาสตร์ สำเร็จวิชารัฐประศาสนศาสตร์

๑ เมษายน พ.ศ.๒๔๗๐ ฝึกหัดราชการในกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย แล้วไปฝึกหัดราชการ ณ มณฑลนครราชสีมา ซึ่งขณะนั้น มหาอำมาตย์โท พระยาเพชรดา (สอาด ณ บ่อมเพชร) เป็นสมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลนครราชสีมา

พ.ศ.๒๔๗๓ สอบไล่วิชาข้าราชการพลเรือนชั้นสัญญาบัตร กระทรวงมหาดไทย ณ มณฑลนครราชสีมา ได้เป็นลำดับที่ ๒

พ.ศ.๒๔๘๓ ได้รับปริญญานิติศาสตร์บัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๘๗ เข้ารับการอบรม ณ โรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครอง กระทรวงมหาดไทย เพื่อคัดเลือกเป็นข้าราชการชั้นเอก แล้วได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นลำดับที่ ๔ ในจำนวนผู้เข้ารับการอบรม ๑๕ นาย

การสมรส

ขณะที่ดำรงตำแหน่งนายอำเภอตำบลขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ได้สมรสกับ นางสาววิจิตรา ชาญะกุล ธิดาขุนอดุลกริเชตต์ นายอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ.๒๕๗๖ มีธิดากับนางวิจิตรา อรจันทร์ ๓ คน คือ

๑. แพทย์หญิง มัลลิกา สติตย์วงศ์ สมรสกับ นายแพทย์เสนาะ สติตย์วงศ์
๒. นางมาลีณ บัญจะ สมรสกับ นายสมใจ บัญจะ
๓. นางมัทนา อู่ละพันธ์ สมรสกับ นายสมชาย อู่ละพันธ์

การรับราชการ

- ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๗๐ ปลัดอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เงินเดือน ๔๐ บาท
- ๑ กันยายน พ.ศ.๒๔๗๓ ปลัดอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เงินเดือน ๕๐ บาท
- ๒๗ กันยายน พ.ศ.๒๔๗๕ ผู้ตั้งตำแหน่งนายอำเภอตำบลขุนทด จังหวัด
นครราชสีมา เงินเดือน ๑๐๐ บาท
- ๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๗๖ นายอำเภอตำบลขุนทด จังหวัดนครราชสีมา
เงินเดือน ๑๕๐ บาท
- ๙ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๗๗ นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
เงินเดือน ๑๕๐ บาท
- ๑ เมษายน พ.ศ.๒๔๗๘ นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
เงินเดือน ๑๖๐ บาท
- ๑ เมษายน พ.ศ.๒๔๘๐ นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
เงินเดือน ๑๗๐ บาท
- ๑ เมษายน พ.ศ.๒๔๘๒ นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
เงินเดือน ๑๘๐ บาท
- ๑ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๘๔ นายอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
เงินเดือน ๑๙๐ บาท
- ๑๑ มกราคม พ.ศ.๒๔๘๖ ปลัดจังหวัดนครปฐม เงินเดือน ๑๙๐ บาท
- ๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๘๖ ปลัดจังหวัดนครปฐม เงินเดือน ๒๒๐ บาท
- ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๘๗ รักษาการตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์ เงินเดือน ๒๒๐ บาท

- ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๘๗ ข้าหลวงประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
เงินเดือน ๓๒๐ บาท
- ๒๒ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๘๗ ข้าหลวงประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
เงินเดือน ๔๐๐ บาท
- ๒๘ กันยายน พ.ศ.๒๔๘๗ ข้าหลวงประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี
เงินเดือน ๔๐๐ บาท
- ๑ มกราคม พ.ศ.๒๔๘๘ ข้าหลวงประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช
เงินเดือน ๔๕๐ บาท
- ๑ มกราคม พ.ศ.๒๔๙๑ ข้าหลวงประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช
เงินเดือน ๕๐๐ บาท
- ๑ มกราคม พ.ศ.๒๔๙๒ ข้าหลวงประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช
เงินเดือน ๕๕๐ บาท
- ๑ มกราคม พ.ศ.๒๔๙๓ ข้าหลวงประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช
เงินเดือน ๖๐๐ บาท
- ๑๐ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๙๓ ข้าหลวงประจำจังหวัดราชบุรี เงินเดือน
๖๐๐ บาท
- ๓ เมษายน พ.ศ.๒๔๙๔ ข้าหลวงประจำจังหวัดนครปฐม เงินเดือน
๖๐๐ บาท
- ๘ มกราคม พ.ศ.๒๔๙๕ ข้าหลวงประจำจังหวัดราชบุรี เงินเดือน
๖๐๐ บาท
- ๑ มกราคม พ.ศ.๒๔๙๕ ผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรี เงินเดือน ๖๕๐ บาท
- ๓๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๙๖ ผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรี ชั้นพิเศษ (รุ่น
แรก) เงินเดือน ๖๕๐ บาท

- ๑ มกราคม พ.ศ.๒๔๙๘ ผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรี ชั้นพิเศษ
เงินเดือน ๗๐๐ บาท
- ๑ มกราคม พ.ศ.๒๔๙๙ ผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรี ชั้นพิเศษ
เงินเดือน ๗๕๐ บาท
- ๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๐๐ ผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรี ชั้นพิเศษ
เงินเดือน ๘๐๐ บาท
- ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๑ รักษาการในตำแหน่งผู้ตรวจราชการ
กระทรวงมหาดไทย เงินเดือน ๘๐๐ บาท
- ๒๖ มีนาคม พ.ศ.๒๕๐๑ ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย
เงินเดือน ๘๐๐ บาท
- ๑ เมษายน พ.ศ.๒๕๐๑ ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย
เงินเดือน ๙๐๐ บาท
- ๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๐๒ ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย
เงินเดือน ๑,๐๐๐ บาท
- ๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๐๓ ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย
เงินเดือน ๖,๗๐๐ บาท
- ๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๐๔ ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย
เงินเดือน ๗,๒๐๐ บาท
- ๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๐๔ ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย
เงินเดือน ๗,๖๕๐ บาท
- ๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๐๕ ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย
เงินเดือน ๘,๐๐๐ บาท ชั้นพิเศษเต็มขั้น

๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๙ ลาออกจากราชการในตำแหน่งผู้ตรวจ
ราชการกระทรวงมหาดไทย เหตุรับราชการ
นาน ได้รับบำนาญเดือนละ ๗,๓๖๐ บาท

รวมเวลาที่ นายแม่้น อรจันทร์ รับราชการในสังกัด
กระทรวงมหาดไทย ๓๙ ปี และได้รับเวลาราชการทวีคูณ ซึ่งปฏิบัติราชการ
อยู่ในเขตประกาศใช้กฎอัยการศึกอีก ๗ ปี ๙ วัน รวมเวลาราชการคำนวณ
อัตราบำนาญ ๔๖ ปี ๙ วัน รับราชการในตำแหน่งต่างๆ คือ

ตำแหน่งปลัดอำเภอ ๔ ปี

ตำแหน่งนายอำเภอและปลัดจังหวัด ๑๒ ปี

ตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด ๑๕ ปี

ตำแหน่งผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย ๘ ปี

ยศและตำแหน่งพิเศษ

๑๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๐๐ นายกองโท กองรักษาดินแดน

๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๘ นายกองเอก กองรักษาดินแดน

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

๔ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๗๘ เหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญ

๒๗ กันยายน พ.ศ.๒๔๘๓ จัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย

๑๙ กันยายน พ.ศ.๒๔๘๓ จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก

๙ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๘๗ เหรียญช่วยราชการเขตภายใน

๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๙๑ ตริตาภรณ์มงกุฎไทย

๕ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๙๓ เหรียญบรมราชาภิเษก

๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๙๓ ตริตาภรณ์ช้างเผือก

- ๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๙๕ เจริญจักรพรรดิมาลา
๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๙๖ ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย
๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๙๘ เจริญรัตนนาภรณ์รัชกาลที่ ๙ ชั้น ๓
๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๓ ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก
๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๖ ประถมาภรณ์มงกุฎไทย

ราชการพิเศษ

ตั้งแต่วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ ถึงวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๐๘ ปฏิบัติราชการอยู่ในเขตประกาศใช้กฎอัยการศึก ได้รับวันรับราชการ ทวีคูณ รวม ๗ ปี ๙ วัน

วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ กองทัพญี่ปุ่น ยกพลขึ้นบกประเทศไทย เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา นายมั่น อรจันทร์ ดำรงตำแหน่งนายอำเภอ บ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ณ วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๘๔ หน่วยกองทัพญี่ปุ่น เข้าถึงท้องที่อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ประเทศไทย จำต้องเข้าเป็น พันธมิตรกับประเทศญี่ปุ่น ผู้บัญชาการทหารสูงสุดมีคำสั่ง ท.สนามที่ ๙๗/ ๒๔๘๕ ลงวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๕ แต่งตั้งนายอำเภอบ้านโป่ง จังหวัด ราชบุรี เป็นอนุกรรมการ ดำเนินการสร้างทางรถไฟทหารเชื่อมระหว่าง ประเทศไทยกับประเทศพม่า โดยให้มีหน้าที่ดำเนินการช่วยเหลือ คณะกรรมการจัดสร้างทางรถไฟทุกกรณี และปฏิบัติการประสานงานกับ เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายในอันจะให้งานลุล่วงไปด้วยดี นายมั่น อรจันทร์ นายอำเภอบ้านโป่ง ได้ปฏิบัติการตามคำสั่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและ นโยบายของรัฐบาล โดยผ่อนสั้นผ่อนยาวตามควรแก่กรณี เพื่อรักษา ประโยชน์เอกราชของชาติไทย ได้รับความชมเชยจากผู้บัญชาการทหาร สูงสุด ได้รับเหรียญช่วยราชการเขตภายใน และได้เลื่อนเงินเดือน ๒ ชั้น

ในชีวิตราชการของนายแม่้น อรจันทร์ รวม ๓๙ ปี มีอุดมคติในการปฏิบัติราชการคือ "ความสุจริตยุติธรรม" ตลอดมา และพัฒนาสร้างเสริมความเจริญแก่ท้องที่ บำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน ประพฤติอยู่ในทำนองคลองธรรม ไม่แอบอิงหรือใช้อำนาจหน้าที่หาผลประโยชน์ตน เป็นที่เคารพศรัทธาของข้าราชการในบังคับบัญชา และประชาชน ย้ายจากท้องที่อำเภอไค้งหวัดไค มีผู้อาลัยกล่าวขวัญถึง ชีวิตราชการได้เจริญก้าวหน้ามาตามลำดับ

ชีวิตเมื่อออกจากราชการแล้ว

เมื่อออกจากราชการแล้ว นายแพทย์ผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นเพื่อนนิสิตจุฬาลงกรณ์รุ่นเดียวกัน ได้ให้คำเตือนว่า ออกจากราชการแล้ว แม้ได้รับเงินบำนาญพอกินพอใช้ แต่อายุ ๖๐ ปี ยังมีกำลังวังชาพอจะทำงานการได้ อย่าไปอยู่เปล่าโดยไม่ทำอะไรอายุจะสั้น ควรหางานทำ ได้มีโอกาสใช้สมองและร่างกายได้เคลื่อนไหวในระหว่างทำงาน ไม่เบื่อชีวิต อายุจะยืน นายแมน อรจันทร์ จึงได้ช่วยนางวิจิตรา อรจันทร์ ภริยาทำงานธนาคาร ซึ่งนางวิจิตรา อรจันทร์ ภริยา เป็นตัวแทนธนาคารนครหลวงไทย จำกัด อยู่หลายสาขา และด้วยความเอื้ออารีย์ ของคุณวิศิษฐ์ ศรีสมบูรณ์ กรรมการผู้จัดการธนาคารนครหลวงไทย จำกัด เห็นว่า นายแมน อรจันทร์ มีความซื่อสัตย์สุจริต ตามประวัติรับราชการชื่อเสียงดีงาม เมื่อธนาคารนครหลวงไทย จำกัด เปิดสาขาขึ้นที่อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จึงได้แต่งตั้งให้นายแมน อรจันทร์ เป็นผู้จัดการสาขานครไชยศรี แล้วได้ย้ายไปเป็นผู้จัดการสาขาสამพราน นายแมน อรจันทร์ ได้ทำงานเป็นผู้จัดการสาขาตลอดมาจนอายุเข้าวัยชราได้ขอลาออกจากตำแหน่งผู้จัดการธนาคารสาขา เพื่อพักผ่อนในบั้นปลายของชีวิต

นายแมน อรจันทร์ ได้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ เวลาเช้าตรู่ โดยสงบศิริรวมอายุ ๗๒ ปี

๒๐. นายพยุ่ง ตันตลีปีกร^{๓๘}

๘ มกราคม ๒๔๙๕ – ๓ เมษายน ๒๔๙๖

^{๓๘} อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายพยุ่ง ตันตลีปีกร ต.ช. ต.ม. ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม ๕ เมษายน ๒๕๒๐. ๒๕๒๐. กรุงเทพฯ: บริษัททบพิธการพิมพ์.

นายพยุง ต้นตีสีปิกกร เป็นบุตรคนที่ ๓ ของนายหลี่ และนางเซย ต้นตีสีปิกกร เกิดที่ตำบลบ้านรางยาว อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เดิมนามสกุลรัตนจินดา ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น ต้นตีสีปิกกร ตามนามสกุลที่ได้รับพระราชทานจากรัชกาลที่ ๖ มีพี่น้อง ๗ คน คือ

๑. เด็กหญิง (ถึงแก่กรรมแต่เยาว์วัย)
๒. เด็กหญิง (ถึงแก่กรรมแต่เยาว์วัย)
๓. นายพยุง ต้นตีสีปิกกร สมรสกับนางล้วนลักษณ์ ต้นติวณิช (ศรีสุวรรณธัช)
๔. นางไฉ่ ชูธงชัย สมรสกับนายอิ้ว ชูธงชัย
๕. นายจำรัส ต้นตีสีปิกกร สมรสกับ น.ส.สุมาลย์ พันธบุญชู
๖. นายจำเริญ ต้นตีสีปิกกร (ถึงแก่กรรม)
๗. นางจำเรียง (ถึงแก่กรรม) สมรสกับนายบุญเสริม ต้นสกุล

การศึกษา

- พ.ศ.๒๔๕๗ สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ ๓ จากโรงเรียนเบ็ญจมราชาทิศ (จังหวัดราชบุรี)
- พ.ศ.๒๔๖๒ สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ ๖ จากโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย
- พ.ศ.๒๔๖๕ ผ่านการศึกษาห้อง ๑ รัฐประศาสนศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พ.ศ.๒๔๖๗ สำเร็จประโยคครูประถม จากโรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศน์
- พ.ศ.๒๔๖๘ เป็นนักเรียนทำการนายดาบ จากโรงเรียนนายร้อยทหารบก
- พ.ศ.๒๔๖๙ ได้ยศนายดาบปืนใหญ่ จากกรมทหารปืนใหญ่ที่ ๔ (ร.บ.)

- พ.ศ.๒๔๗๐ สำเร็จประโยคครูมัธยม จากสำนักยาจารย์สมาคม
 พ.ศ.๒๔๗๔ สำเร็จปริญญาตรีธรรมศาสตร์ฯ จากโรงเรียนกฎหมาย
 พ.ศ.๒๔๗๘ ผ่านการศึกษาปริญญาโทภาค ๑ (ร.) ๑๑ ลักษณะวิชาใน
 ๑๓ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง

การรับราชการ

- ๒๑ เมษายน ๒๔๖๘ ประจําการทหารส่งเข้าเป็นนักเรียนนายดาบ
 โรงเรียนนายร้อยทหารบก
 ๑ เมษายน ๒๔๖๙ เป็นผู้บังคับหมวดกองร้อยที่ ๒ กรมทหารปืน
 ใหญ่ที่ ๔ จังหวัดราชบุรี กระทรวงกลาโหม
 ๑๕ มิถุนายน ๒๔๗๐ รับราชการสังกัดกระทรวงธรรมการ เป็นครู
 โรงเรียนมัธยม วัดราชบพิตร
 ๑๗ กรกฎาคม ๒๔๗๙ เป็นครูโรงเรียนมัธยมวัดบพิตรพิมุข
 ๑๖ มีนาคม ๒๔๗๙ โอนเข้ารับราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทย
 เป็นนายอำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา
 ๑ เมษายน ๒๔๘๓ นายอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี
 ๒๓ พฤษภาคม ๒๔๘๕ นายอำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพง
 เพ็ชร
 ๑ มิถุนายน ๒๔๘๖ หัวหน้าแผนกการศึกษาเทศบาล กองควบคุม
 เทศบาล กรมมหาดไทย
 ๑๘ พฤษภาคม ๒๔๘๗ หัวหน้าแผนกพนักงานเทศบาล กองควบคุม
 เทศบาล กรมมหาดไทย
 ๑๒ ธันวาคม ๒๔๘๗ หัวหน้าแผนกโรงเรียน กองการปกครอง กรม
 มหาดไทย

๔ พฤศจิกายน ๒๔๘๙	หัวหน้าแผนกบำรุงท้องที่ กองการปกครอง กรมมหาดไทย
๓๑ มกราคม ๒๔๙๔	รักษาการในตำแหน่งข้าหลวงตรวจการกรม กรมมหาดไทย
๘ มกราคม ๒๔๙๕	รักษาการในตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัด นครปฐม
๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๕	โอนเข้าสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวง และได้ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัด นครปฐม
๓ เมษายน ๒๔๙๖	ผู้ว่าราชการจังหวัดฉะเชิงเทรา
๑๒ ตุลาคม ๒๔๙๗	ประจำกระทรวงมหาดไทย
๖ มกราคม ๒๔๙๙	ผู้ว่าราชการจังหวัดเลย
๗ สิงหาคม ๒๕๐๐	ผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรสาคร
๓๐ ตุลาคม ๒๕๐๑	ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่
๗ เมษายน ๒๕๐๒	ประจำกระทรวงมหาดไทย และออกจาก ราชการรับบำเหน็จบำนาญ

ได้รับพระราชทานยศ

รองอำมาตย์ตรี เมื่อ ๔ พฤศจิกายน ๒๔๗๑

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญ

พ.ศ.๒๔๖๘	เหรียญบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ ๗
พ.ศ.๒๔๗๔	เหรียญที่ระลึกฉลองพระนคร
พ.ศ.๒๔๗๗	เหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญ

๒๗ กันยายน พ.ศ.๒๕๘๓	จัดรายการณมังกฎไทย
๑๘ กันยายน พ.ศ.๒๕๘๔	จัดรายการณข้างเฟือก
๔ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๙๑	ตรีตาการณมังกฎไทย
พ.ศ.๒๕๕๔	เหรียญบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ ๙
๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๙๕	เหรียญจักรพรรดิมาลา
๓ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๙๖	เหรียญรัตนาภรณ์ ชั้น ๔
๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๙๖	ตรีตาการณข้างเฟือก

การอุปสมบท

พ.ศ.๒๕๐๐ ในระหว่างดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดเลย ได้กราบถวายบังคมลาอุปสมบท ๑ พรรษา ที่วัดราชบพิศ สอบได้นักธรรมตรี **ชีวิตครอบครัว**

นายพยุ่ง ตันตลีปีกร ได้เริ่มชีวิตคู่เมื่อเข้ารับราชการเป็นครู โดยสมรสกับ นางล้วนลักษณ์ ตันตวินิช (ศรีสุวรรณธัช) ได้ร่วมเผชิญชีวิตทั้งสุขและทุกข์มาด้วยกันตลอดเวลาจนถึงแก่กรรม มีบุตรธิดารวม ๖ คนด้วยกัน คือ

๑. นายแพทย์พยงค์ ตันตลีปีกร
๒. เกสัชกรหญิงพยุรี ตันตลีปีกร
- ๓ นายโพยม ตันตลีปีกร
๔. พ.ต. พยมพร ตันตลีปีกร
๕. ทันตแพทย์พะยะพัชร ตันตลีปีกร
๖. นายสัตวแพทย์พยัตรา ตันตลีปีกร

บั้นปลายของชีวิต

เมื่อออกจากการใช้ชีวิตรับราชการแล้ว ก็มีโอกาสดได้อยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิดพร้อมหน้า พ่อ แม่ ลูก และได้ทุ่มเทเวลาให้การสั่งสอนอบรมและแนะนำ ทั้งในด้านความรู้และประสบการณ์แก่ลูกๆ รวมทั้งเลี้ยงดูหลานตาซึ่งมีเพียงคนเดียว อย่างชนิดที่เรียกว่ายังไม่ให้โต ไร่มัไม่ให้ตอม นีบแต่แบเบาะ เมื่อโตพอสมควรก็พาเดินเที่ยวจากบ้าน ไปตามถนนราชดำเนินจนถึงลานพระบรมรูปทรงม้าบ้าง ไปสนามหลวงบ้าง รวมทั้งพาขึ้นรถเมล์เที่ยวทั่วทุกสาย และเมื่อผ่านสถานที่สำคัญต่างๆ อันเป็นประวัติศาสตร์ ก็ จะบอกเล่าและซักถามให้เกิดความเอาใจใส่สนใจ จดจำตั้งแต่เล็กๆ เมื่อหลานเข้าโรงเรียนแล้วก็จะเป็นผู้รับ-ส่ง ตลอด จนกวัดขันในการเรียนและความประพฤติอยู่ตลอดมา แม้กระทั่งร่างกายไม่อยู่ในสภาพปกติ เนื่องจากป่วยเป็นโรคมะเร็งในปอด ก็ยังปฏิบัติกับหลานอยู่เช่นนั้นเป็นกิจวัตรและประมาณ ๓ เดือนให้หลังนับจากวันทราบสมุฐานของโรค แม้ว่าลูกและเขยซึ่งเป็นหมอ ร่วมกับเพื่อนหมอที่เชี่ยวชาญด้านมะเร็ง จะได้พยายามเยียวยารักษาเป็นสามารรถ ก็ไม่อาจหยุดยั้งการคุกคามอันร้ายกาจของโรคได้ จนปอดหมดสภาพการไ้ใช้งาน และทุกๆ ที่ในขณะนั้นกำลังใจและความรู้สึกของคุณพ่อยังดีอยู่ตลอดเวลา แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขได้ ท่านจึงได้จากพวกเราไปด้วยอาการอันสงบ เมื่อเวลาประมาณ ๑๗.๐๐ น. ของวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๑๒

๒๑. ขุนคำณวนวิจิตร (เชย บุนนาค)^{๓๙}

๓ เมษายน ๒๔๙๖ – ๓๑ ธันวาคม ๒๕๐๐

^{๓๙} คำณวนวิจิตรอนุสรณ์. ๒๕๑๕. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรไทย.

ขุนคำฉนวนวิจิตร (เชย บุณนาค) เกิดที่บ้านปากคลองบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จังหวัดธนบุรี เมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๓๙ เป็นบุตรคุณแม่ ช่ม บุณนาค มหาตเล็ก (ในรัชกาลที่ ๔) ราชินิกุลชั้น ๔ และนางจันทร์ มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๔ คน คือ

๑. หลวงอินทรมสมบัติ (ชม บุณนาค)
๒. นางกระจ่าง บุณนาค
๓. ขุนคำฉนวนวิจิตร (เชย บุณนาค)
๔. นางเล็ก ดิษฐสำเร็จ

การศึกษา

เมื่อปฐมวัยได้ศึกษาเล่าเรียนอยู่ในโรงเรียนวัดอนงคาราม ต่อมาเมื่อบิดามารดาได้ย้ายภูมิลำเนาไปอยู่ที่บ้านวังหลัง ตำบลบ้านขมิ้น จังหวัดธนบุรี ก็ได้ย้ายตามบิดามารดาไปเรียนต่อที่โรงเรียนวัดอัมรินทราราม จนจบประโยคประถมบริบูรณ์ จึงได้ไปเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย เมื่อสำเร็จชั้นมัธยมบริบูรณ์แล้วได้สมัครเข้าเป็นนักเรียนปกครองของกระทรวงมหาดไทย เมื่อจบหลักสูตรแล้ว กระทรวงมหาดไทยได้คัดเลือกส่งฝากเข้าเรียนวิชาการปกครองต่อในโรงเรียนข้าราชการพลเรือน (รัฐศาสตร์) เป็นนักเรียนเข้าไปเป็นกลับ

การรับราชการ

พ.ศ.๒๔๕๗-๒๔๕๘

ต้องออกจากการศึกษาเนื่องจากเข้ารับราชการตามพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหารเป็นเวลา ๒ ปี

- พ.ศ.๒๔๕๙ กลับเข้ารับราชการในกระทรวงมหาดไทย
ตำแหน่งเสมียนพนักงาน
- พ.ศ.๒๔๖๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โอนตัวไปเข้ารับ
ราชการในกรมมหาดเล็กหลวง (สมัยสิ้นเกล้าฯ
รัชกาลที่ ๖)
- พ.ศ.๒๔๖๕ ต้องออกจากราชการเพราะยุบตำแหน่งหน้าที่
ราชการในกรมมหาดเล็กหลวง (สมัยดุสิตภาพ
ในรัชกาลที่ ๗)
- พ.ศ.๒๔๗๑ กลับเข้ารับราชการในกระทรวงมหาดไทย
ประจำแผนกราชทัณฑ์ กรมมหาดไทย
- พ.ศ.๒๔๗๒ เป็นพศดีเรือนจำจังหวัดตรัง (ขณะนั้นเรียก
พะทำมระง)
- พ.ศ.๒๔๗๒-๗๓ เป็นเลขานุการมณฑลอุดรธานี
- พ.ศ.๒๔๗๕ เป็นผู้รั้งตำแหน่งนายอำเภอธาตุเชิงชุม จังหวัด
สกลนคร
- พ.ศ.๒๔๗๕-๗๖ เป็นนายอำเภอธาตุเชิงชุม และรักษาการใน
ตำแหน่งปลัดจังหวัดสกลนคร อีกตำแหน่งหนึ่ง
- พ.ศ.๒๔๗๖ เป็นนายอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม
- พ.ศ.๒๔๘๐ เป็นปลัดจังหวัดนครพนม
- พ.ศ.๒๔๘๒ เป็นปลัดจังหวัดขอนแก่น
- พ.ศ.๒๔๘๕ เป็นปลัดจังหวัดพระตะบอง
- พ.ศ.๒๔๘๗ เป็นข้าหลวงประจำจังหวัดพิบูลสงคราม
- พ.ศ.๒๔๘๙ เป็นข้าหลวงประจำจังหวัดพิษณุโลก
- พ.ศ.๒๔๙๐ เป็นข้าหลวงประจำจังหวัดนครพนม

- พ.ศ.๒๔๙๕ เป็นข้าหลวงประจำจังหวัดจันทบุรี
- พ.ศ.๒๔๙๖ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด ชั้นพิเศษ จังหวัดนครปฐม
- พ.ศ.๒๕๐๑ ออกจากราชการรับบำนาญ ฐานครบเกษียณอายุ
- พ.ศ.๒๕๐๔ เข้าทำงานในสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์
- พ.ศ.๒๕๐๘ - ๒๕๑๓ เป็นผู้ดูแลพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่

ราชการพิเศษ

เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๔ ขณะที่เกิดสงครามเอเชียบูรพา กระทรวงมหาดไทยได้มีคำสั่งแต่งตั้งให้เป็นปลัดจังหวัด ช่วยราชการจังหวัดสงขลา อยู่ทำหน้าที่ร่วมในคณะกรรมการผสมไทยญี่ปุ่น

ยศบรรดาศักดิ์ที่ได้รับพระราชทาน

- พ.ศ.๒๔๖๐ ยศมหาดเล็กสำรอง
- พ.ศ.๒๔๖๑ ยศมหาดเล็กพิเศษ
- พ.ศ.๒๔๖๔ บรรดาศักดิ์ ขุนคำฉนวนวิจิตร
- พ.ศ. ๒๔๖๖ ยศ รองหุ้มแพร
- พ.ศ.๒๔๖๙ ยศ รองเสวกโท
- พ.ศ.๒๔๗๓ ยศ รองอำมาตย์โท

ยศพิเศษ

โต ในระยะเวลาที่อุปสมบทอยู่ ๑ พรรษา ได้ศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตร พระธรรมวินัย สอบได้นักธรรมตรี (เอก)

ขุนคำณวนวิจิตร มีบุตรและธิดา รวมทั้งสิ้น ๑๔ คน คือ

๑. น.ส.เลาลอ บุนนาค
๒. นายบุญชู บุนนาค
๓. นาวาตรี อวยชัย บุนนาค ร.น.
๔. นายเชิงชุม บุนนาค
๕. เรืออากาศเอก ประเชิน บุนนาค
๖. นายประยูทธ บุนนาค
๗. นายชุมพันธ์ บุนนาค
๘. นายวัชรวิ บุนนาค
๙. นายวีระชาติ บุนนาค
๑๐. นายธำรง บุนนาค
๑๑. นางรวมพร นิลโสภณ
๑๒. นายนิตยาภรณ์ บุนนาค
๑๓. นายพรธมเทพ บุนนาค
๑๔. นายภูซังค์ บุนนาค

ตลอดระยะเวลาที่ขุนคำณวนวิจิตรยังรับราชการอยู่ ได้เป็นผู้ที่ปฏิบัติกิจการงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ มีความขยันหมั่นเพียร อดทน ต่อความยากลำบากตรากตรำ มุ่งหวังแต่จะให้เกิดประโยชน์แก่ราชการของประเทศชาติ และความผาสุกของประชาชนเป็นที่ตั้ง ไม่เคยแสวงหาประโยชน์ส่วนตนอันจะพึงมีพึงได้ โดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่ราชการแต่ประการใด การงานในหน้าที่จึงดำเนินมาด้วยความก้าวหน้าและราบรื่น

สม่ำเสมอ ไม่เคยปรากฏต่างพร้อย หรือมีความบกพร่องจนถูกทางราชการ
 ดำเนินโทษทัณฑ์แต่ประการใดเลยจนถึงเวลาพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ราชการ
 งานอดิเรกอีกอย่างหนึ่งที่ขุนคำณวนวิจิตรรักจนเป็นนิสัยสืบมาแต่
 เยาววัย ก็คือการศึกษาหาความรู้ในทางวรรณคดีและการประพันธ์ ได้เคย
 ประพันธ์ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน นวนิยาย และสารคดี ไว้ในหนังสือราย
 สัปดาห์ รายปักษ์ รายเดือน และหนังสือที่ระลึกแจกในงานต่างๆ ตลอดจน
 การประพันธ์บทละครร้อง ละครพูด ให้แก่โรงเรียน และคณะละครต่างๆ
 นำแสดงออกโรงมาแล้วเป็นจำนวนมาก จนถึงบั้นปลายชีวิตผู้ช่วยชราก็ยังรัก
 การประพันธ์อยู่ แต่ก็ถือเป็นเพียงงานอดิเรกตามครั้งคราวที่มีผู้ขอร้องมา
 นั้น มิได้ถือเอางานนี้เป็นอาชีพอย่างจริงจังแต่ประการใด

ขุนคำณวนวิจิตร (เชย บุณนาค) ได้ถึงแก่กรรมด้วยโรคลมบัจจุบัน
 ในขณะดำรงตำแหน่งหน้าที่เป็นผู้ดูแลพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ เมื่อ
 วันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๓ ณ บ้านที่ ๓๖/๑๐ ข. ซอยร่มเย็น ตำบลวัง
 ทองหลาง อำเภอบางกะปิ จังหวัดพระนคร รวมอายุได้ ๗๓ ปี ๙ เดือน ๒๕ วัน

ขุนคำณวนวิจิตร (เชย บุณนาค) มีบุตรธิดากับนางคำณวนวิจิตร
 (ลออ บุณนาค) ๒ คนคือ

๑. นางสาวเลาลออ บุณนาค

๒. นาวาตรี อวยชัย บุณนาค

มีบุตรกับนางบุญนำ (ถึงแก่กรรมไปแล้ว) ๑ คน คือ

๑. นายบุญชู บุณนาค

มีบุตรกับนางทัศนีย์ บุณนาค ๗ คน คือ

๑. นายเชิงชุม บุณนาค

๒. เรืออากาศเอก ประเชิน บุณนาค

๓. นายประยุทธ บุณนาค

๔. นายวัชรีย์ บุนนาค

๕. นายวีระชาติ บุนนาค

๖. นายนิตยาภรณ์ บุนนาค

๗. นายภูซงค์ บุนนาค

มีบุตรกับนางรำพรรณ บุนนาค ๔ คน คือ

๑. นายชุมพันธ์ บุนนาค

๒. นายจ่าง บุนนาค

๓. นางรวมพร นิลโสภณ

๔. นายพรรณเทพ บุนนาค

รวมทั้งหมด ๑๔ คน

๒๒. นายพล วงศาโรจน์

๙ เมษายน ๒๕๐๑ - ๒๖ ตุลาคม ๒๕๑๐

ไม่พบข้อมูล

๒๓. นายดำรง สุนทรสารทูล^{๔๐}

๒๖ ตุลาคม ๒๕๑๐ – ๑ ตุลาคม ๒๕๑๓

ครอบครัว

^{๔๐} อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายดำรง สุนทรสารทูล ม.ป.ช., ม.ว.ม., ท.จ. ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๘ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๒๙. ๒๕๒๙. โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง : กรุงเทพฯ

นายดำรง สุนทรศารทูล เกิดเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๖๗ ที่ ตำบลสามพราน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นบุตรพระประชากร บริรักษ์ (ประชา สุนทรศารทูล) และนางประชากรบริรักษ์ (ลออ สุนทรศารทูล) สมรสกับคุณหญิงพัชรา สุนทรศารทูล (พัชรา มหาสันทนะ) มีบุตร และธิดารวม ๒ คน คือ นายดุลพจน์ สุนทร และ นางสาววิชญา สุนทรศารทูลอายุ

พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๙ คน คือ

๑. นางสาวละออง สุนทรศารทูล
๒. ร.ต.ท.อรัญ สุนทรศารทูล สมรสกับพิจิตร สุทัศน์ ณ อยุธยา
๓. นางอุไร บุญยกตู่ สมรสกับวัช บุญยกตู่
๔. นายบัญชา สุนทรศารทูล สมรสกับพิศวง กาญจนกุล
๕. นายดำรง สุนทรศารทูล สมรสกับพัชรา มหาสันทนะ (คุณหญิงพัชรา สุนทรศารทูล)
๖. นายอุรา สุนทรศารทูล สมรสกับบุญโกย รัตนบรรเทิง
๗. นางสาวอนุพันธ์ สุนทรศารทูล
๘. นางอาภรณ์ สายะวิบูลย์ สมรสกับชาติ สายะวิบูลย์
๙. นายจุลประชา สุนทรศารทูล สมรสกับดวงฤดี บุญยกตู่

วุฒิการศึกษา

- พ.ศ.๒๕๘๐ จบชั้นมัธยมบริบูรณ์ จากโรงเรียนเทพศิรินทร์
- พ.ศ.๒๕๘๘ จบธรรมศาสตร์บัณฑิต จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง

- พ.ศ.๒๔๙๖ จบปริญญาโททางรัฐศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พ.ศ.๒๔๙๘ จบ M.A. (Political Science) จาก Duke Univ.N.C.
- พ.ศ.๒๔๙๙ จบ M.S. (Social Welfare) จาก Univ.of Arkansas
- พ.ศ.๒๕๑๖ จบวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๑๖

๓. ประวัติการรับราชการ

- พ.ศ.๒๔๘๗ เริ่มเข้ารับราชการตำแหน่งเสมียนพนักงานชั้นจัตวา กองธนาธิการ กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง เมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม
- พ.ศ.๒๔๘๘ โอนมารับราชการที่กระทรวงมหาดไทย ตำแหน่งชั้นตรีประจำแผนกเก็บกองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย
- พ.ศ.๒๔๙๓ ประจำแผนกทะเบียน กองการปกครอง กรมมหาดไทย
- พ.ศ.๒๔๙๖ เป็นข้าราชการชั้นโท ตำแหน่งเลขานุการที่ปรึกษากระทรวงมหาดไทย สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย
- พ.ศ.๒๕๐๒ เป็นข้าราชการชั้นเอก ตำแหน่งหัวหน้ากองราชการส่วนท้องถิ่น ส่วนการปกครองท้องถิ่น กรมมหาดไทย
- พ.ศ.๒๕๐๓ หัวหน้ากองวิชาการ กรมมหาดไทย
- พ.ศ.๒๕๐๔ ปลัดจังหวัดนครปฐม
นายอำเภอเมืองลำปาง
ปลัดจังหวัดนครสวรรค์
- พ.ศ.๒๕๐๗ ผู้ว่าราชการจังหวัดระยอง
- พ.ศ.๒๕๑๐ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
- พ.ศ.๒๕๑๓ ผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี

- พ.ศ.๒๕๑๖ รองอธิบดีกรมการปกครอง
 พ.ศ.๒๕๒๐ อธิบดีกรมการปกครอง
 พ.ศ.๒๕๒๓ ปลัดกระทรวงมหาดไทย
 พ.ศ.๒๕๒๔ สำรองราชการสำนักนายกรัฐมนตรี
 พ.ศ.๒๕๒๕ นักปกครอง ๑๑ ประจำกระทรวงมหาดไทย และได้รับการแต่งตั้งเป็นประธานคณะที่ปรึกษากระทรวงมหาดไทย
 พ.ศ.๒๕๒๗ เกษียณอายุราชการ เมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน รวมเวลาที่รับราชการ ๔๐ ปี ๖ เดือน

ราชการพิเศษ

- พ.ศ.๒๕๐๕ ได้รับการคัดเลือกไปปฏิบัติงานประเทศญี่ปุ่น ไทเป ฮองกง และฟิลิปปินส์
 พ.ศ.๒๕๑๐ ได้รับทุน Foreign Specialist Grant จากกระทรวงต่างประเทศสหรัฐฯ ไปดูงาน ณ ประเทศสหรัฐฯ
 พ.ศ.๒๕๒๐ ปฏิบัติหน้าที่ทาง กอ.รมน. ในตำแหน่ง ทน.ฝปพ.กอ.รมน. เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ
 พ.ศ.๒๕๒๑ เป็นกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติ
 พ.ศ.๒๕๒๗ ภายหลังจากเกษียณอายุราชการแล้ว ได้รับการแต่งตั้งเป็นประธานคณะที่ปรึกษากระทรวงมหาดไทยต่อ ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๒๗ เป็นต้นมาจนถึงแก่กรรม

นอกจากนั้น ยังเคยดำรงตำแหน่งกรรมการในคณะกรรมการปฏิรูประบบราชการ และระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน กรรมการในคณะกรรมการสร้างงานในชนบท กรรมการในคณะกรรมการข้าราชการพล

เรือน และก่อนถึงแก่กรรมยังดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการการทางพิเศษแห่งประเทศไทย สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร และประธานสภากรุงเทพมหานครด้วย

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับ

- พ.ศ.๒๔๙๒ เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ.๒๕๐๐ จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก
- พ.ศ.๒๕๐๖ ตริตาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ.๒๕๑๐ ตริตาภรณ์ช้างเผือก
- พ.ศ.๒๕๑๒ ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ.๒๕๑๔ ตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ และทวีติยาภรณ์ช้างเผือก
- พ.ศ.๒๕๑๗ ประถมาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ.๒๕๑๙ ประถมาภรณ์ช้างเผือก
- พ.ศ.๒๕๒๑ มหาวชิรมงกุฎ ทุตติยจุลจอมเกล้า และเหรียญรัตนาภรณ์ชั้น ๓
- พ.ศ.๒๕๒๖ มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก

นายดำรง สุนทรศารทูล ได้ถึงแก่กรรม ด้วยโรคมะเร็ง เมื่อเวลา ๑๙.๒๕ น. ของวันจันทร์ที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๒๔ ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ รวมอายุได้ ๖๑ ปี ๑๗ วัน

๒๔. นายประพจน์ เกษะรุจิ

(๑ ตุลาคม ๒๕๑๓ - ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๑๘)

ไม่พบข้อมูล

๒๕. นายคล้าย จิตพิทักษ์^{๔๑}

๑๖ กรกฎาคม ๒๕๑๘ – ๑ ตุลาคม ๒๕๒๐

^{๔๑} อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพผู้เสียชีวิตเนื่องจากอุบัติเหตุที่ตอย
อ่างขาง อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ ๕ กันยายน ๒๕๒๔. ๒๕๒๔. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนัก
เลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

นายคล้าย จิตพิทักษ์ เกิดวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๔ ตำบลท่ามะเตือ อำเภอลำปาง จังหวัดพัทลุง บิดา นายเลี่ยม มารดา นางปล้องภรรยา นางประเมิน มีบุตร ๑ คน มีธิดา ๔ คน คือ

๑. นางประฤดา พิทักษ์สาตร
๒. นางสาวเครือมาศ จิตพิทักษ์
๓. นายคณิศร์ จิตพิทักษ์
๔. นางสาวปัทมาวดี จิตพิทักษ์
๕. เด็กหญิงชุตินา จิตพิทักษ์

คุณวุฒิการศึกษา การอบรม

๑. ป.ป.
๒. ธรรมศาสตร์บัณฑิต
๓. โรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครอง กระทรวงมหาดไทย
๔. วปอ. (รุ่นที่ ๑๕)

การดูงานในประเทศ/ต่างประเทศ

ด้านพัฒนาท้องถิ่น และความมั่นคง ณ อิสราเอล อิตาลี สวิตเซอร์แลนด์ เยอรมัน อังกฤษ ฝรั่งเศส สเปน ฟินแลนด์ นอร์เวย์ สวีเดน เดนมาร์ค มาเลเซีย สิงคโปร์

อาชีพก่อนได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

รับราชการ ตำแหน่ง ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย

เคยเป็นสมาชิกสภา ฯ

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๒๕๒๒

เครื่องราชอิสริยาภรณ์สูงสุดที่ได้รับ

๑. ประถมาภรณ์ช้างเผือก ๒๕๒๐
๒. ตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ ๒๕๑๕

การดำรงตำแหน่งหน้าที่ในรัฐสภา

- พ.ศ.๒๕๒๒
- กรรมการสามัญประจำสภา คณะกรรมการการปกครอง (๒๔ พ.ศ. ๒๕๒๒)
 - กรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติวิธีการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ พ.ศ.
 - กรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติเงินประจำตำแหน่งและประโยชน์ตอบแทนอื่นของตุลาการรัฐธรรมนูญ พ.ศ.
 - กรรมการวิสามัญเพื่อศึกษาปัญหาการขึ้นราคาน้ำประปาและกระแสไฟฟ้า
 - กรรมการวิสามัญเพื่อศึกษาสถานการณ์ในสามจังหวัดภาคใต้
 - กรรมการสามัญประจำสภา คณะกรรมการการปกครอง (๒๙ พ.ย. ๒๕๒๒)
 - กรรมการข้าราชการฝ่ายรัฐสภา
 - ประธานคณะกรรมการการการปกครอง

- พ.ศ.๒๕๒๓ - กรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารราชการ กรุงเทพมหานคร (ฉบับที่..) พ.ศ.
- กรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาข้อแก้ไขรัฐธรรมนูญ
- กรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่..) พ.ศ.
- พ.ศ.๒๕๒๔ - กรรมการวิสามัญกร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.
- กรรมการวิสามัญเพื่อศึกษาและพิจารณานโยบายการตั้งโรงงานแปรรูปไม้ยางพารา
- กรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๒๕

๒๖ นายเจริญ อ่างเกียรติ

(๑ ตุลาคม ๒๕๒๐ – ๑ ตุลาคม ๒๕๒๔)

ไม่ปรากฏข้อมูล

๒๗. นายสมพร ธนสถิตย์

(๑ ตุลาคม ๒๕๒๔ – ๓๐ กันยายน ๒๕๒๗)

ไม่ปรากฏข้อมูล

๒๘. นายสุชาติ พัววิไล

(๑ ตุลาคม ๒๕๒๗ – ๓๐ กันยายน ๒๕๓๐)

ไม่ปรากฏข้อมูล

๒๙. นายสุกิจ จุลลันนท์

(๑ ตุลาคม ๒๕๓๐ – ๓๐ กันยายน ๒๕๓๔)

ไม่ปรากฏข้อมูล

๓๐. นายประเวศ ต่อตระกูล

(๑ ตุลาคม ๒๕๓๔ – ๓๐ กันยายน ๒๕๓๗)

ไม่ปรากฏข้อมูล

๓๑. นายณัฐ ศรีวิหค

(๑ ตุลาคม ๒๕๓๗ – ๓๐ กันยายน ๒๕๓๙)

ไม่ปรากฏข้อมูล

๓๒. นายวิชัย ธรรมชอบ

(๑ ตุลาคม ๒๕๓๙ - ๓๐ เมษายน ๒๕๔๐)

ไม่ปรากฏข้อมูล

๓๓. นายสุชาญ พงษ์เหนือ

(๑ พฤษภาคม ๒๕๔๐ - ๓๐ กันยายน ๒๕๔๒)

ไม่ปรากฏข้อมูล

๓๔. นายมานิต ศิลปอาชา

(๑ ตุลาคม ๒๕๔๒ - ๓๐ กันยายน ๒๕๔๔)

ไม่ปรากฏข้อมูล

๓๕. นายนาวัน ชันธหิรัญ

(๑ ตุลาคม ๒๕๔๔ – ๓๐ กันยายน ๒๕๔๗)

ไม่ปรากฏข้อมูล

๓๖. นายประสาธ พงษ์ศิวกัญ

(๑ ตุลาคม ๒๕๔๗ – ๓๐ กันยายน ๒๕๔๙)

นายกองเอก ประสาธ พงษ์ศิวกัญ (เกิด ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๙) ประธานกรรมการ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ กรรมการ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) คู่สมรส นางวารุณี พงษ์ศิวกัญ

นายประสาธ จบการศึกษาจาก คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๒ และคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๗ ปริญญาโท สถาบันบัณฑิตพัฒน

นบริหารศาสตร์ พ.ศ.๒๕๓๖ และอบรมที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
รุ่นที่ ๔๑ พ.ศ.๒๕๔๒

นายประสาท รับราชการกระทรวงมหาดไทย เคยดำรงตำแหน่ง
ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม, จังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดพิจิตร รอง
อธิบดีกรมการปกครอง รองอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน และผู้ช่วย
ปลัดกระทรวงมหาดไทย

ในวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๐ ได้รับพระราชทานโปรดเกล้า
ยศ กองอาสารักษาดินแดน เป็น นายกองเอก

ก่อนหน้านี้ นายประสาท พงษ์ศิวกาย ลงสมัครคัดเลือก เป็น
ป.ป.ช. และคาดหวังว่าจะได้รับการคัดเลือกจากที่ประชุมวุฒิสภา ต่อมา
ได้รับแต่งตั้งจากคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมี
พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นกรรมการ ป.ป.ช. ใน พ.ศ.๒๕๔๙

๓๗. นายปรีชา บุตรศรี

(๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๙ – ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐)

นาย ปรีชา บุตรศรี เกิดเมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๓๕ มี
ประวัติการศึกษาดังนี้

- รัฐศาสตรบัณฑิต (การปกครอง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

- นักปกครองระดับสูง โรงเรียนนักปกครองระดับสูง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
- Management Government in Public Sector The Australian National University (anu)

ตำแหน่งทางราชการที่สำคัญ

- ผู้ว่าราชการจังหวัด (อุตรดิตถ์, อุทัยธานี, นครปฐม, ปทุมธานี)
- อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน
- ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย
- สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ

๓๘. นายชรินทร์ บัวประเสริฐ

(๑ ตุลาคม ๒๕๕๐ – ๓๐ กันยายน ๒๕๕๒)

นาย ชรินทร์ บัวประเสริฐ เกิดเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ.๒๕๒๒
สำเร็จการศึกษา พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

๓๙. หม่อมหลวงปนัดดา ดิศกุล

(๑ ตุลาคม ๒๕๕๒ – ๓๐ กันยายน ๒๕๕๓)

ร้อยเอก หม่อมหลวงปนัดดา ดิศกุล เกิดเมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๙๙ ชื่อเล่น: คุณเหลน เป็นบุตรชายเพียงคนเดียวของ พลตรี หม่อมราชวงศ์สังขดิศ ดิศกุล สมาชิกขบวนการเสรีไทย (สายอังกฤษ) ใน สงครามโลกครั้งที่ ๒ และสงครามมหาเอเชียบูรพา และอดีต เอกอัครราชทูตประจำประเทศมาเลเซีย สมานพันธรัฐสวิส และนครรัฐ วัติกัน กับนางมณฑนา ดิศกุล ณ อยุธยา เป็นนัสดา (หลาน) คนแรกใน หม่อมเจ้าจุลดิศ ดิศกุล ราของครักษ์และองคมนตรีในรัชกาลที่ ๗ พระโอรส องค์ใหญ่ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และ

เป็นปนัดดา (เหลน) สืบตระกูลเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า (ต.อ.จ.) ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เกิดที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ กรุงเทพมหานคร สมรสกับนางอัมพร ดิศกุล ณ อยุธยา และมีบุตรชายคนเดียว คือ นายวรดิศ ดิศกุล ณ อยุธยา

การศึกษา

ศึกษาในระดับประถมและมัธยมที่โรงเรียนสาธิต มศว ประสานมิตร จากนั้นจึงติดตามครอบครัวซึ่งบิดารับราชการเป็นเอกอัครราชทูต จึงได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาต่อในต่างประเทศ ณ โรงเรียนเตรียมทหารคิงส์ ประเทศออสเตรเลีย โดยสำเร็จการศึกษาปริญญาตรีทางวิทยาศาสตร์ และปริญญาโททางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (International Relations) จาก Brigham Young University ประเทศสหรัฐอเมริกา ภายหลังเข้ารับราชการแล้ว ได้รับทุนรัฐบาลญี่ปุ่น โดย ใจกล้า เข้ารับการศึกษาหลักสูตรวิชาประวัติศาสตร์ไทย-ญี่ปุ่นเปรียบเทียบ (History of Comparative Studies of Siam-Japan) ณ Sophia University ประเทศญี่ปุ่น และหลักสูตรการฝึกอบรมวิชาทางการทูต ณ กระทรวงการต่างประเทศ กรุงเทพมหานคร ดิ.ซี.

หม่อมหลวงปนัดดา ดิศกุล ผ่านการศึกษาหลักสูตร อาทิ หลักสูตรนักบริหารกระทรวงมหาดไทยระดับกลาง หลักสูตรนักปกครองชั้นสูง จากวิทยาลัยมหาดไทย สถาบันดำรงราชานุภาพ และหลักสูตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.รุ่น ๒๕๕๐)

ราชการ

ข้าราชการประจำ

หม่อมหลวงปนัดดา ดิศกุล เริ่มต้นเข้ารับราชการในกองทัพบก ตำแหน่งอาจารย์ส่วนการศึกษา กองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ชั้นยศร้อยเอก และเข้าศึกษาหลักสูตรกระโดดร่ม (ส่งทางอากาศ) รุ่นที่ ๑๔๔ พร้อมกับนักเรียนนายร้อย จปร. รุ่นที่ ๓๒ ณ ค่ายเอราวัณ ศูนย์สงครามพิเศษ จ.ลพบุรี และหลักสูตรชั้นนายร้อยเหล่าทหารม้า ณ ศูนย์การทหารม้า ค่ายอดิศร จ.สระบุรี จากนั้นได้ย้ายมารับราชการสังกัดกองการต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย และได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสำคัญหลายตำแหน่ง อาทิ ปฏิบัติราชการดำเนินงานวิเทศสัมพันธ์ (ฝ่ายกิจการต่างประเทศ) เป็นล่ามภาษาต่างประเทศประจำตัวรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (หลายสมัย) ใน พ.ศ.๒๕๔๑ ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการส่วนนโยบายการเมืองการปกครองและการบริหาร สำนักนโยบายและแผน เป็นหัวหน้าสำนักงานรัฐมนตรี กระทรวงมหาดไทย และปฏิบัติหน้าที่ช่วยราชการกองการต่างประเทศอีกตำแหน่งหนึ่ง

ใน พ.ศ.๒๕๔๖ ได้รับแต่งตั้งเป็น รองผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรสาคร รองผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี (พ.ศ.๒๕๔๗) รองผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ (พ.ศ.๒๕๕๐) ต่อมาในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๑ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน ระดับ ๑๐ (ชข.๑๐) ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาด้านความมั่นคง สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย และเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม ใน พ.ศ.๒๕๕๒ ใน พ.ศ.๒๕๕๓ จึงได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ จนกระทั่งในเดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๕ ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรอง

ปลัดกระทรวงมหาดไทย ใน พ.ศ.๒๕๕๗ ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

ข้าราชการการเมือง

นอกจากดำรงตำแหน่งปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี แล้ว เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๗ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี อีกหน้าที่หนึ่ง

แต่ต่อมาเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๘ หม่อมหลวงปนัดดา ได้ขอลาออกจากราชการเพื่อปฏิบัติหน้าที่ รัฐมนตรีประจำสำนัก นายกรัฐมนตรีเพียงหน้าที่เดียว

ในเดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๙ ได้รับพระราชโองการแต่งตั้งให้พ้น จากตำแหน่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี และดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ จนพ้นความเป็นรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๐ ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยรัฐมนตรีประจำฯ พลณฯ นายกรัฐมนตรี ปฏิบัติราชการกระทรวงยุติธรรม เมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๐ และได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้ดำรง สมาชิกวุฒิสภา เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๒

หม่อมหลวงปนัดดา ดิศกุล ได้รับการกล่าวขานถึงอย่างกว้างขวาง ในความเป็นข้าราชการผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่นความจงรักภักดีต่อ สถาบันพระมหากษัตริย์มาตลอดชีวิตการรับราชการตราบจนเกษียณอายุ ราชการ โดยได้รับการประกาศเกียรติคุณจากหลายส่วนราชการ หน่วยงาน

รัฐวิสาหกิจ สถาบันการศึกษาต่างๆ และองค์กรภาคเอกชนและภาครัฐ
อาทิ

(๑) สมาคมผู้สื่อข่าวบันเทิงแห่งประเทศไทยพิจารณามอบรางวัล
เมขลา (ปูชนียบุคคลที่ทรงคุณค่าต่อแผ่นดิน) ในฐานะข้าราชการผู้ยึดมั่น
ความจงรักภักดีเป็นหัวใจแห่งการครองตน ครองคน และครองงาน

(๒) สมาคมข้าราชการพลเรือนแห่งประเทศไทยพิจารณามอบ
รางวัลครุฑทองคำผู้บริหารราชการพลเรือนดีเด่น ในฐานะผู้ว่าราชการ
จังหวัดนครปฐม และผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ที่ประสบความสำเร็จ
ทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และได้รับความเมตตากรุณา เป็นที่รัก
ใคร่ของพี่น้องประชาชน เป็นข้าราชการผู้เสริมสร้างความรู้-รัก-สามัคคี
อย่างเป็นรูปธรรมในช่วงที่ประเทศชาติมีความขัดแย้งทางการเมือง

(๓) สำนักงาน ป.ป.ช. ประกาศมอบรางวัลเกียรติยศให้เป็น
ข้าราชการผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่นการปฏิบัติราชการตามหลักธรร
มาภิบาลอย่างเคร่งครัด และได้รับการประดับรูปภาพเป็นเกียรติยศแก่วงศ์
ตระกูล ณ ห้องเกียรติสถิต พิพิธภัณฑสถานการุญจิตร สำนักงาน ป.ป.ช.
ถนนพิษณุโลก

(๔) โรงเรียนสาธิต (ฝ่ายประถม) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประกาศเกียรติคุณให้เป็นศิษย์เก่าดีเด่น ณ ห้องเกียรติประวัติของโรงเรียน

(๕) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยสถาบันทรัพยากรมนุษย์
ประกาศเกียรติคุณและมอบโล่เกียรติยศข้าราชการนักพัฒนาทรัพยากร
มนุษย์ดีเด่น ยังความภาคภูมิใจแก่ชีวิตการรับราชการของหม่อมหลวง
ปนัดดา ดิศกุลและครอบครัวตลอดระยะเวลา ๓๗ ปีเต็ม

เมื่อ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๐ ภายหลังจากคำสั่งแต่งตั้ง หม่อมหลวงปนัดดา ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยรัฐมนตรีประจำ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ปฏิบัติราชการกระทรวงยุติธรรม "สื่อมวลชนสัมภาษณ์ หม่อมอีกครั้งในความรู้สึก ว่าทำไมจึงรับตำแหน่งดังกล่าว โดยที่หลายคน มองว่าตำแหน่งต่ำกว่าเดิม" พี่หม่อมของพวกเรา ก็ตอบโดยไม่ชักช้าว่า "พี่ เป็นข้าราชการประจำมาทั้งชีวิต ย่อมถือปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชา ตำแหน่งใหญ่หรือเล็กเราก็คิดกันไป แต่ตามจริงพี่ผ่านมาหมดแล้วในทุกหน้าที่ สำคัญ คือ งานที่เราจะสร้างและลงมือทำต่างหาก ภูมิใจที่สุดคือการ ได้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐมและจังหวัดเชียงใหม่ แรงบันดาลใจของ พี่มีอย่างเดียว คือ การทำหน้าที่ราชการถวายเป็นพระราชกุศลและเฉลิม พระเกียรติพระบรมราชจักรีวงศ์ ตามที่คุณพ่อพี่เคยสอนไว้ตั้งแต่วันแรกที่ เข้ารับราชการ ในขณะที่ยังพอมีกำลังวังชา ไม่เคยคิดว่าตำแหน่งใหญ่หรือ เล็ก พ่อสอนให้ยึดมั่นความจงรักภักดี มีความอ่อนน้อมถ่อมตน เจียมเนื้อ เจียมตัว ซึ่งมีความหมายว่า มีความสุขุมรอบคอบ ไม่ผลีผลาม รู้จักการ ยับยั้งชั่งใจ ที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย ทุกวันนี้พี่ก็ยังยึดถือคติธรรมข้อ นี้"

วันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๑ หม่อมหลวงปนัดดา ดิศกุล ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร รับพระราชทาน "โล่ เกียรติคุณผู้ทำคุณประโยชน์เพื่อสังคมและประเทศชาติ" ตามคำกราบ บังคมทูลของจุฬาราชมนตรี และคณะกรรมการจัดงานเมาลิตกลางแห่งประเทศไทย ประจำปี ๒๕๖๑

๔๐. นายชิตพงษ์ ฤทธิประศาสน์

(๑ ตุลาคม ๒๕๕๓ – ๓๐ กันยายน ๒๕๕๔)

นายชิตพงษ์ ฤทธิประศาสน์ คู่สมรสคือผู้ช่วยศาสตราจารย์
กัญจน์วิภา ฤทธิประศาสน์

ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปริญญาโท Master of Arts (GOVERNMENT) Ohio University

การศึกษาอบรม

ปี ๒๕๒๐ ประกาศนียบัตรวิทยากรฝึกอบรมด้านการบริหาร
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ปี ๒๕๒๑ รัฐบาลเยอรมัน เข้ารับการอบรมตาม หลักสูตร
Seminar Workshop for Training of Trainer in Local Administration
จาก German Foundation of International Development

ปี ๒๕๓๑ ประกาศนียบัตรโรงเรียนนายอำเภอ รุ่นที่ ๒๘ วิทยาลัย
การปกครอง

ปี ๒๕๓๖ ประกาศนียบัตรนักปกครองระดับสูง รุ่นที่ ๓๐ วิทยาลัย
การปกครอง

ปี ๒๕๔๖ ปริญญาบัตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วม
เอกชน รุ่นที่ ๑๕ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

นอกจากนั้น ยังได้ศึกษาดูงานด้านการปกครองท้องถิ่น และการ
รักษาสันติภาพ ประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และหลายประเทศใน
ทวีปเอเชียและยุโรป

ประวัติการดำรงตำแหน่ง

วิทยากร (เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม ๓) วิทยาลัยการปกครอง

ปลัดอำเภอ (เจ้าพนักงานปกครอง ๔) จังหวัดสมุทรปราการ

นักวิชาการปกครอง ๕ กองวิชาการและแผนงาน

ปลัดอำเภอหัวหน้าฝ่ายปกครองและพัฒนา(เจ้าพนักงานปกครอง

๖) จังหวัดปราจีนบุรี

หัวหน้างานบรรจุแต่งตั้งและทะเบียนประวัติกองราชการส่วน

จังหวัดและตำบล

ปลัดอำเภอหัวหน้าฝ่ายปกครองและพัฒนา (เจ้าพนักงานปกครอง

๖) จังหวัดฉะเชิงเทรา

นายอำเภอนาดี (เจ้าพนักงานปกครอง ๗) จังหวัดปราจีนบุรี

หัวหน้าฝ่ายวางแผนและอัตรากำลัง (บุคลากร ๗) กองราชการ

ส่วนท้องถิ่น

นายอำเภอบ้านบึง (เจ้าพนักงานปกครอง ๘) จังหวัดชลบุรี

ผู้อำนวยการส่วนยุทธการและการข่าว (เจ้าหน้าที่บริหารงาน

ปกครอง ๘) สำนักอำนวยการอาสาสมัครศึกษาตื้นแ

ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาท้องถิ่น (เจ้าหน้าที่บริหารงานปกครอง ๘)

สำนักการบริหารงานปกครองท้องถิ่น

ผู้ตรวจราชการกรมการปกครอง (เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและ

แผน ๙) กรมการปกครอง

รองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ (นักปกครอง ๙)

รองผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน (นักปกครอง ๙)

รองผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี (นักปกครอง ๙)

รองผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการ (นักปกครอง ๙)

ผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน (นักปกครอง ๑๐)

ผู้ว่าราชการจังหวัดระยอง (นักปกครอง ๑๐)

ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด (นักปกครอง ๑๐)

ผู้ว่าราชการจังหวัดสิงห์บุรี (นักปกครอง ๑๐)

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม (นักปกครอง ๑๐)

๔๑. นายนิมิต จันทน์วิมล

(๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๔ – ๓๐ กันยายน ๒๕๕๕)

ไม่ปรากฏข้อมูล

๔๒. นายวันชาติ วงษ์ชัยชนะ
(๘ ตุลาคม ๒๕๕๕ – ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗)

ไม่ปรากฏข้อมูล

๔๓. นายชาติชาย อุทัยพันธ์
(๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ - ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)

นายชาติชาย อุทัยพันธ์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๐๓

ประวัติการศึกษา :

- รัฐศาสตรบัณฑิต
- พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต

การฝึกอบรม :

- หลักสูตรโรงเรียนนายอำเภอ รุ่นที่ ๔๔
- หลักสูตรนักปกครองระดับสูง กระทรวงมหาดไทย รุ่นที่ ๔๘
- หลักสูตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๕๓

ประวัติการทำงาน :

๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๖	เลขานุการกรมการปกครอง
๑๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๗	ผู้อำนวยการกองการเจ้าหน้าที่ กรมการ
ปกครอง
๑๘ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๙	หัวหน้าสำนักงานจังหวัดชลบุรี
๒๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๐	ผู้ตรวจราชการกรมการปกครอง
๒๒ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๒	รองผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์
๒๑ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๓	รองผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการ
๙ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๕	รองผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร
๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๗	ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
๑ ต.ค. ๒๕๕๙	ผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการ

๔๔. นายอดิศักดิ์ เทพอาสน์

(๑ ตุลาคม ๒๕๕๙ - ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐)

นายอดิศศักดิ์ เทพอาสน์ เกิดเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๐๐

ประวัติการศึกษา

ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง ศิลปศาสตรบัณฑิต
(รัฐศาสตร์) พ.ศ.๒๕๒๒

ระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต (พัฒนาสังคม) พ.ศ.๒๕๓๒

การฝึกอบรม/รางวัล

- หลักสูตรนายอำเภอ รุ่นที่ ๓๘ วิทยาลัยการปกครอง
- หลักสูตรนักปกครองระดับสูง รุ่นที่ ๔๑ วิทยาลัยการปกครอง
- หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) รุ่นที่ ๕๓ วิทยาลัย
ป้องกันราชอาณาจักร
- หลักสูตร Thai Senior Executive Development ณ สถาบัน
National Graduate Institute for Policy Studies (GRIPS)
ประเทศญี่ปุ่น
- เข็มพระพิรุณทองคำและโล่เชิดชูเกียรติ เกษตรศาสตร์
ปราดเปรื่อง รุ่นที่ ๑๒ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประวัติการทำงาน

- พ.ศ.๒๕๓๒ ปลัดอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 ปลัดอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
 ปลัดอำเภอสามโคก อำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอลำลูกกา
 อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี
- พ.ศ.๒๕๔๑ ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอเขาชะเมา
 จังหวัดระยอง
- พ.ศ.๒๕๔๒ นายอำเภอเป็ยน้อย จังหวัดขอนแก่น
- พ.ศ.๒๕๔๕ นายอำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี
- พ.ศ.๒๕๔๕ โอนเป็นผู้อำนวยการกองและผู้อำนวยการสำนัก
 ช่วยเหลือผู้ประสบภัย กรม ปก.
- พ.ศ.๒๕๔๗ ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- พ.ศ.๒๕๔๙ ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมการป้องกันสาธารณภัย
- พ.ศ.๒๕๕๒ รองผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคาย
- พ.ศ.๒๕๕๓ รองผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานี
- พ.ศ.๒๕๕๕ รองผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี
- พ.ศ.๒๕๕๕ รองผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี
- พ.ศ.๒๕๕๖ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม
- พ.ศ.๒๕๕๙ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม

๔๕. นายชาญนะ เอี่ยมแสง

(๑ ตุลาคม ๒๕๖๐ – ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓)

นายชาญนะ เอี่ยมแสง จปรัฐศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประวัติการทำงาน

พ.ศ.๒๕๔๗ - ๒๕๔๘

นายอำเภอขำนิ จังหวัดบุรีรัมย์

พ.ศ.๒๕๔๘ - ๒๕๔๙

นายอำเภอสีตหีบ จังหวัดชลบุรี

พ.ศ.๒๕๔๙ - ๒๕๕๐

เลขานุการกรมการปกครอง

- พ.ศ.๒๕๕๐ - ๒๕๕๒ นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการพิเศษ กลุ่มวิจัย
และพัฒนา วิทยาลัยการปกครอง กรมการ
ปกครอง
- พ.ศ.๒๕๕๒ ผอ.ส่วนกำลังพลและส่งกำลังบำรุง สน.อส.ปก.
(๑๔ กันยายน ๒๕๕๒ - ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๒)
- พ.ศ.๒๕๕๒ ผู้ตรวจราชการกรมการปกครอง
(๙ - ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๒)
- พ.ศ.๒๕๕๒ - ๒๕๕๓ ผู้อำนวยการศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการ
สื่อสาร สป.มท.
(๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ - ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๓)
- พ.ศ.๒๕๕๓ - ๒๕๕๔ รองผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ
(๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๓-๒๗ มีนาคม ๒๕๕๔)
- พ.ศ.๒๕๕๔ - ๒๕๖๐ รองอธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น
(๒๘ มีนาคม ๒๕๕๔ - 30 กันยายน ๒๕๖๐)
- พ.ศ.๒๕๖๐ - ๒๕๖๓ เข้ารับตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
- พ.ศ.๒๕๖๓ - ปัจจุบัน ผู้ว่าราชการจังหวัดระยอง

๔๖. นายสุรศักดิ์ เจริญศิริโชติ
(๑ ตุลาคม ๒๕๖๓ - ปัจจุบัน)

นายสุรศักดิ์ เจริญศิริโชติ เกิดเมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗ เป็นบุตรนางเจีย แซ่ลิ้ คู่สมรส คือ นางวราภรณ์ เจริญศิริโชติ นายกเหล่ากาชาด จ.นครปฐม สำเร็จการศึกษา ปริญญาตรี รัฐศาสตรบัณฑิต (ร.บ.) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ ปริญญาโท พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พ.บ.ม.) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)

ประวัติการรับราชการ

- ๖ มิถุนายน ๒๕๓๑ ปลัดอำเภอสามเงา/ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก
- ๒ กรกฎาคม ๒๕๔๔ หัวหน้าฝ่ายวางแผนอัตรากำลัง (บุคลากร ๗) กองการเจ้าหน้าที่ กรมการปกครอง
- ๖ มกราคม ๒๕๔๖ หัวหน้าฝ่ายบรรจุและแต่งตั้ง (บุคลากร ๗) กองการเจ้าหน้าที่ กรมการปกครอง
- ๑๖ ธันวาคม ๒๕๔๖ จำจังหวัด (พนักงานปกครอง ๘๖) จังหวัดลำพูน
- ๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ นายอำเภอ (พนักงานปกครอง ๘๖) อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่
- ๒๕ กันยายน ๒๕๔๙ นายอำเภอ (พนักงานปกครอง ๘๖) อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
- ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ นายอำเภอ (พนักงานปกครอง ๘๖) อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี
- ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ หัวหน้าสำนักงานรัฐมนตรี (ผู้อำนวยการระดับสูง) กระทรวงมหาดไทย
- ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ รองผู้ว่าราชการจังหวัด (นักปกครองระดับต้น) จังหวัดนครปฐม
- ๔ เมษายน ๒๕๕๔ รองผู้ว่าราชการจังหวัด (นักปกครองระดับต้น) จังหวัดร้อยเอ็ด
- ๗ ธันวาคม ๒๕๕๕ รองผู้ว่าราชการจังหวัด (นักปกครองระดับต้น) จังหวัดนครสวรรค์
- ๑ ตุลาคม ๒๕๕๘ ผู้ว่าราชการจังหวัด (นักปกครองระดับสูง) จังหวัดอุตรดิตถ์

๑ ตุลาคม ๒๕๕๘ ผู้ว่าราชการจังหวัด (นักปกครองระดับสูง)
จังหวัดระยอง

๑ ตุลาคม ๒๕๕๘ ผู้ว่าราชการจังหวัดระยอง ปัจจุบันดำรง
ตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม

รางวัล และ ผลงานดีเด่น

- รางวัลนายอำเภอของประชาชน เขต ๑ ปี ๒๕๕๑
- ข้าราชการพลเรือนดีเด่น ปี ๒๕๕๑
- ประกาศเกียรติคุณ ผู้มีผลงานดีเด่น รางวัลครูบาศรีวิชัย ปี ๒๕๕๒

ศูนย์สยามทรรศนศึกษา
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล